

seria de PROZĂ

este povestea unei iubirii zbuciumate dintre un tată propagandist al ateismului științific și un fiu monah. Jertfa avraamică este răsturnată: tatăl renunță la fiul devenit credincios pentru a rămâne fidel ateismului pe care l-a slujit toată viața. Povestea, scrisă la persoana întâi, abundă în detalii de mare intimitate și sinceritate, motiv pentru care publicarea ei a devenit posibilă doar după moartea tatălui.

Cartea apare în aceeași perioadă în care un alt roman semnat Savatie Baștovoï, tratând tema copilăriei și a propagandei „apare la Paris, la prestigioasă editură } acquellne Chambon (Actes Sud). Cefe două cărți nu se intersectează, ci doar se completează reciproc.

nu este așadar o continuare ta, ai mai degrabă o carte soră, zugrăvind împreună tabloul vieții într-o lume din care Dumnezeu a fost izgonit.

Fragment din

„Probabil nu există om care, copil fiind, nu s-a repezit să prindă o pasăre. Copiii cred că pot prinde păsările cu mâna. Desigur, aceasta este o credință care se ruinează cu vârsta, când copiii cresc și li se pare stupid să se mai avânte după păsări. Păsările zboară. Unele zboară puțin de tot, parcă pentru a te momi să le urmezi. Se mută la o întinzătură de mână, atât cât să nu le poți ajunge. Totul pare un joc. Un joc ce s-ar putea prelungi toată viața dacă oamenii nu ar îmbătrâni și păsările nu ar muri”.

Impresii franceze despre

Romanul emană o lumină puternică: strălucirea unei scriituri formidabil construite și pline de finețe”.

Catherine Simon, LE MONDE

Atmosfera, culorile, sensibilitatea în ansamblu, amintesc de un film animat de Miyazaki”.

ACTES SUD

...este cartea de aur a unui copil considerat naiv... Romanul este înșelător de simplu, având ceva din tehnica icoanelor tipic românești pictate pe sticlă”.

Fontaine David, LE CANARD ENCHAÎNÉ

SAVATIE BAȘTOVOI

PRE CÂMPUL CU CIORI

AMIN IIKI I > ÎN I R O COPILĂRIE ATEISTĂ

CM" HI

Ieromonah SAVATIE BAȘTOVOI

Fuga spre câmpul cu ciori

Amintiri dintr-o copilărie ateistă

Redactor: Elena Marinescu Coperta: Ierom. Savatie Baștovoi

© Ierom. Savatie Baștovoi e Editura Cathisma, pentru prezenta ediție, București, 2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BAȘTOVOI, ȘTEFAN

Fuga spre câmpul cu ciori: amintiri dintr-o copilărie ateistă / Ieromonahul Savatie Baștovici.

— București: Cathisma, 2012 ISBN 978 – 606 – 8272 – 03-0

Fiul lui Valentin Stepanovici

De mic voiam să ajung ceva mare. Mi se părea că cei mai mari oameni sunt soldații. L-am întrebat pe tata care este cel mai mare grad în armată și el mi-a zis că mareșalul. Am hotărât să mă fac mareșal. M-am dus foarte serios la mămică și i-am zis că o să mă fac mareșal, că o să vin acasă cu o mașină neagră și o s-o duc unde o să vrea ea, și n-o să mai fim săraci.

Pe urmă însă mi-am dat seama că mareșalii mor și eu nu prea știam nimic despre mareșalii morți. În schimb, știam foarte multe despre pictorii morți, știam de Michelangelo, Leonardo Da Vinci și Repin. Mi s-a părut că pictorii sunt mai mari decât mareșalii, pentru că rămân mari și după moarte. Am hotărât să mă fac cel mai mare pictor din lume. M-am pus pe treabă și m-am oprit abia după adolescență, când mi-am dat seama că pictorilor aceleora morți nu le folosește la nimic faptul că lumea îi mai ține minte după moarte, că ei oricum sunt morți.

Atunci n-am mai știut ce să mă fac. Nu mai era nimic în lume așa de mare, încât să merite să te faci ca el. Aceasta a fost cea mai mare durere din viața mea, pentru că de acum încolo trebuia să cad înapoi de unde am pornit: urcușul se terminase acolo.

Un singur lucru mai merita trăit: dragostea. Deși era foarte clar că nu e veșnică, măcar era ceva frumos. Câteodată chiar credeai că e singurul lucru veșnic, adică puteai să o numești și așa, că, oricum, lucruri veșnice nu există. Nimic nu e veșnic. Dar dragostea părea să exprime acest cuvânt, de altfel absurd și inutil, chiar dureros de inutil, pe care nu se știe pentru ce îl inventaseră oamenii. Se pare că tocmai

pentru a-și face rău.

Nu era nimic mai clar și totodată nimic mai regretabil decât faptul că veșnicia nu există. Dar eu aș fi vrut ca veșnicia să existe. Îmi închipuiam o veșnicie ca și dragostea. Ciudat, ceea ce simțeam atunci, stând ore în – tregi pe gârdulețul de la colțul blocului, avea atâta veșnicie... Mai bine zis, aș fi vrut ca clipele acelea să dureze veșnic, să stau la vorbă cu ființa aceea pe care nu mă mai săturam să o aud și să o privesc. Poate că era chiar însăși veșnicia, însă o veșnicie obișnuită, ca a tuturor oamenilor? Așa credeam atunci.

Viața mea însă a trebuit să fie alta. Eu aveam să sfârșesc ca toată lumea, adică să ajung unul din ipocriții pe care i-am urât încă din copilărie. Unul din aceia de care mi se făcea greață în adolescența mea militantă de artist fascinat de tot ce este nou. Ce mai, eu aveam să duc o viață fără niciun pic de originalitate. O viață mai banală decât toate viețile. Cea mai obișnuită viață. Da, eu am ajuns călugăr.

Totuși mai rămânea ceva care în ochii mei de altă dată nu m-ar fi pus la un loc cu toți molaticii aceia dezgustați de viață, pentru că nu și-o puteau realiza. Extaziații aceia care, după ce citesc Biblia, își dau brusc seama că acesta este singurul sens al vieții.

Nu, eu nu eram așa. Eu aș fi vrut ca Evanghelia să nu existe. Să nu existe nici Hristos cu toate poruncile Lui. Nu-mi plăceau toate poruncile. Unele îmi plăceau, dar unele nu-mi plăceau deloc. Nici nu înțelegeam cum pot să stea la un loc niște porunci atât de diferite. Nu era nicio logică în tot creștinismul ăsta...

Uram ziua în care mi s-a descoperit creștinismul. Aș fi vrut să o amân până la ultima clipă. De fapt, asta am și făcut. Nu citeam Biblia de frică să nu cred. Ziceam că dacă o să citesc Biblia, sigur o să cred, și atunci o să mă lepăd de artă și de toate. O să mă retrag undeva și o să lucrez pământul. De ce? Pentru că îmi plăcea Biblia? Nu, nu pentru că îmi plăcea. O uram, o uram. cu toată ființa mea. Și totuși eram aici, lângă coloana din biserica întunecoasă, obosit ca un rob, ascultând glasurile acestea nesuferite, deși frumos armonizate, la o oră când toată lumea normală doarme.

Da, erau nesuferite toate aceste mărșăluieri soldățești, slujbele acestea interminabile din care nu se înțelegea nimic. Uram, uram să fac atâtea lucruri căroră nu le vedeam rostul, pe care ei spuneau că le fac pentru Hristos. Uram și tăceam. Nu mă împotriveam niciodată. Dar oare nu mai era niciun alt fel de creștinism? Nu, nu mai era. Asta o

știam.

De fapt, citisem o dată Biblia. Nu toată, dar o citisem. Cred că era prin clasa a șasea sau a șaptea. Eram pionier, un pionier adevărat. Știam că Dumnezeu nu există și că Biblia e o carte cu foarte multe greșeli, scrisă de oameni necărturari, pentru a prosti poporul. Știam o grămadă de „minciuni” care erau scrise în Biblie, tata mi le spusese. De exemplu, aceea că balena l-a înghițit pe Iona și pe urmă l-a scos afară întreg. Balena are gura mare, e adevărat, ar fi putut să încapă Iona întreg, chiar în picioare. Dar cei care au scris Biblia, dacă nu știau zoologie, nu știau că balena are o gâtiță subțire cât un pahar de două sute de grame. Erau și alte „minciuni”: aceea că în corabia lui Noe au încăput atâtea animale, că lumea are numai șapte mii de ani, că omul a fost făcut din lut. Într-un cuvânt, o carte plină de „minciuni”.

Totuși mi se părea că nu toate minciunile din Biblie au fost descoperite. Gândul acesta mă înfrigura într-un chip plăcut. Voiam să descopăr și eu vreo minciună nouă din Biblie, doar e o carte atât de groasă, iar cele câteva minciuni pe care le știam nu mă mulțumeau. Trebuiau să fie mai multe.

Aveam acasă trei Biblii, una în rusă, una în română și una în moldovenește. Pe atunci nu aveai voie să ai Biblie, dar noi aveam. Tata era propagandist de ateism științific și avea voie să aibă Biblie. Cea în română, de exemplu, o obținuse de la o baptistă. Era o Biblie de buzunar de la 1914, o cărțuție

I frumușică, cu tocurile vopsite cu roșu. Avea un farmec aparte, deși nu era adevărată. Era plăcut să o ții în mână, era veche și avea foile așa de subțiri... Tata se lăuda cum a prostit-o pe baptista aceea. Într-o dispută, i-a zis să-i dea lui Biblia, că scris este: „celui ce-ți cere, dă-i” și „ceea ce ai dat, nu aștepta să primești înapoi”. Se vedea pe fața ei că nu avea niciun chef să dea Biblia, dar nu putea să arate chiar în fața unui propagandist de ateism științific că poruncile din Biblie au fost scrise degeaba...

Așa că m-am apucat să citesc din această Biblie obținută într-un chip atât de viclean. Citeam greu româneș-te, dar îmi plăcea. Simțeam că fac un lucru tainic răsfoind paginile acelea subțiri și cârpite cu grijă pe alocuri. Nu cred că le consideram sfinte, nici nu aveam cum, de vreme ce le credeam mincinoase. Dar aveam un fel de evlavie pentru tot ce era vechi. De parcă aș fi contribuit cu evlavia mea la păstrarea acelor obiecte de care mă atingeam. Așa m-am atins de unele cărți din

muzee. Am fost chiar la Leningrad și am stat aproape de picturile acelea vechi și frumoase din Ermitaj, am văzut și o mumie egipteană. Nu înțelegeam, dar parcă în felul acesta mă împărtășeam din vechimea acelor obiecte. Și eu aș fi vrut ca, în cazul în care ar rămâne ceva în urma mea, oamenii să se poarte față de acel ceva cu aceeași grijă cu care mă purtam eu față de tot ceea ce este vechi. Mă gândeam că, dacă toți s-ar purta așa cu lucrurile, niciodată nu ar mai dispărea nimic de pe pământ.

Uneori îmi închipuiam că, vreodată, o să existe o casă-muzeu care o să-mi poarte numele. Acolo o să fie lucruri de-ale mele: primele desene, niște scrisori, ochelarii, așa cum am văzut eu prin muzee. Vor fi și fotografii, iar sub ele va scrie: „Artistul la vârsta de...” sau „Scrisoare a artistului către...” încă nu scrisesem nicio scrisoare nimănui, dar urma să scriu, toți oamenii scriu scrisori. Poate chiar această Biblie avea să stea cândva sub sticlă, deschisă la o pagină oarecare, în casa-muzeu pe care mi-o închipuiam. Da, probabil de aceea mă purtam cu atâta grijă față de ea.

Mare ispravă n-am făcut, decât că am descoperit că fiii lui Adam și ai Evei s-au însurat cu surorile lor. Altfel de unde aveau să se înmulțească oamenii pe pământ? Dar îmi plăcea cum e scrisă. Erau interesante poveștile acelea cu Avraam, cu Iacov și fratele său. Cel mai tare mi-a plăcut de Iosif, chiar am plâns când acesta vorbea cu frații săi și aceia nu știau cine este. Erau frumoase toate acele povestiri, păcat că nu erau adevărate. Tata mi-a zis că sunt niște legende populare, așa cum sunt și cele din Grecia antică. Toate popoarele au legendele lor. Poate că au și existat acești oameni în istorie, dar nu erau ei chiar așa grozavi cum scrie acolo. De exemplu, povestea cu Marea Roșie sigur că e o scorneală. Dar evreii, e adevărat, au fost robi la egipteni, sunt mărturii istorice. Oricum, nu-mi părea rău că le-am citit. Chiar le povesteam și altora, că nimeni nu citea Biblia. Nici măcar băbuțele credincioase nu aveau Biblie. Însă ceea ce am văzut eu la acești sfinți era că aveau o mulțime de femei, le plăcea de vreuna și o și luau de nevastă, cu toate că mai aveau acasă câteva.

Evangheliile erau altfel. Erau patru și semănau între ele, numai începutul era altfel. Dar le-am citit pe toate. Nu știu ce era cu mine, dar le țineam minte aproape pe de rost. Știam bucăți întregi și le spuneam babelor, și chiar copiilor, când mă jucam.

Nu eram vorbăreț deloc, chiar vorbeam rar de tot, iar cu străinii

nu vorbeam deloc. Dar odată m-am dus la baba Tania după lapte și i-am vorbit din Biblie. Femeia mi-a spus să mă așez pe lejancă și să beau o cană de lapte cu învârtită, iar ea s-a dus fuga să o cheme pe sora ei, care locuia peste drum. S-au așezat amândouă în fața mea și mă îndemnau să le vorbesc din Biblie. Ele erau credincioase, dar nu citiseră niciodată din Biblie, auzeau pentru prima dată ceea ce le povesteam. Nici nu înțelegeam cum credeau, dacă nu știau în ce cred. Totuși ele credeau. Iar eu beam lapte și le povesteam totul, așa cum am citit, cu tot cu numele acelea grele jidovești, că le țineam minte pe toate. Se vedea că femeile erau foarte bucuroase și nu mai voiau să-mi dea drumul să plec. Se mirau că fiul lui Valentin Stepanovici vorbește așa de frumos din Biblie.

Îmi tot spuneau: „Ei, măi Ștefănică, să crești tu oleacă mai mare și să te duci să înveți, să vii să ne fii un popușor. Tare bun popușor ar ieși din tine. Am avea și noi biserica noastră în sat, nu ne-am mai duce peste deal”. „Eu vă povestesc din Biblie – le ziceam –, dar eu nu cred în Dumnezeu. Dumnezeu nu există”. „Nu zi așa – spuneau femeile fără supărare –, nu se poate să spui așa”.

Popă îmi lipsea mie să mă fac! Ce prostii vorbeau, nu știau ce spun! Cum să mă fac eu unul din burduhoșii aceia care umblă numai pe la casele femeilor și le iau curcanii și cucoșii cei mai mari? Am văzut eu unul când a venit la mort. Era taman așa cum mi-a povestit tata.

Tata era un om controversat, dar îi plăcea să-i ajute pe oameni fără să aștepte ceva înapoi. De aceea se ducea și le săpa groapa la toți morții. Era voinic și îi era întotdeauna milă de oamenii cărora le murea cineva. După înmormântare, se duceau la praznic și când se așezau la masă el le spunea Tatăl nostru, că ceilalți nu-l știau, deși erau credincioși. Dar el știa și Crezul. Îl știa, dar nu credea.

Imaginați-vă un praznic într-un sat uitat din Uniunea Sovietică la care propagandistul ateismului științific rostește la masă Tatăl nostru. Acesta era tata.

Bomba atomică, gaura de ozon și alte credințe

Două frici mari mi-au adumbrat copilăria și adolescența: bomba atomică și gaura de ozon. Aceste frici erau atât de intense, încât eu nu le uitam nici atunci când jucam fotbal. Nu pot să uit secvențele documentare care apăreau într-un film despre Hiroshima proiectat la clubul din sat. Ura mea pentru americani era pe măsura fricii pe care mi-o insuflau. Ura și frica erau religia omului sovietic: pe acești doi zei

se ridica templul ateismului științific.

Sufletul meu mic de copil se înălța până la gaura de ozon, apoi se lovea de pământ întocmai ca o bombă. „Cantitatea bombelor atomice existente astăzi în lume ar ajunge să distrugă planeta Pământ de 36 de ori”, îmi răspundea tata de fiecare dată când îl întrebam cât de periculoasă este bomba atomică. „Și nu există nicio șansă să ne salvăm?”, întrebam eu. „Dacă ar cădea, de pildă, o singură bombă atomică la Moscova, radiația ei ar ajunge până la noi și tot ce este viu ar muri”, îmi explica tata. „Și dacă am săpa un beci adânc în pământ, tot nu am scăpa?”, întrebam eu. „Dacă am săpa un beci adânc, am putea scăpa, dar pentru asta am avea nevoie de alimente măcar pentru un an. Dar până la urmă tot am muri, pentru că pământul nu ar rodi încă mulți ani de zile”.

Astfel de discuții erau frecvente între mine și tata, deoarece eu devenisem obsedat de bomba atomică și de felul cum aş putea scăpa de ea. Într-o primăvară, pe când aveam vreo zece ani, am început să sap o groapă în care să mă ascund și această groapă stă mărturie până azi. Simplul fapt că oamenii puteau distruge în câteva ore întreg pământul, cu tot ce este viu pe el, reducea viața la absurd. Eu trăiam cu impresia că viața mea depinde de un nebun care poate apăsa în orice moment butonul pentru a slobozi bomba atotdistrugătoare. De aceea / atunci când Gorbaciov a recurs la distrugerea rachetelor nucleare, eu am trăit o adevărată eliberare spirituală. Faptul că existența lumii nu mai era condiționată de bombe atomice eliberase viitorul meu și al omenirii ca dintr-o cușcă.

Însă foarte curând eu am aflat de o altă amenințare care umbrea planeta Pământ și tot ce-i viu pe ea: gaura de ozon. Această gaură se mărea în fiecare zi și nimic nu o putea opri. Această a doua amenințare devenise pentru mine mult mai cumplită decât prima, căci înțelegeam că oamenii pot opri ceea ce tot oamenii au pornit, dar a stăpâni Universul și procesele sale era mai presus de puterea omenească. Doar unul Dumnezeu mai putea salva lumea, acel Dumnezeu despre care eu știam că nu există...

Faptul că oamenii pot crede în orice, numai în Dumnezeu nu, este o minune. Omenirea a depus eforturi uriașe pentru a răspândi necredința. Costurile necredinței sunt foarte mari. Instituții întregi vreme de secole colectează oase, pietre, cioburi de uldoare sau mărgele pentru a da răspunsuri la întrebări care nu schimbă cu nimic

condiția umană. Toate aceste răspunsuri sunt adresate în primul rând credinței, căci ele nu au nimic rațional în ele. De pildă, faptul că lumea a apărut în urma unei explozii este incomparabil mai greu de crezut decât că lumea a fost făcută de Dumnezeu. Și totuși în cele mai înalte școli din Europa și în toate școlile noastre exact această versiune e predată.

Cineva spunea că probabilitatea ca dintr-o explozie la un depozit de fier vechi să rezulte un Boeing e mai mare decât aceea ca celulele să se organizeze în organisme vii capabile de reproducere în urma Big-Bang-ului. Din acest motiv un ateu, pentru a-și explica rostul său în lume, are nevoie de o mai mare capacitate de a crede decât un om care se raportează la Dumnezeu. Un ateu s-ar supăra să audă asta. El ar spune: e prea ușor și prea comod să răspunzi la orice întrebare prin „așa a vrut Dumnezeu” sau „Dumnezeu știe”. Rațiunea, zic ei, e făcută pentru a căuta mereu noi răspunsuri. Și totuși rațiunea a fost făcută în primul rând pentru a contempla răspunsurile. Un răspuns care nu poate fi contemplat nu este un răspuns.

Mintea mea de copil încerca să contemple răspunsurile ateismului științific. Raționamentele cuprinse în sute de tomuri editate de marile școli europene se transformau în mintea copilului în cele mai haioase absurdități. Milioanele de ani necesari pentru a trece dintr-o specie în alta se spulberau în capul meu și eu îmi imaginam celulele ca pe niște murături stricate cum se prefac în broaște, broaștele în șopârle, șopârlele în păsări, păsările în veverițe, veverițele în maimuțe, iar maimuțele în oameni păroși care nu știu să citească.

Șopârlele s-au transformat în păsări în timp ce săreau prin copaci. Mai întâi celulele s-au transformat în mormoloci, iar mormolocii în broaște. Apoi broaștele au început să iasă uneori pe uscat, părăsind apa, cel mai favorabil mediu de viață. Însă broaștele s-au dus tot mai departe de apă, până s-au transformat în șopârle. Apoi șopârlele s-au cățărat în copaci și tot așa, din co-pac în copac, tot sărind, au început să le crească pene, până s-au transformat în păsări. Ce e greu de priceput aici?

Într-un milion de ani nu numai pene, ci și haine pot să crească pe șopârle!

Sigur că pentru a lua drept adevăr toată istoria evoluției e nevoie de o mare și neștrămutată credință, o credință care nu poate fi smintită de nimic. Totuși cum arătau șopârlele în calea lor spre

împăsărire după o sută de mii de ani de evoluție? Dar după două sute de mii de ani, dar după șase sute de mii de ani? Și cum a început acest proces și de ce? Doar pentru că o șopârlă care sărea prin copac s-a gândit într-o bună zi că ar fi bine să aibă pene și să zboare? În momentul în care șopârla a înțeles că a fi pasăre e mai bine decât a fi șopârlă a început drumul lung spre inteligență, care a culminat în făptura umană?

Să zicem că șopârla a împlinit un milion de ani de evoluție și și-a luat zborul. Dar ce au făcut generațiile anterioare vreme de un milion de ani, condamnate să umble jumătate cu pene, jumătate cu solzi, încâlcindu-se prin iarbă? Cumplită credință. Căci trebuie să admitem că toate aceste generații de mutanți intermediari au acționat cu singurul scop de a se transforma în ceva superior. De aceea evoluționismul admite cruzimea legilor naturale. Această cruzime se manifestă mai întâi prin selecția naturală. Cel mai puternic îl zdrobește pe cel mai slab. Lumea e a celor puternici, capabili de adaptare și dornici să meargă înainte. Aceasta e dogmatica de fier a comunismului, care este încununarea luptei de clasă. Lumea e rezultatul unei lupte. De pe această poziție, teza creștină a creației lumii din iubire pare absurdă.

Concluzia la care am ajuns este aceea că totul poate fi explicat doar prin iubire. Asta, în măsura în care iubirea însăși poate fi explicată, căci nu degeaba atunci când Apostolul Ioan a vrut să spună totul despre Dumnezeu într-un singur cuvânt a zis: „Dumnezeu este iubire”. În afara iubirii nimic nu există. Răul și ura sunt locul în care *

Iubirea nu a putut pătrunde, de aceea ele nu pot fi explicate.

Răul întotdeauna este irațional. Niciun rău din istorie nu poate fi explicat. Încercați să explicați, adică să motivați un rău și veți vedea că acest lucru este cu neputință fără a recurge la minciună. Răul este minciună. Ceea ce urmează este să camuflați această minciună în dosul cât mai multor cuvinte. Până la urmă cuvintele ajung să fie atât de multe, încât minciuna care este ascunsă între de aproape că nici nu se mai vede. Sau pare mică de tot. Iar apoi ea este dată uitării. Timpul învechește răul și-i dă patina adevărului. Dar acest pseudoadevăr continuă să sufere de toate metehnele răului: el nu poate fi explicat. Adevărul spune: „Dumnezeu a făcut lumea”, dar minciuna nu poate spune: „Eu am făcut lumea”. Minciuna are nevoie de o mulțime de circumstanțe și supoziții pentru a se întemeia. De pildă, are nevoie de

milioanele și chiar miliardele de ani în care să se ascundă. Minciuna se deosebește de adevăr așa cum se deosebește mărturisirea „te iubesc” de reproșul „tu nu mă iubești”.

Până la urmă a avut dreptate cel care a zis: ia seama cu cine lupti, ca să nu sfârșești prin a deveni ca el. Istoria a dovedit că în orice luptă fiecare preia câte ceva de la dușman. Nu în zadar Sfânta Scriptură le interzicea iudeilor să preia din obiceiurile popoarelor cu care se luptau. Uneori acest pericol era atât de mare, încât Dumnezeu nu le permitea să ia nici pradă de război. Obiceiurile și spiritul unei credințe se transmit până și prin obiecte. La fel, și ateismul științific a» umplut imperiul sovietic de steaguri și locuri de închinare. Portretele conducătorilor, de la cei mai mari până la tot felul de miniștri, erau purtate la demonstrații ca niște prapuri de biserică. Orice adunare și, îndeobște, orice eveniment din viața obștească era însoțit de un mic ritual. Lumea s-a umplut de formule de salut și gesturi care exprimau supunerea, altfel spus disponibilitatea de a îndeplini orice ordin.

Până și tăiatul porcului, tradiționalul și atât de românescul ajun de Crăciun, era trăit de mine într-un fel ritualic. De fiecare dată când spinteca porcul, tata îmi arăta și numea toate organele animalului și-mi explica de ce porcul are organele interne foarte asemănătoare cu cele ale omului. „Porcul seamănă foarte mult cu omul – îmi zicea tata, arătându-mi cu cuțitul organele aburinde și pline de sânge din pieptul porcului aceasta este o dovadă în plus că omul provine din animale”. Apoi eu urmăream cum tata smulge cu mâinile lui mari inima, ficatul, rinichii și toate măruntaiele din toracele desfăcut al porcului, punându-le într-un lighean. „Vezi perdeaua asta de grăsime? Asta e diafragma – ea separă inima și plămânii de stomac. Din ea noi facem și ghiari. Grăsimea asta e foarte bună”.

Toată această învățătură evoluționistă avea în ea ceva sălbatic și crud. Vrând, nevrând mă duceam cu gândul la tot felul de scenarii canibale, întrebându-mă cât de bine este să mâncăm pe un înaintaș atât de apropiat al omului și ce ar fi dacă noi înșine am fi» mâncați ca niște porci? Dar gândurile acestea nu persistau prea mult, deoarece îndată venea vremea să mâncăm coada și vreo bucată de ureche, apoi jupuiam șoricul moale și subțire de pe burtă, crăpat de puterea focului, și îl mâncam cu poftă și bucurie. Acestea erau unele din cele mai frumoase clipe ale copilăriei.

Păcat că în toată acea frumusețe sălbatică pe care o avea și o mai

are încă satul copilăriei mele nu am avut fericirea să cred în Dumnezeu! Știam că Dumnezeu stă pe nori, că poruncește ploii să plouă și soarelui să răsară; că frigul și căldura vin la porunca Lui. Știam că, atunci când fulgeră, Dumnezeu zboară într-un car de foc și lovește cu un bici în nori. Mi-ar fi plăcut atât de mult să cred cu adevărat în toate aceste lucruri care, oricum, erau mai ușor” de crezut decât teoria Big-Bang-ului...

Stelele mă impresionau cel mai mult și le priveam trântit pe spate, pe iarbă sau în căpița de fân. Adâncimea cerului și măreția lui erau mult mai vizibile noaptea. Trebuia să fie ceva dincolo de stele, dincolo de cer. Dar nimic din tot ce știam eu că există nu putea fi atât de puternic, atât de măreț și atât de veșnic pentru a putea ajunge dincolo de stele. Faptul că în nopțile de vară nu era nimeni care să mă privească din înaltul înstelat al cerului era cea mai apăsătoare dovadă a singurătății mele.

Tata și „popa roșu”.

Era vară și cimitirul era plin de lume. De fapt, la fiecare înmormântare venea tot satul, pentru că satul era atât de mic, încât încăpea tot în cimitir. Aici creșteau tufe de liliaci și cireși. Copiii se temeau să mănânce cireșe din cimitir, că ziceau că sunt pline cu sânge de mort. Dar eu nu mă temeam, mă cățaram într-un copac și stăteam acolo până îmi umpleam pântecul. Nu credeam în toate prostiile lor, știam că morții putrezesc și se transformă în humus.

Deodată s-a făcut panică în tot ci-mitirul. Câteva femei au alergat repede cu flori, altele cu prosoape: „Faceți loc! Faceți loc!” S-au dat toți la o parte, formând un coridor. Bărbații aveau legat peste umăr câte un prosop, copiii aveau câte o batistuță prinsă cu un ac în piept. Toți vorbeau între ei, iar băieții, îmbrăcați în pantalonii de la uniforma școlară – unii aveau chiar și cravata de pionier la gât –, își mai dădeau câte o palmă peste ceafă, câte un picior în fund, și chicoteau.

Mașina se opri și din ea coborî un popă mare, cu ochelari de soare. Era îmbrăcat într-o cămașă albăstruie, cu mânecile scurte și avea mâinile groase și păroase, dar părul nu era negru ca la toți bărbații, ci portocaliu, și avea pistrui pe mâini. Pe ușa din spate a coborât repede un tinerel cu o geantă diplomat. A scos din ea un halat negru de popă și, ca să se îmbrace popa, l-a ținut de umeri așa cum ții paltonul când ești politicos cu o femeie. Apoi popa a scos din buzunarul de la spate un pieptene mic și și-a pieptănat părul și barba

tunsă, a pășit prin coridorul de oameni, urmat de tânărul cu geanta-diplomat.

Tata fuma în tufele de lilies de lângă gard, acolo unde se îngropau sinucigașii și copiii morți nebotezați. Când l-a văzut, popa și-a arătat pe față dezaprobarea. Știa foarte bine cine este tata. Pe loc însă fața i se schimbă într-un fel de bucurie răutăcioasă:

— Nu ți-e rușine – strigă el de sub ochelarii întunecoși nu știi că în cimitir nu se fumează? „Filosofale” – accentua popa cuvântul – nici măcar atâta lucru nu știi!

Tata aruncă țigara peste gard, fără să arate că i-ar păsa prea mult de cuvintele popii. O făcu mai mult pentru apropiatăi mortului și pentru oamenii de față, ca să nu se tulbure. Zise chiar: „Iertați!” și atunci se văzu și mai clar că nu o zisese popii, ci oamenilor. Pe popă nici nu-l băgă în seamă. De fapt, tata nici nu fuma de obicei. Fuma doar uneori, fără să știe de ce, pentru că nu o făcea nici de nervi, nici pentru că îi plăcea. Acum îl serviseră bărbații cu care stătea de vorbă, și el primise. Toți fumau, dar popa l-a certat doar pe tata.

Erau și alții care se bucurau când ta-ta greșea cu ceva, dar nu îndrăzneau să i-o spună. Tata era un bărbat zdravăn, chiar cel mai puternic din sat, și făcuse box în armată. Toți se temeau de el, până și flăcăii. Avea o față gravă și o voce stăpânitoare, iar uneori părea crud, cu sprâncenele lui groase și negre, care, din cauza părului alb ca zăpada, păreau că explodează. Se un ni cu mersul lui liniștit, schiopătând puțin pe piciorul stâng, și porni înspre popă.

„Filosoful”, așa îl porecleau în batjocură oamenii. Tata făcuse într-adevăr facultatea de filosofie din Lenin-grad, deși acum trăia în acest sătuc uitat de lume. La vremea aceea, în toată republica erau doar patru oameni care făcuseră filosofia la Leningrad, și el era unul dintre ei. A predat câțiva ani la universitate în Chișinău, pe urmă a ajuns într-un chip ciudat în acest sătuc, unde s-a făcut pădurar, iar mai apoi propagandist la Secția Raională de Cultură din orașelul din apropiere.

Toți știau că e cel mai deștept om din raion. Dar asta nu era un privilegiu de respect pentru săteni. Dimpotrivă, râdeau pe ascuns de el, căci pe față nu îndrăzneau. Îi reproșau că degeaba a învățat atât, că umblă desculț și trăiește într-o casă neterminată. Tata răspundea, fără mare chef, că nu găsește niciun rost averilor, că oricum și ei dorm într-un singur pat și mănâncă tot cu o singură lingură. Pe urmă îmi

ciufulea părul demonstrativ cu mâna lui lată și brutală: „Noi să fim sănătoși și frumoși, așa-i, puiul tatii? Și deștepți! Cel mai important: deștepți! Deștepți și frumoși...”

Îmi părea chiar că tata o făcea intenționat pe nebunul cu acest comportament al lui. Odată l-au chemat la școală, la adunarea cu părinții, iar el a venit cu niște „ciubotane” de cauciuc, suflecate golănește și pline de noroi uscat, deși afară era o vreme frumoasă. Îmi venea să mor de rușine. Nu era destul că avea părul alb, dar mai venise și cu ciubotele acelea murdare. Mi-a zis că am niște învățători proști și needucați și că i-i lehamite să se uite la mutrele lor. A zis că nu mai vine niciodată la mine la școală. Și așa a și făcut. O singură dată a mai trimis un bilețel dirigintei mele, care îmi scrisese pe o foaie că trebuie să mă tund și mă pusese să-i aduc bilețelul semnat de tata. Tata însă l-a întors pe partea cealaltă și i-a scris să-i lase băiatul în pace, că, dacă vine la școală, o tunde el pe ea, chiar în fața clasei. M-a pus să i-l duc așa dirigintei și i l-am dus, că mă temeam de el.

Îmi era foarte rușine că am așa un tată, deși mulți oameni, chiar și dintre profesorii mei, îl lăudau de multe ori că este un om atât de instruit.

Îmi folosea și faptul că toți se temeau de el, băieții mai mari nu mă băteau niciodată, deși tata îmi spunea că el nu se bagă în treburile mele cu băieții, că trebuie să mă apăr eu singur. Pentru asta, chiar în clasa întâi, mi-a dat bani și mi-am cumpărat două perechi de mănuși de box...

Toți au tăcut și așteptau ce o să urmeze. Nu se putea ca Valentin Stepanovici să lase lucrurile așa. Pășea liniștit spre părintele, schiopătând puțin de piciorul bolnav. Oare îl va bate? Putea să-l bată? Da, era în stare. Așa cum l-a trăsnetit pe un flăcău care se luase de mămica în tren... Vagoanele în trenurile sovietice nu au compartimente, așa ca cele românești, sunt ca o hală mare și oamenii stau la grămadă. Chiar în fața scaunului unde stăteau tata și mămica s-au nimerit niște flăcăi distrați care beau vin dintr-o canistră. Mămica este mai tânără decât tata și ei și-au permis să glumească pe seama ei. Lui tata îi spuneau „moșu”, văzându-i părul alb. El însă nu a stat mult și, fără să se ridice de pe scaun, i-a tras o dreaptă unuia din ei. Acela pe loc s-a umplut de sânge și prietenii lui l-au scos în hol. Pe urmă au venit și-și cereau iertare, invitându-l să bea vin cu ei...

Totuși nu arăta că vrea să-l bată pe preot, cu toate că nu se știa

niciodată ce va face omul acesta. Nimeni nu știa când glumește și când vorbește serios, în afară de cei din familia noastră. S-a oprit, nu s-a apropiat prea mult de părintele, ca să se audă de departe ceea ce va urma. A zis:

— Știi, părinte, că nu e frumos să fumezi în cimitir și recunosc că n-am făcut bine. Îmi cer iertare. Dar eu mai știu și alte lucruri în afară de asta, spre deosebire de tine, care ești un tâmpit.

— Nu ți-i rușine să vorbești așa cu preotul?! Nu degeaba am zis că ești un needucat, se tulbură părintele, căutând cumva deznădăduit cu ochelarii de soare către oameni.

— Dacă ai fi fost un preot adevărat, cred că nu ți-aș fi zis așa, dar tu nu ești preot. Și pot să-ți dovedesc asta fată de toată lumea.

— Ce știi tu, ateistule, cum trebuie să fie un preot? N-ai fost niciodată în viață la biserică, și mă înveți cum trebuie să fie preoții!

— De exemplu, eu știu ce s-a hotărât la Sinodul întâi Ecumenic. Tu știi cumva unde s-a ținut Sinodul întâi Ecumenic?

Părintele se tulbură cu totul. Se vedea că el nici nu auzise vreodată că a existat un sinod ecumenic, se vedea că nu înțelege aceste cuvinte grele. Fața i se înroșise și nici ochelarii întunecați, nici barba nu ajungeau ca să-i ascundă fâstâceala. Ar fi vrut să mai strige ceva, dar nu se hotăra. Se vedea că îi părea rău că l-a stârnit pe acest Socrate ateist care putea să batjocorească pe oricine. Tata continuă cu vocea lui de stăpân trezit din somn, rostind cuvintele rar și apăsate, ca la catedră:

— Sinodul întâi Ecumenic s-a ținut la Niceea în anul 325 și la el s-a stabilit dogma despre dumnezeirea Fiului, că Iisus Hristos este la fel cu Dumnezeu-Tatăl. În istoria Bisericii au fost în total șapte Sinoade Ecumenice, în care se cuprinde toată învățătura voastră. Iar tu, dacă ești preot, trebuia să știi măcar atâta lucru, că nu te-am întrebat să-mi spui aporiile lui Zenon sau legea lui Newton. Spune, tu ai mai citit vreo carte în viața ta, în afară de Abecedar?

De fapt, la meseria ta nici nu ai nevoie. Găinile văd că le papi bine. Nu? Burduhanul ăsta nu l-ai crescut cu fasole. Că doar posturile sunt pentru sărmanele femei care lucrează toată ziua. Voi ați inventat posturile special pentru a le lua lor găinile. Fu! Ce rele-s găinile de mâncat! Dați-le popii! Îmi pare rău de oamenii aceștia care stau aici, că ei cred în tine. Nu am nimic împotriva obiceiurilor acestea. Moartea este un eveniment cutremurător pentru oricine. Dacă vor să-l

petreacă la groapă cu preot, n-au decăt. Eu însă nu voi lăsa să fiu înmormântat cu preot. La moartea mea mai bine să dau câte o găină săracilor decât popii, să simtă și ei că a murit un ateist.

Tata nu se lăuda doar pentru efectul oratoric. Era într-adevăr milostiv. Putea să dea găini și fără să moară. De fapt, dădea nu numai găini, dădea tot din casă. Nu răbda să vadă că cineva îi folosește pe cei săraci drept slugi. În sat erau câțiva oameni săraci, cărora le mai plăcea și să bea, pe care gospodarii îi plăteau să le pască vitele sau pentru alte treburi. Tata spunea că ăsta-i sclavagism pe față în țara sovietică.

Într-o dimineață eram împreună cu tata când unul din acești săraci tocmai scotea vitele să le ducă la păscut. Tata l-a oprit și l-a întrebat cu cât l-au plătit. „Zece ruble”, zise acela. Tata scoase din buzunar zece ruble și i le întinse: „Na zece ruble și să vii azi la mine, să bem un pahar de vin, să mâncăm o bucată de carne și să mai stăm de vorbă. Că tu nu ești rob, ca să lucrezi la «stăpâni». Să vii la mine ca la un prieten întotdeauna, iar când n-o să ai ce mânca, să-mi spui mie”.

Așa și făcea, că era întotdeauna prin ogradă câte unul din cei pe care satul îi numea „bețivani”. Veneau într-adevăr ca la un prieten și el le era un prieten. Dacă avea ceva de lucru, îl ajutau cu bucurie, dar niciodată nu le porunca. Când munceau, dacă se odihnea el, îi chema și pe ei să se odihnească, niciodată nu-i zorea să lucreze mai repede sau mai mult. De fapt, aveai impresia că nici nu-l interesează sfârșitul lucrului de care se apuca, se pare că îi plăcea să muncească pur și simplu. De aceea, probabil, lăsa mai toate lucrările neterminate.

M-a învățat și pe mine să nu numesc niciodată pe nimeni „bețivan”, „sărăntoc” sau altcumva. Niciodată să nu poreclesc pe nimeni cu defectul de care suferea, adică să spun celui cu picioare bolnave „șchiop” sau „olog”.

sau celui care nu vede bine „chior”. Așa cum tata nu se sinchisea să-i aibă prieteni pe toți „bețivii” și „săracii” satului – deși de multe ori îi veneau prieteni cu mașini, cu care frigea carne la foc și zile întregi cântau de răsună satul –, așa nici eu nu mă rușinam să mă împrietenesc cu copiii acestora, pe care toți îi batjocoreau. Tata încuraja aceste prietenii ale mele și eu îi aduceam acasă pe acei sărmani și-i hrăneam cu unt de ciocolată și alte bunătăți pe care ei nu le vedeau în altă parte.

Da, deși trăiam într-o casă neterminată și săracă, aveam haine și mâncăruri bune. Aveam chiar portocale și alte fructe exotice din

Caucaz, pe care mămica le aducea în valiză de la Moscova. Așa că le dădeam și lor, fără zgârcenie, și-i lăsam să cânte la acordeonul meu nemțesc, pe care mi-l cumpărase tata de la un evreu, când m-a dat la școala de muzică. Eram prieten cu toată lumea, dar eram prieten și cu ei, și uneori chiar mă băteam pentru ei cu băieții mai răsăriți atunci când aceștia îi jigneau sau îi loveau fără pricină.

Nu, niciodată nu mi-au plăcut preoții. Nu văzusem mulți preoți, dar nici nu doream să-i văd. De vorbit, a %

n-am vorbit cu niciunul. Îmi făcusem despre ei o părere o dată pentru totdeauna. Și i-am scos afară din viața mea.

Hristos nu-mi părea așa. Chiar îmi era milă de El. Le vorbea evreilor, le vorbea, dar ei nu L-au înțeles. E ceva groaznic să nu fii înțeles. El îi muștra că-i asupresc pe săraci, că sunt lingușitori și lași. Spunea lucruri bune, n-a făcut niciun rău. Și Lenin a învățat să nu-i asuprim pe săraci și că toți oamenii sunt egali. Într-un fel, îmi era ciudă pe cei care L-au răstignit, deși nu eram sigur că Hristos a existat cu adevărat. Aș fi vrut să existe. L-am întrebat pe tata dacă Hristos a existat și mi-a zis că da, că a fost un om cu numele Iisus pe care l-au răstignit cam în perioada descrisă în Biblie, dar el n-a fost decât conducătorul unei răscoale a săracilor, din care oamenii au făcut mai târziu o legendă, un simbol al eliberării.

Oricum, era bine că existase, chiar dacă era și așa cum zicea tata. Odată, când jucam fotbal, mi-a venit un gând ciudat. Îmi închipuisem că atunci când o să fiu de vârsta lui Hristos o să învăț

Evangelhia pe de rost și o să vorbesc numai cu cuvinte din Evanghelie. Îmi închipuiam că am părul lung și barbă și că umblu, tot așa, prin lume, vorbind ca și Hristos, dar oamenii nu mă înțeleg. Sufeream atât de mult din cauză că oamenii nu-i înțeleg pe oameni... De aceea îmi era milă și cumva mă simțeam apropiat de Iisus, pentru că nici El nu a fost înțeles. Aș fi vrut să fiu lângă El și să-L înțeleg, îmi părea că L-aș fi putut înțelege. Dar de unde îmi veneau toate gândurile astea? Nu știam.

Noe

Cam în perioada aceea tata căzuse în dizgrație. Începuse să bea mult. Avea probleme cu cei de la raion. Se pare că le spusese că sunt proști și că fură de la oameni. Că sunt niște îngâmfați fără carte și „rături-tâmpite”. Așa îi numea el pe toți directorii de colhoz și pe șefii de „profsoiuzuri”. L-au dat afară de la lucru și odată l-am auzit că-i

spunea mămicăi că se teme că s-ar putea să-i însceneze într-o zi un control psihiatric și să-l ducă pentru totdeauna „la spital”. El, care a studiat la Leningrad, care avea prieteni printre profesorii de acolo, căruia i se propusese, îndată după facultate, să fie „unul dintre ei”, știa foarte bine metodele KGB-ului, deși nu mi-a vorbit niciodată despre ele. Îmi prezenta întotdeauna sistemul sovietic ca fiind ideal. Și poate că și credea. Da, sigur credea, pentru asta se și lupta. Credea că dreptatea va triumfa așa cum arătau în filmele pentru pionieri. Dar se pare că de data asta nu era așa. Se temea. Atunci am auzit pentru prima oară de astfel de lucruri, de metodele acestea înfiorătoare ale KGB-ului. Spunea că te duc la spital sub pretextul unui control, iar acolo îți administrează câteva injecții și te fac nebun. Pe urmă spun că te trimit la un sanatoriu și nu te mai vede nimeni niciodată.

Mă speriasem și eu, dar nu i-am spus-o niciodată. Știu că s-a dus el însuși la doctor și și-a luat o dovadă precum că-i perfect sănătos psihic, ca să se apere, în caz că i-o vor face. Știa că nu i-ar fi folosit la nimic, dar o făcuse. Chiar l-am auzit zicând că-i vine să-și pună ștreangul de gât. Îl vedeam pentru prima oară atât de tulburat, speriat. Nu crezusem că tata putea să se teamă de ceva, îmi păruse atotputernic.

Venea noaptea beat și o bătea pe mămica. Stăteam cu toții speriați și-l așteptam. Când auzeam câinii, stingeam luminile, crezând că poate, văzându-ne dormind, se va culca și el. Dar el aprindea lumina, o trezea pe mămica și o bătea. Eu mă uitam și nu puteam face nimic, mă temeam de el. De mine și de sora mea mai mică nu se atingea niciodată. Nu avea obicei să bată copiii. Dar eu aș fi preferat să mă bată pe mine și să o lase în pace pe mămica, deși mă temeam că m-ar putea omorî dintr-o singură lovitură. Stăteam deoparte și mă uitam, eram atât de neputincios... Hotărâsem însă că, atunci când voi crește mare, îl voi omorî pentru asta.

Da, eram o familie ciudată. Eram un copil bine îmbrăcat care citea cărți, dar tata o bătea pe mămica. Mă temeam să nu se afle la școală despre asta. Îmi era rușine și frică. Trăiam într-o mare și dureroasă minciună. Dar toți știau. Numai eu nu știam.

Odată a venit cineva și ne-a zis să ne ducem să-l luăm pe tata, că doarme beat în livadă. Niciodată nu se mai întâmplase așa ceva. Se mai îmbăta el, dar întotdeauna ajungea singur acasă. Spuneau că l-au adus cu o mașină până la marginea satului și l-au lăsat acolo. Știam cine

sunt. Erau prietenii lui vechi, unul îi fusese cândva student. L-au adus și l-au aruncat la marginea drumului. În ultima vreme îl lua la băut numai ca să le spună bancuri și să le cânte. Avea o voce puternică și știa sute de cântări, rusești și românești. Își băteau joc de el, îi spuneau „Surelu” sau „Suru”, pentru că era sur la păr. Deși îl uram atât de mult, am alergat disperat să-l găsesc.

Într-adevăr, zăcea la marginea drumului, murdar și cu cămașa ruptă, dar nu dormea. Vorbea singur, scotea niște cuvinte fără noimă, de parcă ar fi chemat pe cineva, dar totodată parcă și glumea. În jur se adunaseră câțiva copii și niște femei care se distrau pe seama lui. Dar nu mai râdeau cu mare poftă, că se vedea că stătea demult acolo și se plictisiseră. Intrau în casă și ieșeau când mai venea cineva, ca să-și împărtășească impresiile.

Pe drum toți care mă întâlneau îmi spuneau: „Du-te, că tată-tu’ îi beat în livadă”.

Când m-a văzut, s-a zbatut să se ridice, dar a căzut. A zâmbit neputincios și ochii i s-au umplut de lacrimi. A zis: „Puiul tatii, ai venit după tata”.

M-am apropiat și am încercat să-l ridic pe umărul meu firav, ascunzându-mi fața, ca să nu vadă că plâng. Era greu și se rușina. Niciodată nu l-am mai văzut pe tata rușinându-se, nici până atunci, nici după aceea.

Mergeam îmbrățișați pe ulița satului și plângeam amândoi, căzând și ridicându-ne, iar oamenii se uitau la noi. Mă gândeam că tatăl meu ar fi Noe despre care am citit în Biblie. Voiam să-l acopăr, ca și fiul cel bun, voiam să-l apăr de oamenii aceia, de privirile lor cumva triumfătoare, că l-au văzut pe tatăl meu căzut.

Nu, tatăl meu nu era căzut. Tatăl meu nu cade niciodată.

Ciubotele popii

În fiecare an, la prima ninsoare, mă urcam în podul casei de la Oricova, ca să cobor ciubotele mari de chirză ale tatii. Prima zăpadă e ușoară și se topește repede, nici schiurile și nici sania nu alunecă pe ea. Iar ciubotele de chirză, mai ales dacă sunt vechi și au talpa roasă, alunecă nemaipomenit pe iarba ninsă. Coasta dealului se umplea de băieți care-și șârâiau ciubotele taților, ce le ajungeau până la brâu, pentru a se arunca din vârful dealului cu strigăte de bucurie printre tufe de măceș.

Copilăria e ca niște tufe de măceș încărcate cu roadă, presărate

ici și colo pe dealul înzăpezit.

Uniunea Sovietică era plină de ciu-bote, încât n-ar fi greșit să o numim țara ciubotelor de chirză. Erau cele mai ieftine încălțări. Ciubotele acestea le purtau soldații, tăietorii forestieri, muncitorii de toate felurile și pușcăriașii. Era, oarecum, o rușine să umbli în chirzovcă, dar fiecare avea acasă măcar o pereche. Țin minte că pe când aveam vreo opt-zece ani apăruse o tranșă mare de chirze pentru copii. Dar ele nu erau la fel de bune ca ciubotele mari ale tatii, care hodo-rogeau când alunecau pe gheață și în care te simțeai mult mai în siguranță decât în chirzovcile mici de pionier.

Podul casei de la Oricova era un pod plin de istorie, așa cum cred că nu mai exista un altul în lume. Aici era întreaga bibliotecă a tatii, aruncată grămadă. Când s-a întors de la Le-ningrad, unde a studiat filosofia, tata și-a adus cărțile cu un camion. Tata era marxist și ateu convins, de aceea și cărțile lui erau în cea mai mare parte cărți de propagandă ateistă: filosofie de propagandă, biologie de propagandă, fizică de propagandă, istorie de propagandă. Sărmana casă în care am copilarit purta toată această pova ră, cu tot ce presupune o mulțime atât de mare de demoni adunați la un loc.

Vara petreceam multă vreme în pod, răsfoind carte după carte, căutând desene și fotografii. Era o taină a mea. Mă făcea să mă simt deosebit de ceilalți copii din sat, care nu aveau un pod cu cărți. Și de această dată, deși era frig și paginile cărților erau acoperite de promoroacă, iar, pe ici-colo, de zăpada care căzuse peste ele prin spărturile acoperișului, totuși mă oprisem să răsfoiesc măcar puțin o carte. Dădusem de una – Marii eretici –, o carte plină de desene și gravuri. Am pus-o deoparte, ca să o răsfoiesc la căldură, la sobă. Dar asta după ce mă săturam de patinat cu ciubotele.

În uliță au și început să se audă flu-ierături și chiote, care mă umpleau de nerăbdare.

Printre grămada de cărți de propagandă am dat de o pereche de cizme care nu erau ale tatii. Cum mi s-a spus pe urmă, erau ale bunelului Feodor, tatăl mamei, care a fost preot. Erau niște cizme de mare fudulie, de hrom, cu talpă de piele bătută cu ținte de lemn. Tata, care avea o ură de clasă față de tot ce era burghez, a spus că astfel de cizme de hrom purtau pe vremuri doar popa și chiaburii satului. Erau făcute de „jidani”.

De fapt aceasta era cam singura dată când îl pomeneam pe

bunelul Feodor, iarna, când coboram cizmele lui din pod, odată cu ale tatii. Iar discuția era scurtă și mai mult în jurul cizmelor, de altfel singurul lucru rămas de la bunelul, după ce comuniștii l-au exterminat la vârsta de treizeci și șapte de ani.

Parcă-l văd pe tata cum îmi zice: „Păstrează-le pentru când o să crești. Ce le-aș mai purta eu, dar mie nu-mi vin. Popa Feodor era mai delicat la picior și tu ești de aceeași sămânță, nu te-ai aruncat în neamul nostru, de Baștovoii. Nu știu ce-o să mai iasă și din tine”.

Tata, ca orice marxist, era puțin rasist. El împărțea oamenii în cei de sămânță bună și cei de sămânță rea. Dar prin asta mă împingea fără să vrea spre „sămânță” bunelului Feodor, pe care, chiar dacă nu știam nimic despre el, începusem să-l iubesc și să mă gândesc de multe ori la el, părându-mi, în mod ciudat, că și el se gândește la mine. Cum? Nu-mi explicam. Căci pentru toate aveam doar explicațiile tatălui meu ateist. Dar simțeam că, de acolo unde se află – unde acolo nu știu –, părintele Feodor se gândea la mine și, ceea ce simțeam și mai tare, mă iubea.

Mai târziu, când eu însumi am ajuns călugăr și preot, mai mulți duhovnici și episcopi mi-au zis că-mi datorez întoarcerea la Dumnezeu bunelului Feodor, care m-a răscumpărat cu rugăciunile lui. Totuși propaganda ateistă a intrat atât de adânc în mine, încât în prima tinerețe, când o făceam pe artistul nonconformist, eu uitasem cu desăvârșire că sunt nepot de preot. Mi se pare că însăși mama uitase că e fiică de preot atunci când s-a căsătorit cu un propagandist al ateismului științific. Dar cred că așa trebuia să fie. Trebuia să fie și un om născut dintr-un comunist și o fată de preot ucis de comuniști pentru a putea înțelege măcar puțin din tragedia pe care ne-a adus-o comunismul.

Cizmele părintelui Feodor erau frumoase și călduroase, dar nu alunecau ca cele sovietice. Mai bine zis, nu alunecau deloc. Totuși le încălțam pentru că îmi erau dragi. Le cremuiam așa cum m-a învățat tata că se cremuiesc ciubotele în armată. Le dădeam mai întâi cu un strat gros de cremă, după care le lăsam puțină vreme. Apoi le periam cu o perie aspră până când stratul de cremă dispărea și cizmele începeau să strălucească puțin. După aceea le frecam cu o bucată de pătură de lână. Cizmele căpătau un luciu de parcă ar fi fost din sticlă neagră. Probabil la fel străluceau și cizmele celor care, în iarna lui '52, au venit și l-au arestat pe bunelul Feodor. Ofițerii enkavediști, spre

deosebire de soldații de rând, purtau cizme de hrom.

Chiar dacă nu erau bune la patinat, cizmele părintelui Feodor nu se udau și eu le încălțam când mergeam cu colindatul și uratul. Țin minte că tata nu mă lăsa să colind. Zicea că e un obicei prostesc, rămas de la oamenii întunecați de altă dată. Un obicei de care lumea trebuia să se debaraseze și la care eu, un băiat atât de deștept și fiu de ateist, nu puteam să iau parte. Iar eu nici măcar nu făceam vreo legătură între colindat și religie. Era un prilej de distracție, printre puținele pe care le aveam în acel sat mic și îndepărtat. Desigur, mă atrăgeau și banii pe care îi câștigam, căci eram săraci.

Într-un an tata mi-a propus zece ruble numai să nu mă duc cu colindatul. Am refuzat banii, știind că în alți ani am făcut treisprezece ruble și mai bine. I-am zis că nu o să mă duc, dar că nici bani nu-mi trebuie. Sigur că m-am dus. Dar simțeam că am mințit doar pe jumătate și că, cel puțin, nu am luat bani pe minciuna mea. Pionierul din mine nu-mi îngăduia să fac una ca asta.

Acum stau și mă gândesc cât de neîntemeiată era încrâncenarea tatii împotriva colindatului, când tot el mă învăța urături și o făcea pe Moș Gerilă, lăsându-mă să cred până hăt târziu în arătarea cu falcile că ceaunul pentru povidlă care, chipurile, dormea toată vara în grămezile de crengi din pădurea Hârjaucii, iar o dată pe an, la Anul Nou, ieșea să ducă tuturor copiilor cuminți cadouri. Nu avea tata nimic nici împotriva lui Făt-Frumos, lui Strâmbă-Lemne, Harap Alb și a altor năluciri ale minții omenești. Doar

Povidlă – gem de prune sau de mere fiert la ceaun.

Împotriva Pruncului Hristos. Despre El nu era voie să existe nici măcar povești, și nici legende, cu atât mai mult cântece. Probabil, într-un anume fel, undeva adânc în subconștient, tata simțea că, spre deosebire de Moș Gerilă, Hristos chiar există și, de acolo de unde este, ar fi putut pătrunde, chiar și la o simplă pomenire, în viața noastră și să o schimbe.

Dar asta o pot spune doar acum. Ar fi nedrept să zic că pe atunci aș fi trăit măcar o clipă în care să cred că Dumnezeu există sau să mă îndoiesc de inexistenta Lui. Credeam tot ce mă învăța tata și nimeni altcineva nu m-a învățat ceva contrar. Totuși nu găseam nicio vină Pruncului a Cărui naștere o cântam în fiecare an la Crăciun și de aceea nu consideram că fac ceva rău. Și nici nu mi se părea că fac ceva împotriva tatii. Mi se părea că el, tata, nu înțelegea rostul colindatului.

Colindul scurt care se cânta la Crăciun era singurul meu contact cu creștinismul. În Oricova nu era biserică, iar noi nici măcar nu aveam o icoană în casă, așa cum aveau toți oamenii. Cele câte va familii care mai credeau în Dumnezeu își duceau copiii la împărtășit, o dată pe an, în satul de peste deal, Șipoteni. Tata se revolta că însuși brigadierul de colhoz își ducea copiii la împărtășit cu motocicletă de serviciu.

O altă biserică ar fi fost biserica Mănăstirii Hârjauca despre care a scris și Sadoveanu. Mănăstirea Hârjauca, aflată la doar doi kilometri depărtare de Oricova, a fost închisă, ca și celelalte mănăstiri din Basarabia, și transformată în sanatoriu. Aici, în să-natoriul „Sovetskaia Moldavia”, veneau în special, cum mi se părea mie pe atunci, moșnegi cu băști albe și babe rujate, care se ascundeau doi câte doi prin pădure. În urma lor pădurea sălbatică rămânea plină de hârtii și smocuri de vată murdară.

Tata mă lua uneori la lecțiile de ateism pe care le ținea acestor boșorogi veniți la sanatoriu. Mergeam călare prin pădurea ninsă. Eu mă țineam de șa, având vederea acoperită de spatele mare al tatii. În această pădure ni s-a întâmplat de mai multe ori să-l vedem pe călugărul bătrân care nu plecase după transformarea Mănăstirii Hârjauca în sanatoriu. Era mic de stat și purta o căciulă de miel. Când ajuns geam suficient de aproape ca să fim auziți, tata oprea calul și tuna cu vocea lui puternică: „Îl vezi? Aiștia sunt cei care l-au ars pe Giordano Bruno și care au curmat atâtea minți luminate ale omenirii! Uite la el ce ochi vicleni are, ca de șobolan! Ne-ar arde și pe noi, dac-ar avea putere!” Bătrânul călugăr mă privea în ochi și eu nu pot uita acea privire toată viața. În ochii lui nu era nici frică, nici ură. Acum eu am impresia că în ochii lui, în câteva clipe, s-a derulat viața mea și el a văzut că eu voi fi călugăr. Dar cine știe, poate că a și zis în gândul lui: „Să fie fiu-tu călugăr!”

Nici nu știu dacă ceea ce s-a întâmplat a fost rău sau bine. Știu doar că am cunoscut o altă lume și o altă viață sau cel puțin am trăit într-un loc de unde lumea și viața erau văzute cu totul diferit. Între timp cărțile din podul de la Oricova s-au prăpădit. Cizmele bunelului Feodor le-a stricat la săniuș fratele meu mai mic. Tot ce a mai rămas pare să fie doar dorința mea cuminte de a povesti întâmplări și trăiri care, probabil, nici măcar nu pot fi povestite.

Cum a ajuns tata ateist și cum am vrut să-l înțeleg ateismul tatii mi-a marcat întreaga copilărie și adolescența. Era firesc ca și eu să fiu

ateu și să afirm asta peste tot. Poate că și din cauza ateismului meu afișat, dar poate și din cauza cercurilor în care mi-a fost dat să trăiesc și să învăț, mi se părea că oameni credincioși nu mai există, că însăși religia a dispărut de mult. Acesta era și unul din argumentele care mă întărea în convingerile mele. După mulți ani, întâlnindu-mă cu foști colegi de liceu sau de facultate, am aflat că mulți dintre ei erau credincioși, mergeau duminica la catedrală, iar unii din ei au ajuns călugări sau preoți. Printre ei se numărau și prieteni apropiați, care și-au tănuțit credința de mine, probabil, pentru a nu mă stânjeni.

Există o jenă a credincioșilor în fața necredincioșilor, o grijă de a nu-i jigni și îndepărta, ceea ce mai târziu mi-a fost dat să trăiesc pe propria-mi piele. Din pricina acestei jene nu am apucat să-i lămuresc tatii cum îl văd eu pe Dumnezeu și de ce am crezut în El. S-a întâmplat, desigur, și din cauza temperamentului sangvin al tatii, care, având și autoritatea de părinte, dar mai ales încrederea nestrămutată în cărțile pe care le-a citit, nu mă lăsa să vorbesc. Ne enervam amândoi, iar eu, când se ajungea la strigăte, mă ridicam și plecam.

Prima dată am plecat pentru șapte ani, timp în care nu am comunicat în niciun fel. Ultima dată când am plecat a durat mai mult, pentru că tata a murit peste câteva săptămâni de la ultima noastră întrevedere. Poate, dacă aș fi avut ceva mai multă răbdare, l-aș fi făcut pe tata să mă asculte măcar o dată până la capăt. Dar, deoarece i-am moștenit temperamentul și încrederea, nu am putut face asta.

De câteva ori am încercat să-i scriu, însă de fiecare dată mi se părea că este un fel de răzbunare în cuvintele mele și de aceea amânam scrisoarea. Voiam ca scrisoarea mea către tata să fie curată de orice mizerie sufletească, să aibă în ea toată dragostea pe care i-am purtat-o și cu care îi eram dator. Dar niciodată cuvintele nu erau potrivite, deoarece în minte îmi apăreau amintiri rele, și ura, vrând-nevrând, strica totul.

Ultima scrisoare a fost cea mai frumoasă. Am stat până dimineață și i-am înșirat amintiri care mă făceau să plâng. Îi aminteam tatii cum mă purta călare, cum adormeam în căruța plină cu iarbă proaspăt cosită, cum m-a învățat să joc tenis și să boxez și cât de măreț era el, tatăl meu, atunci când, respins de toți, urca desculț dealul înflorit, iar eu îl urmam, privind-i călcâiele crăpate. I-am scris că, dacă ar fi știut cât de mult îl iubesc, poate că viața lui ar fi fost alta. În acea noapte din preajma Crăciunului, tata, cel mai orgolios om din lume, era

singur în casa de la Oricova. Murea. Dimineața m-a sunat mama și mi-a zis: „A murit tăticu’...”

Mai pe urmă am făcut un cântecel, dar nu-l pot cânta niciodată până la ea păt, pentru că îmi vine să plâng. Desigur, nu este o capodoperă, dar cred că tatii, care era un cântăreț împătimit, i-ar fi plăcut să-l asculte:

Ce-a fost rău și ce-a fost bun Nu o să știu vreodată și-aș vrea să tac, și-aș vrea să spun: Mi-i dor de tine, tată.

Mi-i dor de dealul înflorit Ce îl urcai desculț.

Și păsul meu cel nevorbit Aș vrea să mi-l ascuți.

Aș vrea să știi cum, între timp.

M-a smuls din mine viața și n-am nici lacrimi și nici nimb.

Și slabă mi-i speranța.

E prea târziu, dar vreau să spun:

Mi-i dor de tine, tată.

Și ce-a fost rău sau n-a fost bun Te rog de mi le iartă.

De atunci și până acum am încercat să-l înțeleg pe tata, dar mai ales să-i înțeleg ateismul. Ateismul, fără îndoială, e un lucru cumplit, dar partea lui de însingurare și tristețe îl face uman. Dintre toate făpturile, doar omul cunoaște ateismul. Am citit cândva niște meditații atât de adânci despre ateism ale vlădicăi Antonie al Surojului, încât aproape că am ajuns la concluzia că cei care nu au cunoscut ateismul au o experiență nedeplină a credinței. Nu e nimic nepotrivit în această afirmație, deoarece și Hrist»

tos a zis: „Cui mult i se iartă, mult iubește”. Am încercat, așadar, mai întâi de toate, să înțeleg ateismul tatălui meu. Acum, când el a trecut prin judecata Domnului, când L-a văzut pe Hristos și a auzit sentința Lui, iar orice încrâncenare s-a dus de la inima mea, îmi este mai ușor să fac asta.

Până la urmă, ateismul tatălui meu a fost unul mai mult social decât intelectual, deși tata era convins că ateismul este o replică filosofică și științifică dată religiei. Dacă tata nu s-ar fi născut în comunism, sunt sigur că el nu ar fi ajuns ateu. Dar tata s-a născut în plin război mondial, în 1943, iar foametea stalinistă din '47 l-a marcat pentru întreaga viață. Comunismul, cum se spunea, l-a ajutat să devină om. L-a îmbrăcat, l-a hrănit și l-a educat, pe gratis, dându-i șansa de a ajunge din copil sărman de pe malul râpei din Bujorăuca student la Universitatea din Leningrad. Iar ateismul l-a primit tata la pachet

odată cu ideile comuniste de echitate socială, de biruință a proletariatului asupra bogaților, de emancipare și libertate a spiritului.

Cultul emancipării, în sens iluministo-comunist, era cu atât mai puternic la tata, cu cât bunica nu știa carte, dovadă că până la comunism oamenii erau mai proști și mai săraci, mai exact nu știau să citească și mureau de foame. Emanciparea presupunea mai întâi ruperea de religie. În acest sens, tata se lăuda că încă de mic a declarat război religiei, când, copil fiind, a scos icoanele din casă și le-a dus în cotețul găinilor, pentru care a fost bătut cu creanga de bunica. A fost prima lui misiune ateistă.

Tata chiar a văzut în comunism o salvare. El nu a știut niciodată de milioanele de morți săvârșite de comuniști sau poate nu a dorit să știe. În orice caz, el a rămas marxist până la ultima noastră întâlnire și susținea că Lenin e un mare gânditor.

Trăgându-se din țărani săraci, tata nu a avut rude deportate. Îndeobște nu avea conștiința apartenenței la o piiișimu**

familie. Noi nu am avut niciodată o relație prea apropiată cu bunica din partea tatii și nici cu cei doi frați și două surori ai tatii, unchii și mătușile 7» mele. Și asta nu pentru că nu i-am fi iubit, dimpotrivă, întâlnirile cu ei erau calde și pline de dragoste, dar foarte rare. Cred că, în toată viața, ne-am întâlnit mai puțin de zece ori. Și asta numai din pricina înstrăinării tatii, dobândite în vremea foametei, când, zicea el, a fost lăsat să moară de către mama sa, rămasă văduvă pe la vreo douăzeci și opt de ani. Această înstrăinare și lipsa conștiinței apartenenței la o familie au trecut, prin naștere, la mine și, se pare, și la frații mei.

Își amintea cadavrele de sub garduri pe care le secera foamea, dar se pare că nu a admis niciodată că foamea a fost opera sinistră a lui Stalin. Ca și în manualele comuniste de istorie, foamea era pusă pe seama secetei. În serile de iarnă, trântiți lângă sobă, tata îmi povestea, ba râzând, ba lăcrimând, despre foamete. Tata a trăit toată viața cu impresia că mama sa l-a lăsat să moară, preferând să-și salveze primul copil, pe Vladimir. Această abandonare în brațele sorții l-a făcut pe tata pentru totdeauna un însingurat. El încuviința această ale-gere, spunând întotdeauna că Vladimir era mai frumos și mai inteligent și că, dintre toți cei șase copii, doar el a avut ochii albaștri. Ironia sortii a făcut ca Vladimir să moară în tractor la „țelină”, în Kazahstan, iar tata să supraviețuiască, fiind toată viața un bărbat

zdravăn și mereu pus pe glume. Tata îl iubea pe fratele său Vladimir și când îi pronunța numele lăcrima. Dar nici pierderea fratelui în lupta absurdă pentru biruința socialismului comunist nu l-a făcut pe tata să fie mai puțin marxist-leninist.

Fiind tributar argumentelor propagandei ateiste, tata a crezut dintotdeauna că religia este proprie doar oamenilor reduși mintal și celor care nu au acces la alte surse decât Biblia și cărțile de rugăciuni. Din punctul lui de vedere, care nu era al lui, ci al tuturor comuniștilor, un om inteligent și citit nu poate crede în Dumnezeu. I-a fost mai greu atunci când eu am crezut în Dumnezeu. Mi-a zis: „Cum tu, care ai citit atâtea cărți, care ești atât de inteligent, mai inteligent și decât mine, care ești apreciat de seriitori, de oameni de cultură, ai ajuns să crezi în Dumnezeu? Religia este o go-gomănie! Biblia a fost scrisă de niște agramați și e plină de toate legendele lumii, nu a dat nimic nou! Iar Noul Testament e inspirat din Platon! Tu, care ai studiat filosofia, trebuie să știi asta! E o rușine! Fiul meu, fiul celui mai mare ateist din raion, chiar din toată Moldova, că nu este un ateist mai mare ca mine în Moldova, care am întors mii de oameni de la întunericul credinței, fiul meu a ajuns călugăr! Degeaba mi-am trăit viața! Toată truda mea a fost zadarnică! De azi eu nu mai am fiu!” Apoi a adăugat, ca și cum cele zise nu erau suficiente: „Aș veni la mănăstirea aceea a voastră, v-aș strânge pe toți în biserică și v-aș da foc. Și chiar dacă și tu, fiul meu, ai arde acolo, aș socoti că am făcut un lucru bun, deoarece am izbăvit omenirea de niște șobolani”.

Eu l-am ascultat și am tăcut, deoarece mă durea prea mult ca să vorbesc. Aș fi plâns, dar nu voiam să fac asta. Ar fi părut o slăbiciune, iar slăbiciunea era unul din motivele principale pentru care tata ura credincioșii. Am ieșit și m-am dus, ca să revin abia peste șapte ani, când am aflat că tata este grav bolnav și că ar fi trebuit să fie operat la inimă. L-am găsit același. Mi-a strâns mâna, dar în timp ce mi-o strângea, m-a întrebat indispus:

— Tot în fustă? Când o să te văd din nou ca pe un bărbat, că eu am născut un bărbat, nu o muiere, ca să te îmbraci în fustă?

Apoi a trecut direct la religie, de parcă cei șapte ani nici nu trecuseră, iar discuția noastră a rămas deschisă în toată această vreme. I-am zis:

— Tăticu', eu n-am venit să te schimb, dar nici tu pe mine. Uite la mine, că am jumătate de cap sur, iar tu încă insiști să mă educi. Oare

n-ai înțeles că niciunul din noi nu are putere unul asupra altuia? Nu am venit să te schimb, dar te rog nici tu să nu încerci asta. Am venit ca un fiu la tatăl său, să-ți strâng mâna și să te întreb cum te simți.

După aceea a fost o vreme când relația noastră parcă s-a îmbunătățit. Totuși se pare că a fost doar o părere. Sau poate că nu a fost o părere? Unul Dumnezeu știe. Bunul nostru Dumnezeu.

Portret al artistului la tinerețe

Soarele se răstignește în intersecția de la poarta spitalului. Îndeobște, intersecțiile din acest oraș sunt mici și oarecum înghesuite. De parcă, atunci când s-a făcut orașul, cineva ar fi adus mai multe intersecții decât era nevoie și, nemaiavând ce să facă cu ele, le-a înghesuit pe toate cum s-a putut. Această impresie am avut-o chiar de la prima plimbare prin acest oraș în care soarta mi-a hărăzit să fac liceul.

Străzile înghesuite și întortocheate, parcă suprapunându-se din cauza mulțimii lor, trezeau în mintea mea de adolescent timid gândul la labirinturile Greciei antice, despre care citisem prin cărți, dar nu reușisem să-mi îl fac o închipuire clară despre ele. Mă gândeam că poate seamănă cu străzile acestui oraș nou și străin, în care trebuia să-mi petrec următorii patru ani din viață. Sau poate că impresia de labirint mi-o dădea însăși străinătatea: oamenii, hainele lor ciudate, adică altfel decât în țara mea, blocurile, tramvaiele. Totul părea altfel și străin.

Totuși era un oraș mare, universitar, poate chiar strălucitor. Îmi închipuiam că un tânăr mai descurcăreț ar putea să-și facă o grămadă de cunoștințe aici. Poți să te duci la teatru sau la bibliotecă, la expoziții. Am auzit că sunt și o mulțime de muzee, pe care eram nerăbdător să le văd. Într-un cuvânt, e un oraș în care, dacă vrei, ai tot ce-ți trebuie ca să devii un om mare.

Veneam aproape zilnic aici și mă uitam pe fereștrău deschisă. Unul dintre colegi mi-a descoperit secretul. Și de atunci veneam să privesc pe fereștrău aceea mică, pe care o deschideau în fiecare dimineață ca să se densească. Din stradă nu se simțea mirosul, dar îmi închipuiam că trebuie să miroasă greu. Așa am citit în Agonie și extaz de Irving Stone.

Îmi închipuiam cu înfrigurare nopțile acelea în care Michelangelo pătrundea în morgă și tăia cadavre, ca să le studieze striatiile mușchilor. Mă simțeam un al doilea Michelangelo, stând pe

trotuarul ferit și privind pe ferestruică, deși nu aveam posibilitatea să tai și eu cadavre. Le tăiau ei, doctorii. Acum stătea pe masă un trup de bărbat acoperit cu un cearșaf alb până la gât. Era cu capul spre mine și nu-i vedeam fața. Avea craniul tăiat ca un harbuz și nu avea creier în cap. Am auzit că așa se scoate creierul la morți, ca să nu se împrute. Parcă nu-mi venea să cred că omul acesta a fost odată viu, dar parcă nici nu credeam că este mort. Într-adevăr, oare a fost vreodată viu? Oare e mort acum cu adevărat? Mă tulburasem de la aceste gânduri și mă îndepărtasem de acolo. M-am dus să mă plimb.

Moartea mă urmărea peste tot. Îmi părea că o văd în ținuturile mari de sub streășina filarmonicii, sub tramvaie, prin copaci. Înțelegeam că pot să mor în orice clipă, așa cum au murit atâția și atâția. Putea să-mi cadă un țurture de acela în cap sau să nimeresc sub tramvai ca Labiș, să alunec sub gheață ca Georg Heim, să mă sinucid ca Esenin.

Nu se știe ce întâmplare mă mai ținea în viață, i

Am auzit că unii au murit în somn, pur și simplu. Se culcau și nu se mai sculau. De asta mă temeam cel mai mult, mă temeam că o să mor în somn. Nici nu voiam să mă culc. Stăteam până târziu și pictam sau scriam acele poezii ciudate într-un caiet roșu. Doream să las măcar ceva în urma mea, în cazul în care aș muri în acea noapte. Doream să folosesc orice clipă, mă tânguiam după vremea pierdută în zadar, când puteam să pictez sau să scriu.

De la un timp am început să întepelesc în somn. Mă trezeam, dar nu mă puteam mișca. Gura îmi era plină cu salivă care mă sufoca, dar nu mă puteam mișca, nici să înghit, limba îmi bloca respirația. Simțeam că mor și că sunt neputincios să fac ceva. Făceam eforturi grozave ca să-mi mișc pleoapele și uneori reușeam să le dezmoțesc. Apoi puteam să mișc gura, degetele de la mână, și până la urmă reușeam să mă zbat și să mă întorc pe o parte. Atunci simțeam un fel de bucurie neputincioasă, trăiam o nouă victorie asupra morții. Dar o victorie neînsemnată, știam. Pentru că în noaptea următoare mă aștepta o nouă luptă, din care nu se știa cine va ieși biruitor. Eu? Moartea?

Îmi petreceam vremea pictând sau plimbându-mă. Când nu pictam, mă plimbam, gândindu-mă la moarte sau la proiectele mele artistice, dacă le pot numi așa. În afară de asta, mă duceam cu mare greutate la școală. Dar mai mult chiuleam, nu-mi părea important nimic

din ceea ce se întâmpla în liceul acela.

De la prima lecție de pictură îmi făcusem impresia despre școala în care nimerisem. Profesorul ne dădu să facem o compoziție cu cinci personaje, ca să vadă pe cine are în clasă. Cei mai mulți nici nu aveau habar de compoziție, făceau niște omuleți mici, înghesuiți într-un colț, de parcă ar fi desenat copiii de grădiniță. Eu am făcut din câteva hașuri o scenă de scăldătoare, din care răzbătea o bunicică cunoaștere a anatomiei. Profesorul s-a oprit lângă mine și a zis: „Da, avem și un maestru”. Pe urmă așa îmi și zicea: „maestrul”.

Era clar că nu aveam nimic de învățat din școala aceea. Eu însumi îi învățam pe alții, pentru că profesorii nu prea dădeau pe la ore. Ne lăsau în ateliere și plecau. Cei patru ani de școală de pictură „rusească”, cum o numeau ei, m-au învățat multe secrete de meserie pentru vârsta aceea, pe care le împărtășeam cu bucurie colegilor. Când cineva nu reușea să-și termine lucrarea la timp sau avea o lucrare prea proastă, apela la mine și eu i-o făceam în zece minute. Desenam și pictam ușor și repede. Am pictat și în locul fetei care mergea la concursul pe meserii în America, pentru că eu însumi nu aveam nicio șansă să plec la vreun concurs. Eram basarabean!

Da, nimic nu era bun în tot sistemul acela. Căminul se închidea peste zi, iar atelierele se închideau peste noapte. Practic nu aveam loc și timp ca să pictez. Până la prânz ne puneau să stăm cu forța în nesuferita sală de meditație, unde oricum nu învățam nimic. Eu niciodată nu aveam nimic de învățat. Îmi păreau atât de prostesți toate acele caietele îngrijite ale colegilor, goana după note, stresul din timpul tezelor...

Mă amenințau că o să mă exmatri-culeze, dar nu mă tulbura prea mult. Oricum, ceea ce aveam eu de gând să fac în viață se putea face și fără școlile lor. Nici Michelangelo n-a făcut liceul de artă. Ucenicise ceva la atelierul lui Ghirlandaio, e drept, dar liceul nu l-a făcut. „Liceu, cimitir cu lungi coridoare!” îl iubeam pe Bacovia pentru aceste versuri. Într-adevăr, era un ci-mitir, un cimitir al talentului și al tinereții mele, cum mi se părea. Doream să lucrez, să adorm și să mă trezesc în uleiuri, să am camera plină de cartoane și de pânze, de studii, crochiuri, mulaje. Dar nu mă lăsau. Colegii de cameră n-ar fi avut nimic împotrivă ca eu să pictez noaptea, dar nu mă lăsau pedagogii. Ziceau că „împut” camera cu vopselele mele. Ce prostie, de parcă nu e normal ca la un liceu de artă camerele să „pută” a vopsele!

Unde să mai miroasă a vopsele, dacă nu la liceul de artă?

Ei nu cunoșteau fericirea mirosului de uleiuri, oboseala aceea îmbătătoare pe care o simți după terminarea unui tablou. Da, nu prea erau în această școală oameni care să trăiască cu mirosul de vopsele. Numai Mihai-Iov. Doi nebuni. Ne luam șevaletele, câteva cartoane, și rătăceam pe ulițele care ne păreau nouă mai interesante pentru studiu. Ne-am făcut „atelierele” în tot orașul, ba chiar și pe dealurile de la marginea orașului, în bazar, unde furam chipurile ȝiganilor sfădalnici, care uneori ne mai puneau și pe fugă, strigându-ne din urmă: „Kaghebiștilor!” Toată lumea era pentru noi un atelier de pictură. Toată lumea era o mare și minunată pictură. Hălăduiam toată ziua cu șevaletele în spate, cu pantalonii mânjiți de uleiuri, și tot ce vedeam ne părea frumos, vrednic de pus pe pânză.

Această stare de lucruri ne-a determinat să ne căutăm o gazdă, crezând că așa vom putea lucra mai mult. Eram săraci și tot ce ne-am permis a fost o cămăruță de vreo opt metri pătrați într-un cartier de ȝigani. Ni se alăturase și un alt prieten, un ardelean, care de acum picta și el „ca un rus”, de când se legase cu noi. Îl chema Bogdan și era blând ca o fată. Era mai mic decât noi cu un an și chiar arăta ca o fată, cu părul lung, ondulat, și fața netedă. Toți trei eram atât de diferiți, dar niciodată nu ne-am certat între noi. Eram ciudați, pentru că toți vorbeam cu accent, se vedea că nu suntem din locurile acelea. Eram străini.

În curând însă viața noastră s-a f transformat într-un adevărat coșmar. Stăpânii ne măreau chiria în fiecare lună și strigau la noi pentru orice fleac. Nici la toaletă nu aveam voie să stăm prea mult, nici lumina nu trebuia să ardă noaptea. Aveam o veioză pe care o doseam în așa fel, ca să se poată vedea ceva, fără să fim văzuți de stăpâni. Cele trei șevalete ocupau jumătate de cameră. Teancurile de cartoane și pânze se ridicau până aproape de tavan. Stăteam mai mult pe pat, pentru că numai acolo mai era loc.

Tot aici, printre șevalete și cartoane, se găsea loc și pentru sedințele de yoga ale lui Mihailov. Acesta începuse să umble cu reviste dintre cele care se vindeau prin ȝări și la talcioc la începutul anilor '90, având pe copertă femei goale stând în lotus. În vraful de reviste și pagini xeroxate pe care le purta sub braț ca un poștaş Mihailov credea că a găsit adevărul.

Sărăcia era și mai mare de când ne măriseră chiria. Nu mai

aveam nici ce mânca. Gustam doar puțină ceapă și șuncă ardelenească fără pâine, de care ne era greață. Se întâmpla să nu avem pâine câte o săptămână. Uneori ne mai duceam cu geanta și fetele din cămin ne aduceau felii de pâine din cele care rămâneau pe masă după cină.

Ne-a fost puțin mai ușor când camera de alături a fost închiriată unei tinere familii. Bărbatul lucra ca veterinar la militari și aducea seara lapte, din care uneori ne dădea și nouă. Alteori ne dădea să mâncăm ceea ce rămânea de la ei. Se nimerea chiar și carne.

Oricum, erau și prilejuri de bucurie. Dar o dată la câteva săptămâni făceam praznic. Bogdan primea pachet de acasă, cârnați, carne topită, ouă. O mulțime de bunătăți. Atunci ne așezam și mâncam ca barbarii. Dar în vreo două zile rămâneam iarăși la șuncă și ceapă fără pâine.

Totuși nu ne simțeam nefericiți. Știam ce vrem de la viață, iar ceea ce voiam noi nu depindea nici de bogăție, nici de poziția socială bună. Ceea ce râvneam noi era mai presus de toate acestea. Noi nu aveam nevoie de nimic. Tot ce ne trebuia aveam în noi înșine...

Trecuserăm cu chiu cu vai anul. Bogdan învăța binișor, dar eu și Mihailov abia de am scos-o la capăt cu restantele. Ne tot amenințau că o să ne exmatriculeze, dar n-au făcut-o. Au intervenit profesorii de specialitate și le-au zis că acești doi basarabeni, adică noi, sunt nebunatici, dar sunt foarte talentați. Așa că ne-au trecut clasa. Una dintre profesoare chiar a zis: „Ia să-mi aduceți și mie vreun tablou pictat de voi, să văd ce mare lucru faceți voi acolo, că vă tot laudă atâta!” Dar când i-am adus să vadă, a strâmbat din nas, a întors capul întâi într-o parte, pe urmă în alta, și a zis: „Da... e ceva modern, compoziții de-ale voastre”.

La începutul clasei a zecea ne-au schimbat profa de română. Când am intrat în clasă era alta, nu era cea din anul trecut. Ne-am gândit că poate a greșit clasa. Nici nu o mai văzuserăm până atunci. Era îmbrăcată bine, nu era ca celelalte, și se vedea că e foarte bogată. Era trecută de 50 de ani, dar arăta mult mai tânără. O adevărată aristocrată, râdea și se mișca ca o adevărată femeie.

Se prezentă din picioare, sprijinindu-se într-un fel ciudat de catedră. Apoi zâmbi, lăsându-și capul puțin pe spate, și zise că dintotdeauna și-a dorit să predea la un liceu de artă, să trăiască printre artiști. „Voi toți sunteți genii și geniuțe pe-aici, așa îmi închipui eu că trebuie să arate un liceu de artă, că doar nu vine orice prostănac să

facă artă, arta este pentru spiritele fine”.

Se opri cu ochii pe mine, care stăteam în ultima bancă, singur, ca de obicei.

— Dumneata cine ești?

M-am ridicat în picioare, dar nu am răspuns nimic deoarece am înțeles că întrebarea este doar un pretext pentru a mă tachina.

— Vrei să-ți aduc o lamă? Înțeleg că natura te-a împodobit cu așa o frumusețe de barbă, pe care alții la vârsta ta nu o au. Dar la mine la ore să vii ras și aranjat. Poți să fii artist și fără înfățișarea asta posacă și neglijentă. Ne-am înțeles? Cum rămâne, îți aduc data viitoare o lamă sau ai bani?

Aveam bani? Nu, nu aveam. Dar voi găsi eu o lamă și fără ea. N-aveam nevoie să-mi aducă ea lame.

— Bani n-am, dar lamă o să gălesc.

Ne-am mai privit câteva clipe în tăcere, pe urmă m-am așezat, când am văzut că ochii ei exprimă asta. La ora viitoare m-a ascultat și mi-a pus un trei, pentru că n-am răspuns nimic. Tăcusem ca de obicei. Din cauză că nu-mi învățam niciodată temele, profesorii credeau că nu știu românește. Pe urmă au ajuns la concluzia că sunt debil mintal și m-au lăsat în pace. Stăteam în ultima bancă și uneori scriam într-un caiet, dar nu ceea ce se dicta în clasă. Scriam poezii și tâmpenii de-ale mele, dar mă lăsau în pace. N-aveam nici manuale, nimic, numai acel caiet roșu, cumpărat de la Chișinău, în care, pe lângă poezii, aveam și unele desene făcute cu pixul. Ea s-a apropiat pe neobservate și mi-a luat caietul de pe bancă. Am vrut să mă împotrivesc, să-l ascund în geantă, dar era târziu. Râse și zise: „Nu, nu, pușor, nu ți-l dau. La mine la ore nimeni nu ține nimic străin pe bancă”. Făcu câțiva pași spre catedră, apoi flutură caietul, fără să întoarcă fața, și zise: „Ți-l aduc data viitoare”.

Mi l-a adus, într-adevăr. Nu a mințit. Dar pe lângă caiet mi-a lăsat pe bancă și o carte verde: Georg Trakl, Poezii. Nu mai auzisem niciodată de el. De ce mi l-o fi dat? Lasă că văd eu ce gusturi are, am gândit. Apoi mă privise foarte neobișnuit, cu un fel de durere parcă, și zise: „Ești un geniu, știi?”

Știam? Nu sufeream de modestie, știam. Dar nu credeam că și alții vor înțelege asta. Ea era prima care îmi spunea asta în acest fel. De parcă o durea și pe ea lucrul acesta, așa cum mă durea și pe mine.

Mașina de scris

Depănând firul amintirilor, îmi dau seama că cea mai întunecată perioadă din viața mea a fost cea în care căutam cu tot dinadinsul să mă luminez. Credeam în puterea și măreția artei, când arta nu este decât una din limbile pe care le vorbește omul. S-a creat cumva impresia, o impresie impusă de secole, că arta ar exista undeva de la sine și că tot ce trebuie să facă artistul este să o descopere. Un fel de lume a ideilor și a formelor frumoase care există într-un loc ideal și la care doar cei aleși, cei inițiați capătă acces. Este, desigur, o prostie, pentru că nimeni nu poate da din sine mai mult decât este el însuși. A te crede ales din cauză că știi să desenezi, să cânti sau să scrii este o boală sufletească. De această boală am suferit și eu.

Chiar și numai povestind despre acele vremuri mă umplu de duhul mârșav al părerii de sine, pe care acum îl simt respingător. Timpul însă are puterea de a ne dezbină în noi înșine, fărâmițându-ne viața în o mulțime de vieți și fiecare din ele ne reprezintă și nu prea.

Am nevoie să povestesc despre toate aceste stări și întâmplări pentru a arăta că lumea comunismului și ateismului biruitor în care m-am născut și am copilărit nu este deloc diferită de lumea artelor moderne și a democrației occidentale spre care tinde cea mai mare parte a populației, întreaga literatură și artă modernă, cea pe care am descoperit-o în adolescență, este opera unor atei de cea mai înaltă clasă. De aceea lumea occidentală nu mai are nevoie de propagandiști deschiși ai ateismului științific. În spiritul și în umbra unor astfel de modele am început și eu să scriu.

Noua mea profesoară de română m-a luat chiar cu mașina la ea acasă, a zis că soțul ei vrea să mă cunoască. Am intrat în casă foarte stingherit, niciodată nu mi-a plăcut să intru într-o casă străină. Când mama mă lua la vreo prietenă de a ei din studenție, atunci când mergeam în orașul ei natal, dacă mă lăsa singur cu copiii aceia, așa cum se face, ca să poată ele sporovăi, îmi venea să sar pe fereastră. Îmi plăcea să stau mai mult singur. Puteam să stau și zile întregi fără să spun niciun cuvânt. Niciodată nu simțeam nevoia să vorbesc. Dacă mă întreba cineva ceva, răspundeam foarte scurt, de multe ori doar printr-o mișcare de umăr sau un mormăit absent. Întotdeauna mi se spunea să vorbesc mai tare, că nu se înțelege nimic din ce spun.

Deschise ușa un bărbat nu prea înalt, cu ochi de om care a citit multe cărți. Avea capul parcă prea rotund, cu părul scurt și fața proaspăt rasă. Am hotărât că seamănă cu un senator roman. Vasăzică

așa arată un profesor la Universitatea din Viena. Mi-l închipuiam mai frumos. Când îmi strânse mâna, îmi veni în cap tata, care spunea că niciodată nu i-au plăcut bărbații cu mânuțe fine, care nu pot să dea cuiva la bot, în caz de nevoie.

— Acesta este geniul? zise el și se prezentă. Te-am citit. Ai un talent deosebit. O să fii un mare poet.

Nu știam ce se răspunde în aceste cazuri. Tot îmi venea să sar pe geam. Când m-au invitat să mă așez, m-am simțit cumva mai ușurat, nu mai răbdam să rămân în poza aceea incomodă, strângând mâna profesorului.

Mi-a părut că i-am strâns mâna prea tare. Așa își strâng bărbații mâna în locurile de unde vin, parcă pentru a vedea cine e mai puternic. Deși eram timid și slab, puteam să strâng mâna așa de tare, încât celălalt se lăsa în genunchi. Nu era cazul. Se vedea clar că oamenii aceștia trăiesc după alte reguli. Dar care erau acele reguli? Habar n-aveam.

Da, nu cred că omul acesta s-a bătut vreodată cu cineva. Interesantă țară. Aveai impresia că aici bărbații nu sunt datori să-și apere femeile.

— Fac o cafea? se auzi glasul profe-soarei.

Dacă vreau o cafea? N-am prea bă-ut cafea, în țara mea se bea mai mult ceai. Simțeam însă că trebuie să beau, mi se păru că așa se cuvine. Deși îmi era foame tot timpul, mă lovi cu groază gândul că aș putea fi invitat la masă, la o masă de aceea cu multe feluri de furculițe, cuțite și cuțițașe, iar eu habar n-aveam să le folosesc.

Nu știam cum trebuie să se poarte un geniu. Mă temeam că acuși o să mă întrebe ce poeți îmi plac, dar eu citisem numai Coșbuc, câteva pasteluri de Alecsandri și Luceafărul lui Eminescu. Știam și Miorița pe de rost. Simțeam însă că asta nu e de ajuns. Rafturile de cărți din această casă îmi șopteau asta. În schimb, am fost la Ermitaj, aș putea să povestesc despre Ermitaj. Nu, cred că nu se potrivea. Oamenii aceștia vedeau în mine un poet, nu un pictor.

Degrabă însă tensiunea se risipi și discuția căpătă un ton obișnuit și simplu. dom' profesor se arătă mai cald decât îmi păruse la prima vedere. Discutarăm lucruri neînsemnate, dar care mie mi-au făcut bine. Aveam impresia chiar că profesorul îmi simțise stânjeneala și evita să pună întrebări savante. El însuși nu a spus nimic savant. La despărțire mi-au dat o mașină de scris austriacă, cu litere mici și

frumusele, la care mi-am scris primele cărți. Mi-a arătat mai întâi cum se lucrează la ea. Nu era prea greu. Avea o jumătate de bandă roșie și jumătate neagră și puteai să scrii la ea în două culori. Nu știam că există astfel de mașini de scris, nu mai văzusem niciodată.

De atunci puteam fi văzut des în compania acelei profesoare. Sâmbăta și duminica mă lua la ea la prânz, chiar o ajutam la făcut prăjituri, că eram bucătar de mic. Cu ea puteam să vorbesc despre orice. Știa atâtea lucruri interesante despre artiști, pictori, muzicieni, poeți... Aveam impresia că a citit toate cărțile și a văzut toate filmele din lume. Îmi spunea că semăn ba cu unul, ba cu altul din marii artiști. Așa am descoperit lumea poeziei moderne. Mi se părea un ocean nesecat de noutate. Noutatea pe care o căutam cu atâta nesaț. Puteam să iau din biblioteca ei și să citesc orice. Tot timpul citeam din vreo carte de care ceilalți colegi nu mai auziseră. Uneori mă puteai vedea citind din mers. Păream tot timpul fascinat. De parcă mă găsisem pe mine după o lungă și deznădăjduită căutare. Mă regăseam în poeziile aceia ciudați, mă amestecam printre destinele lor. Deveneam unul dintre ei.

Viața luase o întorsătură nouă. Ne mutarăm la o gazdă mai bună. Acum trăiam într-o sufragerie, aveam loc și pentru șevalete, și pentru pat, și aveam chiar și o masă și balcon. În vacanța de iarnă Mihailov fusese la Leningrad să vadă Ermitajul și-și cumpăraseră de acolo o chitară. Nu știa să cânte la ea, dar îi plăcea să stea ore întregi și să zdrăngăne. Ciupea câte o coardă și intona cu vocea, uneori rostea și cuvinte, dar fără vreo noimă, așa cum cântă beduinii. Expresia feței arăta că ceea ce vrea să cânte e un lucru trist, dar numai el știa la ce se gândea în acele clipe. Alături se lucra la mașina de scris. Uneori îți venea să urla de»

singurătate și tristețe. Cred că eram, cum ar fi zis Bacovia, cei mai triști oameni din orașul acela.

Viața mi se părea un geamăt pe care nu-l aude nimeni. Oamenii erau atât de străini și semănau mai toți între ei. Așa a fost dintotdeauna. Nimeni nu i-a înțeles pe artiști. Poate târziu, după moarte. Dar câți au murit fără să-i recunoască nimeni!

Știam că sunt mii și mii de artiști neînțeleși în lumea întreagă, care gândeau, poate chiar în acele clipe, la fel ca mine. Dar din aceștia trebuiau să rămână doar câțiva. Istoria va cerne pe cei mai buni, iar ceilalți se vor duce sub apele întunecoase ale timpului și nimeni nu le

va mai pomeni vreodată numele.

Și eu voi muri negreșit. Vor rămâne doar câteva pânze și poate niște cărți de poezii. Dar puteau să nu rămână nici acestea. Mă obseda tot mai mult gândul că cineva mi-ar putea fura într-o zi manuscrisele sau le-aș putea pierde pur și simplu. Pânzele s-ar putea umezi, le-ar putea tăia cineva cu cuțitul sau le-ar putea da foc. În câteva minute putea fi ștersă orice amintire despre mine.

Ce șubredă era prezența mea în istorie! Ce șubredă și neînțeleasă rămânea viața aceasta care clocotea în inima mea sfâșiată de tristețe! Eram o rană, o pată de sânge care vorbește, cum citisem la Stănescu. Eram o rană care se sfâșia singură și nu primea niciun leac de nicăieri. Simțeam că semăn tot mai mult cu Arthur Rimbaud, poetul acela francez care nu știu de ce arăta în fotografie ca un comsomolist. Dar nu era vorba de înfățișare, ci de felul de a simți. Citisem despre el în cartea lui Hugo Friedrich, Structura liricii moderne. Rimbaud zicea că poetul e cel care își cultivă bube pe făptură. Așa era. Toată arta mi se părea un geamăt de neputință, o îndeletnicire a oamenilor singuri. Viața era durere, iar arta nu putea să fie altfel. Dar trebuia, trebuia să o trăiesc toată, trebuia să o trăiesc din plin, să nu las niciun loc viu pe trupul vieții mele.

Simțeam că acesta e singurul rost al vieții, că pentru asta a fost dată: ca să o trăiești din plin. Să încerci cât mai multe, dacă se poate să încerci totul. Să iubești, să urăști, chiar să ucizi și pe urmă să suferi. Să ajungi la glorie și pe urmă să fugi într-o țară străină, unde nimeni nu te cunoaște, așa cum a făcut acest Rimbaud, care se zice că s-ar fi făcut traficant de sclavi undeva prin Africa sau chiar vânător de lei, nu era prea clar, și să mori ca un câine. Oricum toți vor muri ca și câinii. Moartea e o treabă câinească. Dar cu ce să începi? Cu crima? Nu, aceasta ar putea însemna să nu mai ai ocazia să le trăiești pe celelalte.

În aceeași perioadă am dat, într-un anticariat, de un volum de Nietzsche. Nu eram sigur dacă era acel „Nit să” despre care îmi vorbise de câteva ori tata. Un autor interzis în Uniunea Sovietică, la care aveau acces doar filozofii, în baza unui permis special. Știam despre el că a lansat teoria supraomului, o idee care plăcea sufletului meu zbuciumat, dornic să se smulgă din anonimat și din gloată. Deoarece nu eram familiarizat cu scrierea cu litere latine, îngrămădirea aceea de „z”-uri, „s”-uri și „ch”-uri mă încurcă. Era oare acesta autorul interzis? Am răsfoit cartea, am citit câteva pasaje și am înțeles că da. Bucuria

mea nu avea margini. M-am grăbit să-l cumpăr, din ultimii mei bani, temându-mă să nu mi-l smulgă cineva din mână. A fost și foarte ieftin. Dar cât de scump avea să mă coste citirea lui nu puteam să știu.

În următoarea jumătate de an am citit tot ce s-a tradus din Nietzsche în română. Îl citeam cu creionul în mână, iar memoria cu care m-a înzestrat mi-ostivul Dumnezeu mă ajuta să rețin pasaje întregi pe de rost. Tot atunci, colac peste pupăză, am dat de o căr-ticăă numită Interpretarea viselor, semnată de un oarecare Freud. Nu eram sigur că e aceeași persoană cu „Freid” despre care îmi vorbise tata, un alt autor semiinterzis în URSS, deși psihiatria sovietică este în totalitate freudistă. Mă fascina gândul că aş putea afla tainele viselor, să pot vedea și înțelege lucruri pe care alții nu le cunosc. Cum altfel să fie un poet? Cum să scrii lucruri neobișnuite, „originale”, să „creezi” noi universuri, să devii un creator de limbaj? Așa că am citit și tot ce se tradusese din Freud.

Imaginați-vă ce poate să iasă dintr-un adolescent artist, crescut de propaganda ateistă sovietică, atunci când îi descoperă pe Nietzsche și Freud! Ce altceva decât un „supraom”? Și tot ce scriam în acea perioadă era, bineînțeles, sub semnul acestor demoni cu înfățișare umană care au făcut în cultură ceea ce au făcut Marx și Lenin în politică.

Înarmat cu mașina de scris intram și eu în hoarda care lupta de secole împotriva tradiției și credinței noastre creștine. Împotriva neamului meu, împotriva propriului meu bunic, preotul Feodor, condamnat de comuniști ca „dușman al poporului”. Am neso-cotit propriul meu sânge pe care l-am schimbat pe seva neagră a ateismului luptător care mi-a umplut inima și trupul. Atunci am scris și am rostit cele mai cumplite cuvinte despre Hristos, Preacurata lui Maică și sfinți.

De ce mor căprioarele și iepurii sălbatici

Uneori mi se pare că niciodată nu am reușit să fiu mai mult decât un copil din Oricova. Întreaga mea viață se răsfrânge în amintirile copilăriei, iar ceea ce nu poate fi legat de acea vreme oarecum sălbatică, dar curată și sinceră, parcă nici nu ar fi trebuit să se întâmple cu mine, parcă este ceva străin, adăugat dintr-o inerție proprie oamenilor mari care foarte ușor se lasă furați de amăgiri. Amintirile copilăriei dau sens atâtor lucruri din viața mea, care de altfel nu ar fi avut niciun sens sau ar fi trebuit să caute unul fals, așa cum fac majoritatea oamenilor de obicei.

Într-una din zile tata a adus acasă un pui de căprioară. Dintre toate animalele, căprioarele sunt, probabil, cele mai frumoase. Puii de căprioară, spre deosebire de căprioara matură, au capul rotund și blănița picată cu pete albe. Ochii lor negri și rotunzi imploră milă. Dacă un copil ține în brațe un pui de căprioară, nu se mai poate despărți de el. Această atracție este fatală pentru pui, deoarece puii de căprioară, odată ajunși în captivitate, mor.

De la bun început tata mi-a zis că puiul va muri. Urma să mă joc câteva zile cu el. L-am pus într-o ladă cu cârpe și îl hrăneam cu biberonul. Puiul începuse să se ridice pe picioarele lui subțiri, dar la prima încercare de a merge se prăbușea. Apoi el deveni tot mai slab și mai slab, iar blana lui frumoasă se murdări de balebă. Atunci am înțeles că speranța mea ascunsă de a-l salva nu s-a adevărit. Puiul a murit și tata l-a aruncat în râpă. Acolo, cel mai probabil, a fost mâncat de câini.

— De ce mor puii de căprioară dacă-i aduci acasă? l-am întrebat eu pe tata.

— Pentru că sunt animale sălbatice. Ele tânjesc după pădure și după frații și surorile lor. Ele mor în primul rând de singurătate.

— Și dacă am aduce mai multe căprioare, ele ar trăi?

— Probabil ar trăi. Dar trebuie să ai mare grijă de ele.

— Dar cum ai prins puiul de căprioară? l-am întrebat eu pe tata, simțind că într-un anume fel doar amintindu-mi și vorbind despre puiul mort îi prelungesc rostul în această lume.

— L-am găsit în lanul cu grâu.

— Dar ce făcea acolo?

— Cred că a rămas fără mama lui.

— Dar unde este mama lui?

— Cred că a speriat-o cineva sau poate a împușcat-o.

— Dar dacă nu a împușcat-o, ea nu s-a întors oare și-l caută? Poate dacă-l lăsa acolo ar fi trăit?

— Nu se mai întoarce. Dacă-l lăsam, oricum murea. Îl mânca vulpea. Dar așa, măcar te-ai jucat tu cu el.

Altă dată tata a adus un pui de le-pure, care, ca și puiul de căprioară, a murit și el. Moartea fatală a acestor făpturi de care mă atașasem mă făcea să mă simt atât de neputincios... Nu este nimic mai cumplit decât neputința în fața morții.

Îmi amintesc cum tata tăia mieii în fiecare primăvară. La noi

miei se tăiau mai întâi pentru piele, de aceea se tăiau înainte ca blănita să se desfacă și să se strice. Erau miei de o săptămână, cel mult două, în funcție de vreme.»

Dacă era vremea rece, creții se desfăceau mai greu și astfel mielul era lăsat să trăiască mai mult; dar dacă vremea era cu soare, atunci creții se desfăceau în câteva zile și mielul trebuia tăiat. Satul se umplea de behăit de oaie. Unele oi își uitau repede mieii, dar altele zbierau cu săptămânile, alergând în căutarea puiului.

Tata tăia mieii dimineața, înainte de a scoate oile pe deal. Dacă auzeam behăit de oaie, știam că s-a dus să taie un miel. Până ajungeau la tăiat, toți mieii treceau prin mâinile mele. Eu mă jucam cu ei și mă îndrăgosteam de ei. Apoi tata îi tăia și-mi dădea iar altul. Apoi îl tăia și pe acesta și îmi dădea altul. Și tot așa, de treizeci de ori și mai bine în fiecare primăvară. Și de fiecare dată mila mea era învinsă de o chemare inexplicabilă de a vedea cum îi taie. Mielul era legat de picioarele din spate de o cracă. Apoi tata îi tăia gâtul și sângele lui cald îi curgea șuvoi pe botul fraged, stropind iarba verde. Eu urmăream cum picăturile cădeau tot mai rar și mai rar, până când sângele începea să se închege și forma un țurțuraș roșu atârând de botul mielului. Dar asta se întâmpla doar când mămica nu era acasă sau când mă scăpa din vedere. Ea era miloasă și îl certa pe tata că mă lăsa să văd cum taie mieii. „Valentin!”, striga ea dacă mă prindea că mă uit la tăierea mielului. Și tata mă alunga fără asprime: „Hai, du-te, nu-i pentru tine treaba asta”.

Acest amestec de milă și cruzime mi-a însoțit copilăria. Fără îndoială, animalele au fost lăsate de Dumnezeu pentru a fi tăiate și apoi mâncate de către om. Totuși eu nu am putut depăși niciodată mila pentru animalul ucis. Această milă nu reiese din dorința de a prelungi viața acelui animal și nici din atașament. Mila pe care am simțit-o în fața animalului ucis nu are în ea nimic ce ar putea servi intereselor asociațiilor moderne pentru protecția animalelor. Eu susțin uciderea câinilor din marele orașe, de pildă. Mila mea reieșea în primul rând dintr-o recapitulare spontană a propriei mele vieți, a vieții în general. Îmi dădeam atunci seama de șubrezimea vieții. Nu puteam surprinde momentul în care animalul cu care eu mă jucam se transforma într-o bucată de carne spânzurată într-un copac. Unde dispăreau suflarea, căldura, strălucirea ochilor? Priveam cu atenție animalul mort și căutam să înțeleg unde este viața. Ce este acel ceva care până acum îl

facea să se miște, să clipească din ochi, să răspundă la mângâieri, iar acum a dispărut?

Viața e ceva ce nu se vede, dar este. Viața, adică sufletul. Eram student la filosofie când am citit dialogurile Sfântului Grigorie cel Mare despre suflet. Faptul că omul mort nu se deosebește, fizic vorbind, cu nimic de un om viu dovedește că sufletul există. Altfel ce este acel ceva care face ca ochiul să strălucească, sângele să încălzească și să miște trupul? Veți spune că nimeni nu a văzut sufletul ieșind la moarte din trup. Dar parcă atunci când era în trup l-a văzut cineva? Și totuși era viu...

Mă gândesc că experiențele copilăriei, cu duritatea și sfâșierea lor, m-au ajutat să înțeleg totul foarte ușor, fără alte argumente. Credința în Dumnezeu face parte din firescul lucrurilor și de aceea, pentru a crede, trebuie mai întâi de toate să trăim firesc. În mod firesc omul se ciocnește de durere, de moarte, de singurătate, de despărțire, dar și de bucurie, de speranță, de dragoste. Cu alte cuvinte, credința este un rod al experienței, al unei experiențe cât se poate de pline.

Lucrul acesta devine tot mai ane-voios pentru oamenii crescuți între betoanele orașelor, în lumini artificiale, în zgomot, în miros nefiresc. Poate că diavolul nu a dat o altă lovitură mai mare asupra credinței decât atunci când a inventat orașele așa cum le avem azi. Acum el pune la cale legi prin care taina morții să fie camuflată desăvârșit, prin interzicerea bocetelor și chiar prin interzicerea aducerii mortului acasă de la morgă. Oamenii vor muri în spitale, vor fi duși la morgă, iar de acolo direct la cimitir sau chiar la crematoriu. În viitorul apropiat toată această procedură nu va include participarea rudelor. Moartea va deveni un lucru la fel de banal ca pierderea locului de muncă. Iar atunci când moartea nu va mai fi un prilej de meditație, credința în Dumnezeu va dispărea. Întreaga industrie a „gândirii pozitive” pare să anunțe acest lucru.

Din acest punct de vedere, eu îi mulțumesc tatii că mi-a arătat cum se taie mieii. A vedea sacrificarea unei făpturi pe care o iubești este examenul omenității din tine. Unul din argumentele ateistilor împotriva lui Dumnezeu este și acela că, dându-și Fiul spre junghiere, Tatăl a dat dovadă de cruzime. Oamenii care gândesc astfel sunt cei care nu au înțeles taina iubirii. Mielul S-a junghiat pentru ca noi, mâncând Trupul Lui și bănd Sângele Lui, să avem viață.

Dar mai cumplit decât moartea poate fi numai omul care nu

înțelege dragostea. Cea mai mare amăgire a oamenilor a fost aceea că nu au înțeles că, pentru a întoarce obrazul atunci când ești lovit, trebuie să fii Dumnezeu.

Căderea imperiului azuse imperiul și asta schimbase mult. Era un sentiment de părăsire și inutilitate pe fețele tuturor. Parcă nimeni nu mai știa de ce să se apuce, totul era nesigur. După ce căzuse Uniunea Sovietică, celelalte lucruri păreau și mai instabile. Nu-ți puteai face niciun plan, nimeni nu știa ce va aduce ziua de mâine. Mulți spuneau că rușii îi vor ataca pe capitaliști și vor cuceri toată Europa, că vor ajunge chiar până la îngâmfații aceia de americani. Mișcarea națională a atras o mare parte din populație, dar se pare că nu toți pricepeau ce se întâmplă. Se avântau tot dintr-un fel de zel timurovist, chiar dacă acum se întorceau împotriva „Patriei-mamă”. Erau un fel de Pavlici Morozov răsturnați.

Tata se arată un naționalist grozav, se duse chiar și în Găgăuzia și era gata să moară pentru neam. Îmi amintesc că i-a trimis carnetul de comunist lui însuși Gorbaciov, însoțit de o lungă scrisoare de dezamăgire. Zicea că comunismul în care a crezut el nu este cel care s-a dovedit a fi implementat de sistemul sovietic, că el rămâne fidel comunismului, dar nu celui la care s-a ajuns. A așteptat multă vreme să-i vină un răspuns, dar bineînțeles că nu-i venise niciunul. Unchiul meu, fratele mai mic al tatii, ajunsese parlamentar pe linie naționalistă și era unul din cei care, împreună cu Mircea Druc, Iurie Roșca și cei câțiva poeți mai înflăcărați, pregăteau toată documentația și planurile mișcării. Pe acest fundal am ajuns și eu la studii în România și nu în Leningrad, așa cum visam de mic. Însă românii, despre care îmi închipuiam că sunt toți foarte deștepți, au început foarte curând să mă dezamăgească. E rău să-ți faci idoli din oameni.

Nu doream să cred că Uniunea Sovietică a fost învinsă. Simțeam că înfrângerea ei e și o înfrângere a mea. Văzusem din tren monumentul de bronz al lui Lenin trântit în grămada de fier vechi de la marginea orașului. Da, nici el n-a fost veșnic. Și doar scriau pe panouri uriașe: „Lenin n-a murit, Lenin trăiește!”; „Lenin veșnic viu!” Acest „veșnic viu” mă înfrigura. Îmi părea că monumentele lui Lenin vor dăinui până la sfârșitul lumii. Nu m-am gândit niciodată că Lenin ar putea fi aruncat la gunoi ca o tigaie învechită, iar Uniunea Sovietică zdrobită. Mă durea. Simțeam că viața își pierde orice sens, nu mai știam în ce să cred. Am crezut că omul acesta și-a asigurat cel mai

durabil loc în istorie, acum însă îl vedeam răsturnat între hârburi. Văzusem chiar niște fotografii cu el în cărucior. Se spune că ajunsese debil mintal și chiar că avusese sifilis, că la sfârșitul vieții nu mai știa decât câteva cuvinte și că-l ascundeau de oameni. Aș fi preferat să nu aflu asta niciodată. În clasa a șasea fusesem la Moscova special pentru a-l vedea pe Lenin în Mausoleu, dar nu reușisem să-l văd. Am văzut doar rândul acela la care trebuia să stai câteva zile. Acum nu mai avea niciun rost. Nici nu știam ce mai avea vreun rost acum.

Răcirea relațiilor cu Rusia, pentru mine, s-a resimțit în primul rând prin deficitul materialelor de pictură. Crescuseră grozav prețurile la culori și pensule, pentru că cele care se mai găseau nu erau aduse centralizat, ci particular, și fiecare voia să-și scoată banii de pe un drum atât de lung. Cu-lorile românești nu erau nici ele mai ieftine, cu toate că erau foarte proaste. Devenise un lux să-mi cumpăr un tub de ulei și singura desfătare pictoricească pe care mi-o mai îngăduiam era să mă duc din când în când la fondul plastic și să mă uit în vitrină la trusele acelea chinezești. Așa am ajuns să pictez din ce în ce mai rar.

În schimb, m-am dedicat cu totul poeziei. Scriam mult și, parcă, din ce în ce mai bine. Îmi părea o artă atât de convenabilă, nu mai trebuia să car după mine trusa de culori, pensule și cârpe. Mă puteam așeza oricând și oriunde, chiar și în tramvai, și să-mi notez ceea ce simțeam. Mai ales că îmi părea că descoperisem un fel de pictură a cuvintelor, că pot picta prin poezie. Mă rog, era o treabă bacoviană, de care, desigur, eram fascinat. Imaginația și experiența de pictor îmi foloseau mult la scris. Am căpătat și mai multă îndrăzneală când am descoperit că o mulțime de poeți au pictat și ei, cum erau Bacovia, Stănescu, italianul Rafael Alberti și chiar Baudelaire. Așa că mă despărțeam treptat și pe neobservate de pictură și mă afundam cu totul în scris.

Stăteam în balcon, pe lada în care ar fi trebuit să fie cartofi, și priveam pe fereastra deschisă. Era sfârșitul lunii mai, poate chiar începutul lui iunie și vremea era foarte frumoasă. Bogdan fuma, iar eu sorbeam dintr-o cană cu ceai. Așa făceam de obicei. Mă îndemnau și pe mine să fumez, dar eu ziceam că nu înțeleg ce-au găsit bun în fumat, că mai bine ar cumpăra cărți pe banii pierduți. Fumasem și eu de câteva ori în clasa întâi, dar mă lăsasem. Îmi părea interesant să scot fumul prin colțul gurii sau să-l înghit și pe urmă să-l suflu pe nas, ca balaurul. Acum însă nu mai eram la vârsta aceea.

Anul de școală era pe sfârșite. Ne-am dat toate tezele și ne-a mai rămas să prezentăm doar niște lucrări la specialitate, dar asta era ceva neînsemnat. Ne-am înțeles cu băieții din clasă să mergem pe deal la Bucium și să ne distrăm. Am cumpărat patru sticle de votcă, dar nu aveam mâncare. Nu am găsit niciodată rostul acestui fel de distracții și aveam și față de băutură cam aceeași atitudine ca și față de fumat. Doar uneori gustam puțin vin, dacă era bun. Acum însă am hotărât să văd ce simte un om beat. Am auzit că unii au ajuns să vadă lucruri stranii la băutură și chiar li s-a rupt filmul. Nu prea credeam că mie mi s-ar putea întâmpla așa ceva, dar voiam să încerc. Și-apoi, citisem despre experiențele cu droguri și băutură ale lui Trakl și Rimbaud, despre iraționalul pe care poezii știau să-l valorifice în opere de geniu. M-am gândit că poate voi pătrunde în sferele ascunse ale sufletului, că poate leșinul acela al oamenilor beți e un fel de preludiu al morții și așa voi putea afla ceva mai mult despre ea.

În ultima vreme gândul morții mă chinuia atât de mult, încât simțeam că numai o întâlnire față în față cu moartea m-ar putea izbăvi. Pentru că nu mai răbdam să fiu tiranizat de ea, am hotărât să-i fac o provocare morții.

Am ajuns pe deal la scăpătatul serii, dar fără Bogdan și Mihailov. Cei doi au refuzat să meargă, zicând că n-au chef. Eu însă am luat o bucată de șuncă, pe care nu o putusem mânca într-un an întreg, și m-am dus. Erau patru băieți și cu mine cinci, iar altceva de mâncare nu mai aveam decât câțiva cartofi încolțiți, furați de acasă de unul din colegii care locuiau în oraș. Când am ajuns, toate cabanele erau ocupate. Așa că am hotărât să adunăm lemne, cât se mai vedea, și să petrecem noaptea pe iarbă, sub streășina pădurii. Se prevestea o noapte nemaipomenit de frumoasă și ni se păru că ar fi fost chiar un sacrilegiu să o petrecem în încăpere, privându-ne de spectacolul unui asemenea cer și de foșnetul, s-ar fi putut spune tainic, al pădurii.

Parcă nu mai văzusem niciodată o noapte atât de frumoasă. Erau atâtea stele, încât cerul părea mai mult luminos decât întunecat. Cu toții stăteam în jurul focului și transmitem chitara de la unul la altul, cântând tot ce ne venea la gură. O distracție atât de ciudată, pe care o propusese Fleur hipiotul. Nici nu știam ce ne ametea mai tare, votca sau delirul acela în care ne adânceam. Totuși mie mi se părea că nu sunt beat destul și nu eram sigur că până la urmă voi reuși să mă îmbăt așa cum trebuie. M-am ridicat zicând că merg să aduc apă de la

izvor. Și, fără ca ceilalți să bănuiască ceva, am dosit o sticlă pe care am și băut-o toată singur în pădure. Pentru că nu mai băusem votcă până atunci, nu am simțit niciun fel de greață, am băut-o ca pe apă. M-am întors și mi-am reluat locul printre ceilalți. Dar nu simțeam nicio schimbare, și chiar m-am gândit că zadarnic am venit până aici, că oricum nu reușisem să mă îmbăt.

Chitara a ajuns la mine. Începusem să cânt, susținut de ceilalți, ale căror fețe au început să-mi pară din ce în ce mai mari și mai aproape. Se clătinau încet ca niște pălării de floarea-soarelui, scoțând acel vuiet de veselie, puțin înfricoșător. Am mai lovit de câteva ori corzile și am căzut. Alunecasem pe spate în iarbă și chitara căzu peste mine, scheunând ca un câine lovit. Deasupra căzu cerul, cu stelele acelea care parcă și-au luat zborul. „E ea – am gândit: Moartea!”

Fața lui Hristos! erul mai tremură o vreme, pe urmă se limpezi, ca o apă în care a fost aruncat un bolovan. Stelele își recăpătaseră trăinicia, amestecându-se cu stâlpul de scânteii care se înălța parcă până la cer. Sau poate că această impresie mi-o crea apropierea neobișnuită a cerului. Niciodată nu-mi păru cerul mai aproape, aveam impresia că dacă m-aș fi ridicat în picioare, m-aș fi izbit cu capul de el ca de un tavan.

Da, numai dacă m-aș fi putut ridica. Dar asta nu mi se mai părea cu puțință. Trupul a început să-mi amorțească și, când m-am zbatut să gem, nu se auzi nimic. Geamătul răsună doar înăuntrul meu, ca un cutremur care parcă zdruncinase pădurea și cerul. S-a împlinit, s-a împlinit ceea de ce mă temeam mai mult. Întotdeauna m-a obsedat gândul că morții pe care îi priveam aveau tot ce e în jurul lor, dar nu puteau să răspundă. Mi se părea că ar fi vrut să strige: „Vă aud și vă simt, nu mă îngropați, poate îmi revin”. Visam foarte des că zac într-o groapă și văd printre gene soldați care aruncă pământ peste mine. Voiam să strig să se oprească, dar nu puteam.

„Bașta! Bașta!” – auzeam strigându-mi-se în față, dar nu puteam răspunde. Îmi dădeam seama că mă lovește cineva peste față, dar nu simțeam nimic. Hohotele de râs s-au oprit. Cineva striga speriat: „Întoarce-l pe-o parte, ai grijă să nu-și înghită limba!” „Ce să-l mai întorci – strigă speriat cel care se suise cu genunchii pe mine și mă lo-vea disperat peste față –, moare! Bașta moare!” Voiam să gem, să le dau de înțeles să nu mă mai lovească pentru că-mi făceau rău, să nu mă mai miște deloc, dar nu puteam. Doar printre gene l-am văzut pe cel

care s-a apropiat și m-a împins cu piciorul: „Ce vă mai agitați – zise –, nu vedeți că e mort?”

Am mai putut doar să gândesc: „Ce cer frumos, ce păcat să mori sub așa un cer!” Îmi amintisem cum alergam în prima mea zi de școală cu buchetul de flori în mână și cum căzusem pe prundiș. O operă de geniu? Să schimb ceva în lume? Să învingi, să cucerești istoria și să rămâi în amintirea eternă a omenirii? Da, m-am dus ca și milioanele celor care poate au gândit la fel. Toate aspirațiile mele zăceau acum aici, ca o cămașă uitată în iarbă. Ce a fost viața mea? Nimic. Un geamăt neauzit. Trebuia să mor așa de prosteste. Da, dacă aș mai putea întoarce timpul înapoi, nu aș mai bea niciodată, nu aș mai ispiti niciodată moartea. E groaznică, e mult mai groaznică decât mi-o închipuiam. Și este chiar mai aproape decât pare.

Deodată cerul dispăru și eu am rămas singur într-un gol nesfârșit și întunecos, întins parcă pe o masă suspendată, ca mortul pe care l-am văzut pe fereștriuca morgăi. Nu mai era nimic și nimeni, decât spaima care se revărsa din mine ca o lumină ce umple toate ascunzișurile, o lumină întunecată. Era ea. Negreșit. Ea, celei cărei nu i-a putut sta nimeni și niciodată împotriva. Simțeam că mă pierd în ea ca o geană căzută într-un cazan cu plumb topit. Era cu neputință să i te împotrivești. Pe drept cuvânt este Stăpâna a tot și a toate. Numai nebunii puteau să o nesocotească, nebunii care nu au privit-o niciodată venind, venind ca acum...

Îmi simțeam pieptul desfăcându-se ca al unei oi tăiate. O durere imposibil de suportat mă smulse parcă din mine însumi cu vene cu tot și cu sânge cu tot. Mă ducea undeva în văzduh și eu nu mă puteam împotrivi. Tremuram ca un zmeu de hârtie legat cu o ață slabă de pieptu-mi desfăcut. „E sufletul – am gândit –, există!” Se înălța încet printre scânteile de la foc. Simțeam că nu mai am putere să-l mai țin, că încă puțin și îl voi scăpa. Mă străduiam din ultimele puteri să nu-mi pierd cunoștința, atunci chiar ar fi venit sfârșitul. Ultimele clipe. Să mai câștig măcar o clipă, să mai cuceresc pentru viața mea măcar o clipă, chiar și o clipă de nemaiînchipuită durere.

Parcă a apărut o axă nevăzută care a tăiat cerul de la răsărit la asfințit. Norul de durere care era sufletul a început să oscileze, trecând ba în dreapta, ba revenind în stânga acelei axe. Au început să se întâmple lucruri ciudate. Când trecea în dreapta, un parfum ne mai pomenit îmi umplea narile. M-am relaxat puțin, și sufletul

pluti în partea aceea. Acolo era atât de bine... De parcă aş fi păşit într-o grădină cu crini, toporaşi şi tot felul de flori binemirosoare, căroră, deşi nu le vedeam, le simţeam mirosul. Îmi era atât de uşor şi alunecam încet ca fumul.

Începusem să strig: „Simţiţi? Simţiţi cum miroase?” Băieţii au sărit care de pe unde erau, bucuroşi că mi-am revenit. „Simţiţi cum miroase? Şi a toporaşi, şi a lăcrămioare! Vouă vă miroase?” Au izbucnit în hohote de râs. „Ce, mai vrei să bei, Başta? Tâmpitule, ne-ai speriat pe toţi. Am crezut că ai murit”. „Nu moare Başta aşa uşor”, glumi altul şi-mi băgă în faţă o bucată de şuncă friptă: „Na, muşcă, ți-am lăsat şi ție. Mare tâmpit mai ești...” „Chiar nu vă miroase?” – continuam, ferindu-mi capul de la slănina aceea greţoasă. „N-am mai mirosit aşa mirosuri frumoase”. Toţi se prăpădeau de râs. „Miroase, așa-i, Başta? A toporaşi şi a lăcrămioare! Poate să-ți mai dăm un pic de votcă, a mai rămas, să miroasă şi mai tare?”

Mi-am dat seama că ei nu simt nimic. Credeau că aiurez din cauza beţiei. Sigur că asta cred, de parcă eu, dacă aş fi văzut pe cineva trântit în iarbă după atâta votcă şi strigând că-i miroase a toporaşi, n-aş fi crezut la fel şi n-aş fi râs? Şi totuşi, totul era adevărat şi se petrecea tocmai cu mine, care niciodată nu am suportat să aud vorbindu-se despre minuni şi vedenii.

Brusc, cerul s-a îndreptat şi stelele au stat pe el ca pe un tavan. „Ce mai este şi asta – am gândit –, cerul e ca un tavan, așa cum şi-l imaginează babele. Lobacevski? Euclid? Spaţii concave şi spaţii convexe? Unde-i acum tata ca să vadă?” Am clipit apăsător ca să mă conving că nu visez, apoi mi-am continuat gândul: „E imposibil, dar văd cu ochii mei. Ştiu că nu e așa, dar văd, e ca un tavan”. Apoi m-am adresat celorlalţi: „Dar cerul îl vedeţi? Vedeţi că e ca un tavan? Vedeţi ce stele mari şi multe au apărut?” Toţi râdeau, se vedea că se bucură că nu am murit. Acum nu mai trebuiau să dea explicaţiile pe care le-ar fi cerut părinţii şi poliţia. Unii dansau, alţii cântau, muşcând din bucata de şuncă.

Numai eu zăceam cu ochii pironiţi la cerul acela atât de neobişnuit. Dar nu am avut timp să mă gândesc bine la ceea ce ar fi putut să însemne o schimbare atât de stranie a cerului, când stelele s-au boltit şi au format o cupolă mare, chiar deasupra mea. „Asta-i şi mai şi-am gândit –, nu mi-aş fi putut închipui așa ceva niciodată”. Priveam mirat în cupolă şi am văzut că în vârful ei era o gaură rotundă

prin care se vedea dincolo. Deși gaura era destul de mică, vedeam că acolo e lumină, ca și cum ar mai fi fost un alt cer, și acolo nu era noapte, ci amiază. Nu mai văzusem niciodată minuni, nici nu credeam în ele, dar acum mă uitam ca un copil și așteptam să văd ce va urma.

Deodată însă m-am înspăimântat. O lumină puternică a strălucit din cupolă până la mine. Nu era o lumină care se împrăstie, ci ca de proiector, desemnând parcă un tunel. „Gata – am gândit – acuși când o să mă absoarbă odată, nu mai rămâne nimic de mine”. M-am simțit ca o scamă în fața unui aspirator uriaș.

Lumina aceea mă paraliza. Tot ce se putea spune în cuvinte despre acea lumină este că era o lumină de putere. Era altfel decât cea a soarelui, prin faptul că îți părea vie, parcă are minte și gândește. Nu mi-am dat seama când și de ce am început să-mi fac semnul crucii cu mâna amorțită. Nu mă mai recunoșteam pe mine însumi, făceam neconținut semnul acela pe care îl urăsem toată viața. De ce? Nu știam. Dar îl făceam sincer. Niciodată nu am crezut că cineva poate să-și facă semnul crucii sincer, credeam că totul e doar o minciună pentru a sustrage banii oamenilor simpli. De aceea îmi băteam joc de cei care-l făceau. Nu-mi mai făcusem cruce niciodată, nici măcar în batjocură. Simțeam că semnul acesta făcut chiar și-n batjocură rămâne tot ceea ce este. Nu-l sufeream. Acum însă mă acopeream cu el, de parcă așa m-aș fi putut apăra de lumina aceea înfricoșătoare ca să nu mă omoare. „Bașta! Bașta! Ce-i cu tine? Ți-e bine?” – m-a mișcat de umăr prietenul care a stat lângă mine când muream. Nu răspundeam, îmi făceam ca un apucat semnul crucii și nu-mi dezlipeam ochii de la cer. „Poate vrei un cartof copt? Hai, că nu-i așa grețos ca slănina”.

În cupolă apăru un Om de lumină, cu părul lung și îmbrăcat într-o haină albă cu mâneci largi. Ținea amândouă mâinile ușor întinse în lături și am văzut că lumina aceea pornea din mâinile Lui. „Iisus Hristos... – am șoptit e adevărat ce zic babele, El ne întâmpină când murim și ne duce la Tatăl”. Când apăru El în cupolă, mi-a dispărut frica. Mă năpădi o bucurie nemaitrăită amestecată cu rușine. Bucurie pentru că Hristos există, și rușine pentru că nu am crezut niciodată în El, că am zis toate acele cuvinte și înjurături despre Cineva care e atât de bun. Stătea aplecat deasupra mea, dar nu zicea nimic. Mă învăluia în lumina aceea care izvora din mâinile Lui și care acum nu mai avea nimic înfricoșător în ea. Era așa de blândă, încât am început să plâng ușor, ca și atunci când mi-am lovit mama cu biciul, iar ea m-a iertat și

m-a strâns la piept. Stătea deasupra mea și tăcea, nici măcar nu se mișca. Iar eu scânceam și nu știam ce să-L rog, că niciodată nu m-am mai rugat la Dumnezeu. Știam că de la Dumnezeu poți să ceri orice, dar eu nu mă mai săturam să spun: „Iartă-mă, iartă-mă!” Plângeam de rușine și de fericire, dar fericirea parcă era mai mare ca rușinea.

M-am rugat ca să nu mor atunci. Nici părinții, nici prietenii mei nu știau că este viață veșnică, ar fi plăns ca după un mort și mie îmi părea rău de ei. Voiam să mă întorc să le spun și lor să fie liniștiți, că este viață veșnică. Am cerut să fiu lăsat să-mi termin de scris poeziile. Am zis că vreau să spun lumii adevărul. Vorbeam tot ce aveam pe suflet, ca și cu un om care mă înțelege, altfel nici nu se putea vorbi cu El. Era atât de blând și parcă atât de serios... Fața îi era toată luminoasă, nu se vedeau nici ochii, nici nasul, nici gura. Numai părul îi cădea pe umeri și era și el luminos. Dar nu era o lumină care rănea ochiul, așa ca a soarelui, ci o lumină la care ai fi vrut să te uiți toată viața, să o ai tot timpul în fața ta.

Când m-am trezit, era ziuă. Am deschis ochii și nu înțelegeam unde mă aflu. Am văzut verdele pădurii, dar nu știam ce este. Mi-am lăsat capul pe o parte și am văzut un copac: „Copac” – mi-am zis. Atunci mi-am amintit că trebuia să mor și eu nu voiam. Am pipăit cu palma iarba de lângă mine și am simțit bucurie: „N-am murit. M-a ascultat, m-a lăsat să mai trăiesc”. Mi-am mai rotit o dată ochii să văd dacă nu mă înșel: „Nu, aici nu e în Rai, nu sunt nici florile acelea și nici nu miroase. Sunt pe iarbă, iată și cenușa de la focul de astă-noapte. Trăiesc. M-a ascultat”.

Am dat cu ochii de Fleur, care dormea în copac. „Da, cu siguranță că nu-s în Rai, iată, și nebuniiăștia dorm în copaci”. M-am zbatut să mă ridic, dar am căzut înapoi. Mă durea tot trupul, de parcă aș fi fost bătut cu picioarele. Dar eram bucuros. Eram cel mai bucuros om din lume. Acum eram veșnic, nu mai puteam să mor niciodată.

Ceilalți au fost sculați și ei de strigătele mele de bucurie. Nu aveam pic de vlagă în mine, trebuiau să mă ducă de subsuori, dar glumeam cu ei și spuneam că viața e cel mai frumos lucru. „Nu mai ai nevoie de niciun alt motiv de bucurie, ajunge simplul fapt că trăiești – trăncăneam cu o voce slăbită. Dacă oamenii ar ști cât de groaznică este moartea, ar fi fericiți tot timpul doar pentru faptul că trăiesc”.

Râdeau și băieții și ziceau că semăn cu un pensionar care se duce după lapte. Chiar mă strigau în glumă cu un nume evreiesc. „Mai

vrei să bei, Bașta?” – mă întrebau râzând. „Mare tâmpit mai ești, ne-am speriat că ai murit”. „Ce speriat? Că era alb și rece, și când am vrut să-l trag mai aproape de foc, era țeapăn ca lemnul”. „Prostovane! Eu eram sigur că ești mort, te foloseam ca pe sobă. Te țineam deasupra jăriticului până te înfierbântai și pe urmă mă culcam peste tine să mă încălzesc, că nu mai puteam de frig. Uite că ai genunchiul ars”. M-am uitat și am văzut că, într-adevăr, aveam genunchiul ars. „Bașta, dar ce prostii bolmojeai ast-noapte? Îți mai aduci aminte? Nu știi ce mirosuri, poezii, la un moment dat chiar îți făceai cruce? Ne chemai și pe noi să vedem, mare tâmpit mai ești”. Îmi aduceam aminte? Sigur că îmi aduceam. Dar glumeam și eu cu ei, îmi dădeam bine seama că astfel de lucruri nu se cred până nu se văd. Nu, nimeni nu m-ar fi crezut niciodată. Nici nu simțeam mare nevoie să fiu crezut, îmi era de ajuns să cred eu.

M-au dus până acasă, pentru că nu puteam merge singur. Mă durea tot trupul și nu-mi puteam îndrepta spatele, pășeam cu capul înainte, de parcă aș fi fost un schior în zbor. Totuși nu am răbdat să stau în casă. Voiam să văd oameni, să văd copaci și case, cerul și soarele. Voiam să slăvesc parcă ziua aceasta pe care o trăiam, voiam să slăvesc viața pur și simplu. M-am dus până la liceu.

Afară era soare și bine și toți sporovăiau prin ateliere. Prin curte treceau băieți și fete cu cartoane și pânze, unii duceau mulaje de ghips. Se simțea că toți sunt bucuroși că se termină anul școlar. M-am așezat pe una din pietrele aduse pentru cei de la sculptură și mă uitam la ei. Aș fi vrut să le spun ce am văzut în noaptea trecută, dar îmi dădeam seama că ar fi fost o prostie. Ar fi râs de mine, așa cum râdeam și eu de orice om care începea să vorbească pe astfel de teme. Dar nu eram supărat că lucrurile stau așa. Se vede că fiecare trebuie să-și descopere pentru sine aceste taine. Mă bucuram numai să mă uit la ei. Să privesc fețele lor frumoase și preocupate și să știu că nimeni din ei de acum înainte nu va mai muri niciodată.

La întoarcere, am văzut ciorile pe malul Bahluiului. M-am așezat pe iarbă și le priveam. Nu mă mai înfrigurau în felul acela. Păreau simple, niște păsări obișnuite. Când eram mic le vedeam întotdeauna, pe câmpul arat, din fereastra autobuzului plin de praf cu care mergeam la școală. Erau atât de multe, atât de misterioase și chiar puțin înfricoșătoare, dar nu pentru că ar fi fost așa de negre sau pentru că ar fi avut ciocul acela mare și puternic, nu, ci pentru faptul că trăiau trei

sute de ani. Le invidiam atât de mult pentru asta și aș fi dat orice să fiu și eu o cioară. Unii spuneau că ce folos că trăiesc atât, dacă tot ciori sunt. Dar eu nu gândeam așa, mie îmi părea important însuși faptul că trăiesc atât de mult, că zboară și văd atâtea lucruri pe care nici oamenii nu le văd în viața lor. De fiecare dată când le vedeam, îmi venea să-mi fac vânt și să prind vreuna. M-aș fi mulțumit s-o am măcar acasă, ca să pun mâna pe ea, dacă eu însumi nu puteam trăi atât. Le invidiam, dar parcă le și respectam pentru că au o viață așa de lungă. Totuși de fiecare dată simțeam că nu le-aș putea prinde, că și-ar lua zborul și s-ar muta mai încolo pe arătură. N-avea niciun rost. Am încercat o dată, și așa s-a și întâmplat, m-am făcut doar de râs în fața copiilor. Acum însă le priveam cum ciugulesc nestingherite pe malul Bahluiului și nu le mai invidiam pentru nimic. Nu, nu mai jinduam copilărește să mă împărtășesc de cele trei sute de ani ale lor, acum eram veșnic. Dar îmi plăcea să mă uit la ele, simțeam că au și ele un rost în lumea asta, precum avea un rost și râulețul acesta plin de gunoaiile care primăvara începeau să răspândească un miros nesuferit. Da, toate aveau un rost, chiar și cele cărora eu încă nu le aflasem rostul.

„Supraomul”.

După o întâmplare atât de gravă cum ar fi întoarcerea din morți s-ar părea că nimic nu mai poate sta în calea credinței. De obicei se zice că, dacă cineva ar învia din morți și ar povesti cum e dincolo, oamenii ar crede. Totuși nimic deosebit nu se întâmplase în viața mea și foarte curând entuziasmul și bucuria vieții au dispărut, lăsând loc frământărilor și apăsărilor de tot felul să-mi chinuiască sufletul.

Omul este din fire greu de impresionat. Există o părere falsă cum că minunile îl fac pe om să creadă. Nimic mai neadevărat. Minunile, în sensul lor propriu, nu există. Adică ele există doar atât timp cât se află în stadiul de aspirație, ca parte a închipuirii oamenilor, dar de îndată ce ele se petrec, minunile devin parte a experienței umane. Întreaga istorie este o succesiune de minuni. Toate popoarele au o istorie a minunilor. Tot ce face diavolul este să încurce succesiunea minunilor și să-l abată pe om pe drumul bătătorit al minciunii. Minciuna, spre deosebire de adevăr, nu are nevoie de minuni pentru a se întemeia.

Omul nu poate trăi fără credință, de aceea, atunci când nu moștenește una, și-o făurește singur. Diferiți oameni în diferite timpuri au încercat să nască noi credințe. Aceste credințe au în comun faptul că

exagerează capacitățile omenești. Cu alte cuvinte ele își laudă adepții insuflându-le însușiri pe care ei de altfel nu le au. Probabil ați văzut oameni care la câteva săptămâni după ce intră într-o sectă încep să vorbească cu înflăcărare despre calități sufletești și puteri ale minții pe care ei înșiși nu le-au avut niciodată. Unii dintre ei cred că pot suporta durerea, alții că pot să nu mănânce, alții că pot să zboare în sfere astrale (e drept, doar cu sufletul), și tot așa. Într-un fel sau altul, toate aceste credințe, care de altfel au umplut lumea occidentală, promovează o formă sau alta de „supraom”.

Atribuirea unor calități divine omului este o preocupare veche de când lumea. Undeva, în sufletul fiecăruia există nostalgia și certitudinea originii sale dumnezeiești. Iar faptul că omul este făcut de Dumnezeu și nu se trage din maimuță o dovedește atracția firească spre absolut; nimeni nu-și dorește să redevină maimuță. Dacă omul nu ar fi avut în sine toate aceste calități dumnezeiești, el nici nu ar fi aspirat la ele. De pildă, omul nu dorește să fie mare cât un elefant sau să aibă blană ca un urs polar, deși aceste aspecte l-ar ajuta în multe privințe. Dar omul dorește să trăiască veșnic și să aibă alături persoanele pe care le iubește și care îl iubesc.

De asemenea omul dorește să stăpânească tot pământul. Asta, pentru că pământul îi aparține prin hotărâre dumnezeiască, de la crearea lumii. Pământul, cu toate apele și bogățiile lui, a fost creat de Dumnezeu în așa fel, încât, dacă s-ar fi împărțit în mod egal totul, ar fi ajuns ca toți oamenii să aibă totul din belșug. Sărăcia a apărut în lume atunci când unii oameni au hotărât că sunt superiori altora și că tot ce văd le aparține doar lor. Din păcate, marile puteri ale lumii au legi-ferat prin acte internaționale acest fel de a înțelege bogățiile pământului.

Dar să nu cădem în ecologism! Să ne întoarcem la vremea când citeam Nietzsche și lumea se vedea cu totul altfel...

Îmi găsisem în Nietzsche un lăudător extraordinar, era ca o adevărată alinare într-o lume care nu mă înțelegea și nu mă aprecia la justa mea valoare. Sătul de fețele autosuficiente ale unor profesori pe care eu îi consideram ratați, de replicile lor de oameni încremeniți, alergam cu gândul la cel care mi se părea că a suferit la fel ca mine. Simțeam că sunt unul din acei „cititori ai viitorului” pentru care a scris cel pe care îl consideram un mare gânditor. Mi se părea că nimeni nu a înțeles sufletul omenesc mai bine ca Nietzsche. Voința de putere, de

cucerire, de schimbare. Voința de eliberare, îngreșoșarea de lașitatea oamenilor slabi, de scopurile lor mărunte. Setea de purificare... Toate acestea îmi dădeau atâta curaj. Acum nu mai eram singur. Nu mă mai simțeam nebun, acum înțelegeam că, de fapt, ei erau nebuni. Toată lumea era o lume de nebuni impotenți, care nu mă înțelegeau și din cauza asta mă excludeau din societatea lor. Însă aceasta nu-mi mai provoca suferință, dimpotrivă, mă flata, îmi confirma faptul că eram superior. Eram un supraom...

Citeam și reciteam scrierile lui Nietzsche ca pe o Biblie, reținând pasaje întregi. Mi se părea că avea dreptate în toate. Era sensibil ca un artist și autoritar ca un conducător de războaie. Forța aceea grozavă îmi aprindea sângele, mă simțeam ca unul din acei „zei veseli” pe care îi descria. Aveam tot ce-mi trebuie pentru a fi un supraom: eram talentat în toate, sau mi se părea că sunt, simțeam muzica și pictura și eram sprinten cu trupul și cu mintea. Și, ceea ce era mai important, eram gata să lovesc cu ciocanul în zei.

Nu suportam să am pe cineva deasupra mea, eram liber. Eram sătul de minciună și lașitate, sătul de micimea vicleană cu care religia înlănțuia spiritele omenști. Era timpul să se sfârșească odată și pentru totdeauna cu molima aceasta care l-a robît pe om încă de la începuturi. De fapt, nu chiar de la începuturi, nu din vremile acelea ale dezlănțuirii triumfătoare, când oamenii își făceau dreptate cu buzduganul, ci doar de la începutul erei noastre, al acestei vremi supuse și plătuite de geniul impotenței creștine.

Da, toată era noastră e o epocă creștină, în care mila și lașitatea sunt ridicate la rang de virtuți. Eram sătul de fețele roșii și uleioase ale preoților care te învață cum să trăiești, cum să iubești, cum să mori. Religie de castrați și impotenți care proslăvesc „fecioria”. Religia ciungilor și a orbilor care laudă mila și milostenia. Religia lașilor și a dezertorilor, care își întind obrazul spre a fi pălmuit și scuipat. Da, religia oamenilor cărora le place să fie scuipați în față, le place să se bălăcească în flegmă, să respire aerul împruțit din bisericile lor pline de babe asudate și moșnegi perfizi. Aceștia conduceau acum lumea, au cucerit-o cu văicărelile lor lingușitoare, pentru că lumea întreagă nu e decât o cloacă de impotență.

Gloata are nevoie de „milă” și de un „dumnezeu al milei”. O! cine se va smulge din etichetele băloase ale neputinței? Cine va avea îndrăzneala și curajul să se înalțe până la piscurile răcoroase ale noii

învățători? Cine va auzi glasul lui Zarathustra care-i invită pe cei aleși să-l urmeze? Doar spiritele nobile, doar spiritele cu adevărat libere se simt atrase de aerul răcoros al înălțimilor! Într-acolo se îndreaptă toți cei de care lumea nu este vrednică!

Ca și Nietzsche, eram convins că trebuia stârpit creștinismul. Acum poate mai mult ca niciodată aveam toate motivele să-l urăsc. Acum nu mai simțeam doar o antipatie rezultată din lecturi, acum mi se părea că m-am izbit personal de monstrul creștin care cerea în fiecare zi noi și noi jertfe dintre spiritele alese. Creștinismul îmi răpise cel mai bun prieten, pe Mihailov! La început am crezut cu toții că e o simplă întârziere, că poate nu avea bani de drum, că poate a rămas să-și ajute părinții la culesul roadelor. Dar nu, Mihailov nu s-a mai întors. Cineva l-a visat pe un șes foarte verde și oarecum luminos, pascănd găștele. Altor li se părea că îl văd uneori în mulțime prin oraș. Dar nimeni nu bănuia ce s-a întâmplat de fapt. Mihailov s-a dus la mănăstire...

Stăteam, ca de obicei, la masă, bând ceai și vorbind despre artă. Profa îmi citea un text din Bлага, ceva de genul: „Să mă-mpace cu ispita, cântă-n vatră greierușa: Mai ușoară decât viața e cenușa, e cenușa”. Avea obiceiul să-mi citească sau să-mi recite din poeziile care îi plăceau. Și cred că adevăratele lecții de literatură le primeam aici, la o ceașcă de ceai și o prăjitură.

— Auzi, Baștovel, nu mai știi nimic de Mihailov? Mă uit uneori la peisajul ăsta pe care mi l-a dat și mă gândesc la el. E foarte talentat, să știi, îmi pare că e mai bun decât tine. Ce zici?

— E mai bun, dar mai prost, am replicat eu iritat. Am fost cu Bogdan și l-am căutat la el, în sat. Cred că și-a pierdut mințile. Și-așa era el cam sen-sibil și ciudat. Mi-a zis bunicu-său că a ieșit din casă într-o cămăsuță subțire, numai cu Biblia subsuoară, și nu l-a mai văzut. Zice că ar fi la mănăstire, una, Frăsinei, undeva prin Râmnicu Vâlcea. Zice că acolo nu intră niciodată femei, n-au nici măcar găini. Cred că e un loc numai bun ca să te tâmpești cu totul.

— Mai știi, poate pictează icoane?

— Nu cred că mai pictează, nu-l lasă încuiații ăia. Cred că nici nu-i dau voie să mănânce. Că așa-i la ei, nu te lasă să mănânci, mănâncă popii toată mâncarea. Adunare de homosexuali și trântori. Le-aș da foc la toți.

— Hai, nu mai fi și tu așa de aprins. Vorbești de parcă ai fi

prostănacul ăla de Nietzsche. Ia să nu te mai prind că citești porcăriile alea, e un tâmpit. Auzi, să purifice lumea! El însuși era un pârlit, că nu se uita nicio femeie la el și de asta suferea. Dar tu, slavă Domnului, ești destul de frumușel, ce, mă rog, ești așa de nemulțumit?

— Să se ducă el, un pictor așa de bun, să se închidă ca un idiot în mănăstire...

— Lasă, Baștovel, poate că asta-i calea lui. Poate că-i fericit, ce știm noi? Fiecare om își alege singur fericirea.

— Nu înțeleg și nu accept această fericire. Să se ducă să fie fericiți oricâți vor, dar nu el, e prea talentat! El n-are voie să îngroape un talent ca al lui. El nu-și aparține, el trebuie să se dăruiască lumii. Am să mă duc numaidecât la el, poate că încă nu-i totul pierdut. I-am fost cel mai apropiat prieten, ne-am făcut împreună planuri de viitor. Am să mă duc să vorbesc cu el, poate că mă ascultă, poate lasă prostiile și se întoarce. Numai dacă n-o fi prea târziu, am auzit că stau nu știu cum trei ani în care nu-s chiar călugări adevărați, dar pe urmă merg în genunchi în jurul bisericii și nu trebuie să mănânce patruzeci de zile, și de atunci gata, îi rade pe cap și nu mai au voie să vorbească cu nimeni. Nici scrisori nu mai pot să scrie...

Sufeream mult de pe urma pierderii prietenului Mihailov. Mă simțeam oarecum înjumătățit, singur în mijlocul acestei gloate dezinteresate. Nici n-am știut că l-am iubit atât de mult.

Îmi venea uneori să strig, ca și străvechiul Ghilgames: „A murit Enkidu, prietenul meu care vânase cu mine lei!” A murit Enkidu, prietenul meu cu care hoinăream pe străduțele cu acoperișuri roșcate și case portocalii, prietenul meu care înțelegea dintr-o privire toată durerea care mă măcina! Păstram cu sfințenie o schiță pe care am salvat-o din toaleta bătrânilor, atunci când am fost să-l caut. Reprezenta un tânăr sprijinit cu călcâiul de un perete în timp ce desena. Așa mi-a rămas în minte Mihailov, prietenul meu pe care mi l-a răpit creștinismul.

După pierderea lui Mihailov, umblam singur pe străzi. Îmi desfăceam șevaletul și pictam, dar nu mai aveam aceeași satisfacție. Lipsea bucuria împărtășirii. Pictura, ca orice creație omenească, are nevoie să fie împărtășită, altminteri e lipsită de cel mai important aspect al creației: bucuria. Creștinismul îmi răpise bucuria de a picta împreună cu prietenul meu.

Acum stăteam pe piatra de unde pictasem cândva împreună

străduțele Sărăriei, cu acoperișurile lor care dădeau direct în cer. Ne plăcea să pictăm aceste case colorate cald, ca niște obiecte didactice pentru pictorii începători. Era un exercițiu bun pentru jocul cu contrastele. Și erau niște străduțe așa de liniștite... Se întâmpla ca uneori să nu treacă nimeni ceasuri întregi, eram numai noi doi. Pictam atât de diferit, încât cu greu ți-ai fi dat seama că am privit amândoi de pe aceeași piatră. Și totuși eram la fel. Vedeam lumea cu ochi diferiți, dar o vedeam. Aceasta ne apropia. Alții n-o vedeau deloc. Și-acum parcă îl mai simțeam alături, cerându-mi din când în când să văd ce-a făcut. Dar nu, el nu mai era. Poate că m-a și uitat între timp, poate că și-a ieșit din minți?

De sub gard ieși și se apropie de mine un pui de mătă, clătinându-se ușor și ridicându-și coada cu recunoștință. Veni lângă mine și mi se băgă sub picioare, așa cum stăteam așezat. „Caută milă – am gândit – și are atâta încredere că o va dobândi”. Am luat-o în brațe și i-am mângâiat căpșorul fragil. „Mila – mi-am zis –, mila a ruinat lumea, dar lumea nu o va depăși niciodată. Lumea e credulă și ea, ca acest pui de pisică”. Era atât de mică și provoca atâta milă... Mi-a amintit cum așteptam, când eram mic, în fiecare primăvară să fete oile ca să mă joc cu mieluții. Îi luam în casă și plângeam cu ei, pentru că știam că peste câteva zile vor fi tăiați. Mă rugam să plouă sau să fie frig, pentru că atunci, spunea tata, nu se desfăceau creștii și trebuia să-i mai lase câteva zile. Sufeream pe urmă săptămâni întregi că i-a tăiat. Plângeam când auzeam oile zbierând. Da, eram milos și înțelegeam că trebuie să scap de asta. Trebuia să lupt cu acest sentiment dulceag și mincinos care a otrăvit omenirea. Omul superior nu mai poate suferi de acest flagel rușinos. M-am mai uitat o dată în ochii mici și rotunzi ai animalului: exprimau atâta încredere... Apoi m-am ridicat și m-am sprijinit într-un genunchi, așezând pe piatra pe care am stat capul delicat al făpturii, iar ea mă ascultă docilă. „Câtă încredere!”

— Am gândit. Am mai mângâiat o dată ochii ei inocenți și proști ca de creștin. Oare voi tresări? Voi tresări de milă, ca unul dintre oamenii slabi? Am ridicat piatra și am izbit cu toată puterea. Capul fragil se zdrobi ca un ou, lăsând să se vadă un creier rozaliu. Am tresărit? Mi s-a făcut oare milă? Am tresărit? Am tresărit? Da, am gândit, încă mai eram un om milos.

Un diazepam pentru Dumnezeu

Este greu a spune cum mă simțeam în acea dimineață de

octombrie. Trădat? Părăsit? Poate că și așa. Dar mai întâi de toate simțeam o mare gravitate, o gravitate și o responsabilitate de care nici nu m-am crezut în stare. Eram grav, grav până în adâncul minții, până la unghii. Înțelegeam că tot ce am trăit până atunci nu a fost decât o joacă, un antrenament ușor despre care eu credeam că e însăși viața. Dar nu, viața adevărată încă nu o cunoscusem. Viața abia i acum începea.

Îmi simțeam trupul pustiu, ca o cameră neîncălzită în care nu mai doarme nimeni. Cum se va termina? Cât va dura? Un firicel de frică trecu cu pași de șopârlă, atingându-mi ba inima, ba mintea, ba oasele picioarelor. Nu voi spune nimic. Acum, ca niciodată, nu voiam să spun și nici să aud ceva. Voi face tot ce-mi vor spune, îmi era totuna ce voi face. Toate celelalte nu mai aveau acum niciun rost. Și-n genere, puține lucruri au cu adevărat un rost. Numai să ies de aici, să reușesc să scap. Oricând, chiar și peste un an, chiar și peste zece, chiar și în ultima săptămână de viață. Dar să ies, să nu sfârșesc aici, în halatul acesta cu miros de stătut, în patul acesta străin. Să nu sfârșesc după gratiile acelea pe care le-am văzut sus, să nu mă omoare doctorii aceștia nebuni cu medicamentele lor. Să nu mă aducă în stare să omor într-un acces de furie cucoana care îmi înmânează cu solemnitate de „pioniervojataia” în fiecare dimineață medicamentele și mă trezește ca pe o vită bolnavă, la fiecare șase ore, ca să le înghit. O, de aş putea birui puterea care mă împinge irezistibil să dau foc într-o noapte la toate acareturile lor sau măcar să mă năpustesc asupra lor cu ranga pe care am văzut-o jos în iarbă, în livadă! Pe urmă pot să mă închidă și să mă lege cum vor ei, că vor avea motive. Acum însă ar fi trebuit să-mi dea drumul să plec, nu aveau dreptul să mă țină aici. Eram sănătos, eram mai sănătos decât ei toți, nu doar decât nebunii cu fesuri de copii proști, ci chiar și decât doctorii.

Mi se părea că doctorul acela cu mâinile groase și păroase e nebun. L-am depistat după felul în care încerca să o facă pe miratul, mișcându-și sprâncenele viclene care îi zbârnâiau ca doi cărăbuși pe chelie. Și eu l-am jucat, m-am prefăcut că-s idiot. „Ești nebun sau nu ești nebun?” – mă întrebam, privindu-mă drept în ochi în oglinda de la baie, care mă ducea cu gândul la toaletele sovietice. „Cine hotărăște dacă ești nebun sau geniu în lumea asta? Cine este adevăratul tău stăpân? Doctorii? Lumea?” îmi purtam ochii peste fața obosită și nerasă, peste fesul acela prostesc, pe care mi l-am și scos îndată, cu

aceeași nemulțumire cu care îmi ciufuleam la loc părul când mama mi-l aranja, trimițându-mă la școală. Nu mă schimbasem prea mult, atât doar că aveam țepi negri pe față și câteva fire strălucitoare pe la tâmple. „Voi albi devreme, ca tata, numai să ajung până atunci, să nu mor aici”. Cred că-l înțelegeam mai bine acum, înțelegeam de ce umbla desculț și de ce a venit atunci la școală cu ciubotanele acelea pline de noroi uscat. Lumea aceasta nu merită mai mult. Îmi era lehamite de lume, nu mai voiam să văd oameni.

Mi-am trecut degetele prin părul țepos și des, iar el își reveni, sfârâind ca o periută de dinți. „S-a-implinit”. S-au împlinit temerile mele, iată, sunt aici, e adevărat. Mi-am dus palma sub ochi și am șters urma de ruj care nu avea ce să mai caute acolo. M-a pupat pe obraz înainte de a urca în mașină, lăsându-mă cu totul singur în acest loc înfricoșător. M-a adus cu mașina ei, un Mercedes de un alb murdar. Nu se potrivea deloc nici Mercedesul și nici femeia aceea în blană scumpă cu fața mea de ucigaș în repaus. Era și ea la fel de străină ca și ceilalți, cu toate că nu avea voie. Ea nu avea voie să creadă ca și ceilalți, ea era altfel. Îmi vorbise atât despre ciudățeniile oamenilor de geniu, cum de a putut să creadă că m-am îmbolnăvit, că sunt într-adevăr nebun? Nu-mi mai era nimeni alături, toți m-au lepădat. Și cred că așa a fost tot timpul, toată viața, doar eu nu avusesem ochi să văd asta. Totul a fost o mare minciună. De fapt, eram singur, la fel de singur ca toți oamenii.

Am scos din traista cu rufe o cărțulie neagră și am aruncat-o pe noptiera de fier. Nietzsche, Ecce homo. Am mai răscolit și am scos o pijama. Era de la bunica, dar nu sufeream să dorm în ea, o îmbrăcam numai când mă băteam cu picioarele în cameră, la cămin. Eram mare specialist să flutur cu picioarele ca și karatiștii din filmele video. Dar de dormit nu-mi plăcea să dorm în pijama, socoteam că numai burghezii dorm în pijamale, dar nu știam nici eu de ce credeam așa, pentru că și nanu Jora, care era redactor la gazeta „Komunist”, dormea în pijama. Mi-au zis însă că la spital trebuie să am pijama și un fes. „Așa trebuie să poarte toți nebunii – am gândit –, pijamale și fes. Așa că, fii un bun nebun și ascultă tot ce ți se zice, ca să nu-ți putrezească oasele aici”.

Am hotărât să nu vorbesc urât cu niciunul din doctori, poate că așa îmi vor da drumul mai repede. Așa făcea și unchiu-meu, fratele tatii, de fiecare dată când nimerea în pușcărie, se cumințea și se purta frumos, și de fiecare dată îi scădeau din termen. Iar unul din nebuni mi-a zis că ăștia mai violenți, care nu sunt de acord cu ceva, sunt duși

sus, la gratii, și acolo, dacă se împotrivesc, li se administrează niște injecții care îi adorm. N-aveam niciun chef să mi se întâmple asta, simțeam că n-aș fi suportat, aș fi turbat de mânie și, probabil, aș fi murit de atac de cord. Aș fi fost în stare să-l mușc de gât sau măcar să-i scot ochii celui care ar fi încercat să mă țină cu forța. Așa că mai bine era să mă prefac cuminte, cu nebunii nu te pui.

Mi-am tras pe cap fesul vărgat și am ieșit afară. Pe scări stăteau un grup de bărbați trecuți de patruzeci de ani, cu fesurile acelea care parcă li se lipiseră de cap, spunând bancuri și râzând. Am hotărât că sunt toți niște idioți și că râdeau prostește la niște bancuri pe care și le-au repetat poate de sute de ori. Am gândit încă o dată că Nietzsche avea dreptate când scria că trebuie arși cu toții, să scape lumea de scursori.

Spitalul de nebuni are un miros diferit de celelalte spitale. Aici nu miroase a medicamente și a spirt, pentru că medicamentele pentru nebuni nu au miros. Nebunia are mirosul ei.

Acest miros se mai regăsește doar în pușcării, deși acolo mirosul nebuniei e amestecat cu miros de tutun și mucegai. Spun că nebunia are miros și nu spitalul, deoarece am simțit acest miros și în camerele copiilor bolnavi din tabăra de pionieri din Oricova. Copiii din detașamentul cu dizabilități făceau baie o dată pe săptămână așa cum făceau și ceilalți copii din tabără, în mod organizat. Purtau haine noi, date de stat. Erau tunși zero, pentru a nu se umple de păduchi. Și totuși camerele lor aveau un miros specific. Același miros pe care l-am găsit și la spitalul de nebuni Socola. Nebunia are miros. Dacă singurătatea, frica și neputința ar mirosi, ele ar răspândi mirosul spitalelor de nebuni. Acesta este mirosul deznădejdiei. El intră în pereți, în păături, în păr, în piele. Apoi intră în farfurii, în mese, în pâine. Și dacă este ceva greu de suportat în spitalele de nebuni, acesta este mirosul. În primul rând mirosul!

Mulți ani după aceea, am descoperit mirosul chiliilor de mănăstire. S-ar părea că și aici oamenii stau închiși, dar chiliile lor miros atât de frumos... Chiliile miros ca sânul mamei.

Toate casele de nebuni sunt ampla-sate în locuri retrase, cu peisaj frumos. O casă de nebuni, consideră statul, trebuie să aibă un caracter reconfortant. Probabil acest obicei a rămas de pe vremea când regii și prinții își izolau odraslele debile și amantele incomode în proprietățile retrase, devenite odată cu secularizarea case de nebuni.

Statul are grijă de nebuni. De pildă are grijă ca instinctele primare să fie satisfăcute. Femeile bețive sau schizofrenice, cu fețele și mâinile galbene de medicamente și ochii vineți, erau slobozite prin livadă ca să se împerecheze cu nebunii și bețivii care încă nu au fost cu totul cuprinși de impotență. Din când în când se cheamă ginecologul care chiuretează rezultatul acestui val de înțelegere pentru natura umană pe care o arăta statul. Acum livada era liniștită. Soarele de octombrie lumina ca de obicei, fără diferențe, ca și cum și în acest loc s-ar fi aflat oameni care, ca tot ce este viu, aveau nevoie de lumină și căldură. Aici, sub un copac singuratic, mă retrăgeam pentru a citi Nietzsche.

Însingurarea are un caracter inițiat, la care omul modern aproape că nu mai are acces. Societatea contemporană e construită în așa fel, încât majoritatea oamenilor sunt privați de posibilitatea însingurării. Oamenii au devenit incapabili de experiențe majore. Totuși doar astfel de experiențe descoperă umanul din noi. Aparenta libertate a zilelor noastre este de fapt o condamnare la superficialitate. Din cauza modului de viață uniform și previzibil oamenii au devenit insensibili la suferință și dragoste. Foarte puțini au ocazia să fie pur și simplu smulși din viața lor cotidiană și închiși cu forța într-un loc de detenție. După o astfel de experiență omul devine altfel.

Dacă există o fascinație pentru pușcăriași, ea se datorează faptului că ei au trăit experiențe majore. Acești oameni au un fel de hipnoză, deoarece ei știu să insufle și să manipuleze frica. Cel care a trăit frica, nu frica animalică, ci frica ontologică, frica de a-ți pierde identitatea umană, ajunge până la rădăcinile omenescului și capătă o cunoaștere care depășește limitele rațiunii. Există o harismă a însingurării și nu în zadar lumea urmează orbește pe cel însingurat, iar asta o veți găsi în toate religiile.

Totuși sunt foarte puțini oamenii capabili să-și poarte singurătatea. În casele de nebuni ajung oamenii care nu au făcut față propriei însingurări; au ieșit la luptă și au fost înfrânți.

La nebuni totul are valori inverse. La fel ca la pușcărie. Soarele te deprimă, florile te rănesc, liniștea te apasă. Ceea ce pe oamenii liberi îi face să se bucure, pe cei din detenție îi apasă. În pușcăria nr. 8 din Tighina este un panou cu o mamă tânără ținând un copil în brațe, tablou pe care scrie: ești așteptat acasă. Cred că Sfântul Isaac Sirul spunea că flăcările iadului nu sunt altceva decât dragostea lui Dumnezeu văzută dintr-un loc în care ea nu poate ajunge. Spitalele de

nebuni și pușcăriile sunt o preînchipuire a iadului pe pământ. Aici chiar și scrisorile de dragoste te biciuiesc.

Totuși nicăieri oamenii nu sunt mai oameni. Aici vrei, nu vrei, te gândești la rostul omului pe pământ. Aici toți sunt egali. Pe nimeni nu interesează dacă scrii poezii sau citești Nietzsche. Aici ești ceea ce ești. Nu există privilegii, nu există diferențe. Fiecare ascunde în sine propria suferință și nimeni nu speră la mai mult.

M-am gândit că dacă Dumnezeu S-ar pogori pe pământ oamenii L-ar putea închide într-o pușcărie sau într-o casă de nebuni. De fapt asta au și făcut: L-au declarat nebun, îndrăcit și L-au condamnat la moarte. Gândul că însuși Dumnezeu a rămas neînțeles era o mare mângâiere. Mi L-am închipuit în pijamale vărgate, purtând un fes, ca și ceilalți. Poate că Dumnezeu era acolo, printre noi, în fiecare din noi? Încercam să-i privesc pe ceilalți cu ochii lui Hristos, un Hristos condamnat.

Atunci am scris un fel de jurnal de Dumnezeu internat pe care l-am intitulat „Un diazepam pentru Dumnezeu”. Câteva poeme din acel ciclu au fost publicate în cartea mea de debut Elefantul promis și s-au bucurat de apreciere din partea criticii. Acum înțeleg că atunci am trăit o revelație creștină. Adevărata vedere a lumii este atunci când privești prin ochii lui Hristos. Mi-am dat seama cât de stupid este să scrii prelegeri despre supraom și să ajungi să mori nebun, așa cum a făcut Nietzsche. Adevărata măreție vine în liniște, ca lumina, și învăluie totul. Cât de smerit și-a dăruit Evanghelia Hristos, Evanghelia Fiului Omului! De aici se vede că supraomul nu este decât o formă nedesăvârșită a Omului.

Până la urmă este ceva măreț să știi că ești parte dintr-un întreg, precum și întregul este parte din tine. Limitele pe care ni le pune firea nu fac decât să sporească în noi setea de libertate. Stelele sunt mărturia neputinței noastre. Înainte de a ne înălța cu inima trebuie să privim la cer. Câtă frumusețe la care nu putem ajunge! Cred că oamenii și-au pierdut simțul măsurii de când nu mai privesc la cer. Cărțile și filmele de azi sunt făcute de oameni care nu văd stelele din pricina becurilor din orașe. De aceea și lumina rațiunii lor este artificială. Poate de aceea ne este atât de greu să ne înțelegem unii pe alții? Și oare nu acesta este începutul nebuniei, când oamenii nu se mai înțeleg între ei?

Când ieși din Iași, spre Bucium, pe partea dreaptă se înalță o

poartă mare, albă. După ea începe o alee adumbrită de copaci mari. Sub copaci sunt bănci, iar pe bănci stau oameni cu fesuri. Uneori mi se părea că fesurile acelea seamănă cu niște nimburi făurite stângaci, care din cauza vântului și-au schimbat forma.

Suntem adevărați doar atunci când plângem apostolul Pavel a spus că nimeni nu știe ce este în sufletul omului decât numai Dumnezeu și omul însuși. Dar uneori se întâmplă că nici noi înșine nu mai știm ce e în sufletul nostru. Oamenii au atâtea fețe, încât nu îți poți da seama care e cea adevărată. Poate că cea care persistă cel mai mult? Ne supărăm, ne bucurăm, suntem zgârciți, iar alteori darnici, uneori prea aspri, alteori ușuratici. Puțini sunt oamenii constanți, fie în rău, fie în bine. Și eu am atâtea fețe și în toate mă regăsesc atât de mult, încât nici nu mai știu care mă reprezintă cel mai bine, cu alte cuvinte, cu care dintre toate aceste fețe voi merge la judecată? Iar acest cameleonism, nesuferit și pentru mine și pentru cei din jur, l-am moștenit de la tatăl meu. Acest amestec de rău și bine este fără îndoială o boală care, atunci când nu-L ai pe Dumnezeu, poate motiva cele mai nesăbuite fapte. Cred că cele mai cumplite fapte în istorie n-au fost săvârșite de oamenii răi cu desăvârșire, ci de aceia care aveau în sine amestecat răul cu binele. Căci, nu-i așa, cine ar urma un om rău cu desăvârșire? Răul nu e atât de rău dacă și nu are în el amestecat și puțin bine.

Odată, când am fost la Essex, am avut o discuție cu arhimandritul Zaharia, una din acele discuții care te urmăresc toată viața. Am ajuns să discutăm despre lacrimi, pentru că e o boală a începătorilor să discute despre lucrurile înalte, iar lacrimile sunt un rod al înălțimilor. Atunci părintele Zaharia mi-a zis un lucru pe care nu pot să-l uit, anume că noi, oamenii, suntem adevărați doar atunci când plângem. Nu mai știu dacă această vorbă îi aparținea sau dacă a auzit-o de la duhovnicul său, părintele Sofronie, cert este că acest înțeles al omului nu-l mai auzisem, deși era atât de evident. Știu că se poate face o întreagă filosofie despre lacrimile false, dar nu despre asta este vorba. Plânsul este la fel de firesc ca și râsul. Cred că ar trebui să plângem cel puțin la fel de des precum râdem. La un moment dat oamenii au început să considere plânsul ceva rușinos, o expresie a slăbiciunii. Dar e la fel de adevărat că și râsul poate trăda o slăbiciune. Mă gândesc că Prorocul David, care era un ostaș neînfricat, plângea de multe ori, mărturisind că până și așternutul și-l uda cu lacrimi. Desigur, era o altă lume. Astăzi bărbații nu mai poartă războaie, nu mai

străbat păduri în căutarea vânatului, nu mai sunt amenințați» de animalele sălbatice, de stihii, în schimb nu plâng. Această incapacitate de a plânge pare să fie singura calitate a bărbaților de azi.

Tata plângea ușor, și acesta era un mare paradox. Era un bărbat zdravăn, ursuz și care vorbea tare. Dacă te chema să-ți spună ceva, aveai impresia că vrea să te bată. Chiar și când te ruga să-i dai o farfurie din celălalt capăt al mesei părea că te ceartă. Și cu toate acestea plângea la filmele proletare. Plângea când vedea bătrâni săraci, copii flămânzi și îndeobște când vedea vreo nedreptate. Mămica râdea de el. Acesta era singurul moment când mămica îl putea lua peste picior și el nu se supăra. Aici părintele Zaharia avea dreptate să spună că omul e el însuși doar atunci când plânge. Nu pot să uit fața dură a tatii cum se schimba atunci când plângea la filme, ștergându-și ochii cu mâinile lui late, cu degetele acelea groase, pe care nu a purtat niciodată inel. Atunci tata era el însuși și era atât de curat și atât de bun... Restul era viața cu mizeriile ei, cu sărăcia și mândria ei, cu tot ce e străin și însingurează pe om, ducându-l atât de departe de ceea ce ar trebui să fie el cu adevărat.

Sunt oameni care au plânsul în interior. Aceștia sunt cei mai frumoși oameni de pe pământ. Acest plâns lăuntric nu are în el nimic din tristețea și apăsarea oamenilor neîmpliniți sau loviți de vreo suferință. Acest plâns lăuntric este ca o lumină de dimineață care străbate prin ceață. Aceștia sunt oamenii pe care îi iubești fără să știi de ce și revii la ei pentru că amintirea lor nu te părăsește. Nu este o mai mare bucurie în viață decât aceea de a întâlni un astfel de om. Deși ei pot trece neobservați. Pentru a-i recunoaște trebuie ca și tu să fi plâns măcar o dată în viață, să plângi de-adevăratelea.

Sunt atâtea lacrimi în lume care se varsă neconținut... Lacrimile suferinței curg sub luminile reclamelor, în orașele mari, în băi, în așternuturi, în mașini. Răsună atâtea răcnete de durere, atâtea suspine, dincolo de buletinele de știri, dincolo de talk-show-urile televizate, dincolo de vacarmul cluburilor de noapte. Întreaga noastră civilizație, cu noile ei tehnologii care se întrec una pe alta, este îndreptată să ascundă acest plâns, să ne facă să credem că plânsul nu există. Dar lacrimile se varsă neconținut și o grămadă de oameni își trăiesc adevărata condiție, aflându-se în cele mai sincere, cele mai sfâșietoare momente ale vieții lor, în timp ce noi ne cufundăm în nesimțire. Și doar atunci când suferința dă buzna în viața noastră, doar atunci perdeaua

indiferenței cade de pe fața lumii. Lumea apare așa cum e ea, cu răul și cu binele ei. Iar deasupra ei, abia atunci, se vede Dumnezeu. Lumina iubirii lui Dumnezeu nu poate fi văzută decât prin lacrimi, altfel ea ne-ar orbi.

Viața și petrecerea părintelui Feodor după jumătate de secol de absență, bunelul Feodor se întorcea în viața noastră. Eu am hotărât să merg pe urmele lui, să cunosc oamenii care l-au cunoscut, să aflu adevărul. Voiam să știu cum era, cum slujea, cum mânca, cum bea, cum se îmbrăca. Dacă era vesel sau dacă era sobru, dacă era iubit sau disprețuit, cine i-au fost dușmanii și cine prietenii. Cu alte cuvinte, să aflu tot ce se mai putea afla despre un om care a murit acum jumătate de secol, așa cum se mai regăsea el în amintirile unor oameni bătrâni, împresurați de griji.

Mormântul bunelului Feodor se află în curtea bisericii „Acoperământul Maicii Domnului” din satul Șipca, mai bine zis ceea ce a mai rămas din biserica demolată pe timpul lui Hrușciiov. Vreme de patruzeci și opt de ani nimeni din rude nu a vizitat acest mormânt. Gândul de a merge la mormântul bunelului mi-a venit în preajma Blajinilor, care sunt în prima duminică după Paști. „Mămica, eu am un bunel preot și nu am fost niciodată la mormântul lui. Hai să mergem la el de Blajini”, am hotărât eu brusc. Știu că această uitare poate părea o nebulie, dar așa a fost și acesta este marele merit al puterii sovietice, să te despartă până și de morți, să-i facă pe copii să-și uite părinții, pe părinți să-și uite copiii. „Dacă mă crezi, nici nu știu unde e mormântul lui tăticu’. Dar cred că e la Recea... Sau la Șipca? Mămica trebuie să știe... Ce bine zici, hai să mergem. Doamne, știi câți ani au trecut de când nu a fost nimeni la el? Patruzeci și opt...”

În noaptea aceea nana Nina, căreia noi toată viața i-am zis Coca, sora mamei, l-a visat pe bunelul Feodor. El i s-a arătat bucuros și i-a zis: „În sfârșit, v-ați gândit să veniți și la mine!” Sub impresia acestui vis ne-am îmbarcat toți în mașina verilor mei și am pornit. Numai bunica a refuzat să meargă, invocând o grămadă de motive. De fapt, ea nu se mai putea întoarce la viața când era „mатуșca Ana”. Gândul să se întoarcă pe străduțele tinereții ei, să dea ochii cu sătenii o speria. Era o teamă în înfrângerea ei de a nu merge la mormânt, o teamă asemănătoare cu cea a pacientului în fața doctorului, de parcă o rană veche, ascunsă în toți acești ani sub cămașă, s-ar fi deschis și ar fi murdărit-o.

Satul Șipca se află în raionul Șoldănești, o zonă pietroasă. Aici s-au mai păstrat gardurile de piatră care împrejmuiesc ogrăzile țăranilor. Gardurile nu sunt înalte, abia dacă ajung la subsuoară unui bărbat de înălțime medie. Fântânile și porțile sunt vopsite cu albastru. La fântâni încă mai pot fi văzute crucile de piatră. Ele au fost scoase din ascunzișuri și puse la locul lor după căderea puterii sovietice. Țăranii povestesc că toate împrejurimile satului Șipca erau presărate cu astfel de cruci. Ele erau la fântâni, în curțile oamenilor, la răspântii, pe dealuri unde țăranii aveau grădini, la izvoare. În vremea prigoanei ateiste sătenii au strâns aceste cruci și le-au îngropat într-o fântână de pe deal. Ci ne va a ascuns o cruce mare de piatră în casa cea mare, unde a păstrat-o în toți acești ani. Și eu, când am ajuns în Șipca, am văzut în iarbă, lângă izvor, o rămășiță dintr-o răstignire cioplită în piatră.

Străduțele mici, vălurite de gropi, erau urâțite ici și colo de câte o casă gletuită, vopsită roz sau galben, cu șandrama de plastic alb. Gândul că toate aceste căsuțe cu brâiele lor vop-site, cu gardurile mici de piatră vor fi înlocuite încetul cu încetul de case roz și galbene cu ferestre de termopan și șandrama de plastic mă apăsă pe suflet, dar soarele de aprilie și copacii în floare m-au smuls din această scurtă și inutilă amărăciune, ducându-mă cu gândul la vremea când bunelul Feodor, parohul satului Șipca, plimba cu motocicletă copiii scăpați de foamete.

Oamenii cu care am vorbit erau diferiți. Tot ce îi unea erau amintirile despre părintele Feodor. Pe unii i-a cununoscut, altora le-a botezat copiii, cu alții a stat la masă, a băut câte o cănuță de vin, a cântat la chitară. Părintele Feodor cânta române la chitară, cânta frumos și jelos. Romanța lui preferată era „Să-mi cânți, cobzar bătrân, ceva.

FUGA SPRE CÂMPUL CU CIORI

Părintele, care era un „dușman al poporului”, arestat și schingiuit în anchete, nu avea nici bani, nici casă, ca și sărmanul din romanță. El trăia, împreună cu matusca și cele trei fete, în casa unei văduve, care, la rândul ei, avea și ea copii de crescut. Cu toate acestea, sătenii și-l amintesc că pe un om vesel, sfătos, care nu se jeluia niciodată. Știa notele muzicale și a făcut un cor din fetele satului. Cu una din ele am stat și eu de vorbă.

Sătenii tânjesc și astăzi după slujba pascală slujită de părintele Feodor. Totuși puțini știau că, în timp ce strana cânta, părintele de

multe ori avea accese de tuse în altar, scuipând sânge. Atunci crâșnicul ieșea și le făcea semn să mai cânte. „Noi ne-am mirat când am aflat dimineață că părintele a murit – îmi povestea baba Natalia –, un om așa de frumos și de tânăr... Nici n-am știut că era bolnav... Tot satul plângea”.

Părintele Feodor s-a stins la vârsta de 37 de ani, după ce a petrecut o iarnă în arest, unde a suferit cele mai grozave chinuri. A fost acuzat că a uneltit împotriva puterii sovietice și a strâns bani de la oameni pentru a deschide biserica. Aceste mărturii s-au păstrat și în arhivele de stat și parte din ele au fost publicate în controversata istorie a Bisericii a fostului ministru al Securității, Valeriu Pasat.

Cele mai multe amănunte le-am aflat de la mătușa Sașa. Ea este fiica văduvei în casa căreia a trăit părintele Feodor cu matușca și cele trei fete. În această casă a copilărit și mama mea. De la mătușa Sașa am aflat despre arest și tortură. Deoarece din copilărie sorbeam orice cuvânt despre bunelul Feodor, mi-a rămas în minte amă-nuntul că nu a fost văzut niciodată fără cămașă. Mă gândeam că era un lucru normal pentru sobrietatea vremii. Dar acum am aflat că părintele Feodor avea trupul plin de cicatrici. Mătușa Sașa, atunci când povestea asta, se lumina la față, arătând pe pieptul ei cum era cicatricea: „Avea o cruce arsă așa, pe piept și una pe spate”. Nici mătușa Sașa, care era o copilă pe atunci, nu avea cum să vadă acea cruce arsă, așa cum nu a văzut-o nici mama mea. Eu cred că această taină a fost descoperită de către bunica, matușca Ana, văduvei la care trăiau, adică mamei mătușii Sașa. Trecând timpul, femeia a povestit acest lucru copiilor și de acolo știe și mătușa Sașa povestea despre rănilor de pe trupul părintelui Feodor.

„Această cruce – povestea mătușa Sașa – era crucea de pe Evanghelie. Atunci când l-au arestat pe părintele Feodor, i-au spus să-și ia ce are de luat și să meargă. El a intrat în biserică și a luat crucea care se dă la sărutat. Cu această cruce l-au chinuit, că nu voia să se lepede de credință. Îi spuneau: dacă iubești atât de mult crucea, o să ți-o însemnăm pe tine. Și așa îl ardeau cu crucea înroșită, după ce îl scoteau din apă. O iarnă întreagă l-au ținut în cămașă de cauciuc în apă până la gât. Așa l-au calicit, că a făcut tuberculoză. Dar nu s-a lepădat de preoție”.

Mătușa Sașa povestea totul de parcă ar fi fost acolo. Viața părintelui Feodor făcea parte din viața ei. Ea este singurul om care în toți acești ani mergea la mormântul părintelui. Pentru ea, părintele

care îi arăta diafilme în copilărie era un sfânt. „Îți amintești, Clava, cum ne aduna el pe toți copiii și ne arăta diafilme pe perete? Nu erau televizoare pe atunci. Ce mai distracție pentru noi, copiii! Cine mai avea așa ceva pe vremea ceea?”

Părintele a fost primul om din sat care a avut aparat de fotografiat. Foarte probabil că el a dorit să facă o arhivă a bisericii. S-au păstrat doar câteva fotografii făcute de el: un cățel, frumoasa matușca Ana stând în iarbă cu același cățel și un autoportret făcut după ieșirea din arest. Restul fotografiilor au fost confiscate la arest și, cel mai probabil, s-au pierdut după ce au fost mutate din raft în raft în imensele arhive ale Securității.

— Oare de ce dumneavoastră, tovarăș Sadovici – i se adresa anchetatorul în pauza dintre torturi nu doriți să lucrați pentru puterea sovietică? Sunteți învățat, deștept, oamenii vă iubesc, ați putea să fiți un bun învățător, ați putea ocupa un post în sovietul sătesc... De ce nu acceptați?

— Bine – zisese părintele dar am și eu o condiție. Eu am văzut cu ce vă ocupați voi și cred că m-aș pricepe să fac munca unui comunist, dar și voi trebuie să faceți un lucru pentru mine...

— Care anume?

— Eu m-am gândit că, dacă eu, preotul satului, m-aș face comunist, cine ar mai face treaba mea în locul meu? Așa că eu vă propun să facem schimb, eu mă fac comunist, iar voi faceți totul în locul meu!

— Cum așa? Adică să umblăm la biserică, să ne facem cruce?

— Nu doar să vă faceți cruce, ci să aveți credință vie, să intrați în voia tuturor oamenilor de la cel mai bătrân până la cel ce nu poate zice mamă. Asta e slujirea preotească. Cine o s-o facă în locul meu dacă eu mă fac comunist? O să fiți voi preoți în locul meu?

Acesta ar fi fost târgul părintelui Fe-odor cu puterea sovietică și, dacă nu ar fi murit Stalin în primăvara lui '53, cu siguranță ar fi murit între betoanele pușcăriei de la Râșcani. Dar moartea lui Stalin a fost pricină de eliberare pentru milioane de deținuți. Așa a scăpat și părintele Feodor de cămașa de cauciuc și de apa rece de la anchete. El a mai trăit cinci ani după ieșirea din arest, fiind foarte bolnav.

Din cauză că îl dureau tare picioarele, părintele și-a cumpărat o moto-cicletă cu ataș. Această motocicletă se umplea repede de copii satului, care ieșeau la drum, strigând bucuroși în urma părintelui. Mi

l-am închipuit de multe ori pe părintele îmbrăcat în dulamă românească, cu părul pieptănat peste cap, după moda vremii, cu gulerul alb scrobit de bunica, încălțat în cizmele lui de hrom, brăzdând pe motocicletă ulițele satului. Apoi droaia de copii năvălind cu strigăte în fața lui, goi, mucoși, tunși box sau semibox, după moda vremii, sărind din toate părțile pe motocicletă, în ataș, pe roată, în spatele părintelui, pe bacul de benzină. „Popa, uăi popa!” strigau ei. Și acesta era unul din marile păcate ale credinței pentru care oameni ca părintele Feodor erau exterminat!!

Până și amintirea lor trebuia ștearsă din popor. De aceea, la doar câteva luni după moartea părintelui, autoritățile au adus buldozerele și au demolat frumoasa biserică din satul Șipca. Tumul ei a rămas mărturie până astăzi. Masa de piatră la care se strângeau sătenii să-și pomenească morții a fost dusă. Pe ea s-a suit cu picioarele președintele de partid în ziua demolării bisericii, încercând să împace mulțimea revoltată, dar a fost flocăit de femeile satului. Curtea bisericii a fost transformată în toloacă. Aici pionierii jucau fotbal, tot aici unii își priponeau vacile și caii.

De câțiva ani însă cei care mai păstrează vie amintirea vremii de odinioară și a ultimului preot al bisericii „Acoperământul Maicii Domnului” au reușit să obțină aprobare pentru ame-najarea unui alt loc de joacă pentru tineret. Acum iarba din curtea bisericii crește mustoasă și curată. Badea Tro→» fim, moșul care se laudă că a dansat odată cu matușca Ana, o cosește în fi-ecare an și o dă la cai. Tot el păstrează cheia de la tumul bisericii, în care nu mai urcă nimeni. Clopotele au fost scoase și duse la biserica nouă.

Acum aici e liniște. Părintele Feodor odihnește chiar în fața bisericii. Are la cap o cruce de fier, pe care scrie un nume de femeie, cel mai probabil cineva din ctitori. Reîntoarcerea lui în viața noastră a fost discretă. La o vreme după ce am fost la mormânt, el i s-a arătat mămicăi. Se făcea că era un ospăț cu multă lume. Toți mâncau, vorbeau. Deodată a intrat părintele Feodor îmbrăcat în alb, a trecut prin mulțime și a dispărut. Înainte de a dispărea el s-a întors spre adunare, i-a privit cu ochii lui mari, albaștri, și a zis: „Bucurați-vă!”

Când dragostea e mai tare decât moartea

Moartea spune mult despre om. M-am convins că în felul în care moare un om se conține și felul în care a trăit. Înainte de a muri, tata a pus mâna pe receptor și a zis: „Veniți. Am impresia că mor”. Din pricina

vămii dintre România și Moldova, nu a mai fost găsit viu. Fratele meu Andrei a gonit cât a putut cu mașina, dar l-a aflat cu medicii alături, care i-au confirmat că s-a stins de câteva minute.

Tata trăia singur într-un sat uitat de lume și a murit singur. Toată viața a fost un însingurat. Dar a dorit să aibă spectatori la singurătatea sa. Și a murit așa cum a trăit. Întreaga sa viață a fost o demonstrație. Și moartea, tot la fel. El a dorit să demonstreze că nu se teme de moarte, la fel cum a dorit să demonstreze că poate trăi singur.

A trăit și a murit așa cum a vrut. Deși sunt multe amănunte care mă fac să cred că nu a făcut ceea ce a vrut, ci doar ceea ce și-a propus. Ceva din mine îmi spune că el și-ar fi dorit altceva, dar nu și-a putut realiza visele deoarece avea de făcut o demonstrație. Această demonstrație e ceea ce am urât cel mai mult la el, probabil așa cum a urât el demonstrația pe care am vrut să o fac eu.

Tata, care îmi repeta de atâtea ori că Dumnezeu este un personaj malefic deoarece i-a cerut lui Avraam să-și junghie fiul din devotament, s-a lepădat de mine în numele ateismului. Ceea ce Avraam a făcut pentru a-și dovedi credința, tata a făcut pentru a-și salva necredința. El m-a jertfit în numele ateismului său și asta i s-a părut perfect uman, spre deosebire de jertfa avraamică. Există totuși o diferență capitală dintre cele două jertfe: Dumnezeu l-a oprit pe Avraam înainte de a-și jertfi fiul, dar ateismul n-a intervenit nicicum pentru a opri această jertfă mult prea mare pentru a putea fi înțeleasă.

Atunci când m-a văzut pentru prima oară în rasă călugărească tata a zis:

— Eu am crescut un bărbat, dar popii te-au îmbrăcat ca pe o femeie. Scoate fusta când vii la mine!

— Ce înseamnă să fii bărbat pentru tine? Să umbli cu cât mai multe femei? l-am înfruntat eu.

— Bărbat înseamnă să ai testicule și i s-a le folosești adecvat, așa cum a lăsat natura, mi-a răspuns el în stilul său caracteristic.

— Vrei să spui că Mișa Tarea și alții de la noi din sat care au făcut pușcărie pentru neplata pensiei alimentare către copiii făcuți pe aiurea s-au împlinit ca bărbați? Creștinismul a dat atâția bărbați adevărați care nu s-au atins niciodată de femei. În schimb, ei au avut curajul și vitejia să moară pentru Hristos.

— Și cine, mă rog, a hotărât că ei au fost bărbați, dacă zici că nu au fost niciodată cu femei? Numai o femeie se poate pronunța despre

bărbăția unui bărbat.

— Asta e o prostie. Nu am acest complex. Doar știi că am apucat să le văd pe toate, datorită educației tale, după care am trăit până acum.

— Asta mă miră și pe mine, sări tata triumfător. Erai băiat ca băiatul, umblai cu femeii, beai votcă, fumai. Dar acum te-ai stricat! Ce ți-au făcut popii? Ți-au făcut vreo operație la cap, ca să-ți scoată mintea? Că tu ai creierul prea mare pentru a crede în gogomăniile lor. Ca să trăiești cu ei trebuie să ai creierul ca nuca. Ia fă așa cu capul, nu sună creierul când se lovește de cutie? Mai în scurt, eu am avut fiu, dar de azi nu mai am.

— Înseamnă că nici eu nu mai am tată, i-am răspuns eu și i-am întins mâna.

— O să-mi fii iarăși fiu atunci când o să vii așa cum te-am știut.

— Și eu o să am tată atunci când o să vii la icoane, acolo unde o să fiu eu.

Așa ne-am despărțit. Eu am ieșit și nu am mai comunicat în niciun fel vreme de șapte ani. Între timp tata îmi citea cărțile. Zicea că lumea a pierdut un mare filosof. În orgoliul său chiar spunea că sunt mai deștept ca el și că e o mare victorie pentru popi să mă atragă de partea lor. Apoi am aflat că între timp a mai dat din cărțile mele unor profesori din localitate. Pe undeva se mândrea cu mine, dar asta nu repara relația dintre noi.

Tata chiar mi-a tradus una dintre cărți în rusă, între Freud și Hristos, și asta fără să-l rog. În manuscrisul rămas am găsit o notă la o mărturisire pe care am intitulat-o „Cu un sărut mai aproape de moarte”. În dreptul ei tata a scris: „Genial. E mai tare decât mitul lui Sisif al lui Camus”. Apoi, în dreptul vreunei afirmații din aceeași carte:

„Până aici a fost bine, de aici începe gogomânia popească”. Totuși dincolo de această preocupare aproape obse-sivă pentru tot ce scriam eu, tata nu a părut că mă înțelege. El nu-și îngăduia să treacă dincolo de rațiune, pentru a privi viața ca pe o taină.

Contemplația i-a fost străină cu desăvârșire, de aceea orice comunicare profundă dintre noi doi a fost exclusă. Eu știam ce știe el și el știa ce știu eu, și asta era suficient ca să nu ne înțelegem.

Îl priveam pe tata mort în casa neîncălzită și chiar și așa mi se părea că noi doi continuam să ne demonstrăm unul altuia ceva. Era pentru prima dată când el nu răspundea. Nici nu era nevoie. Avea un

avantaj vizibil în fața mea. Avea avantajul major, experiența majoră. Acum știa totul, văzuse totul. Atâta doar că nu putea vorbi. Chiar murise. Iar eu eram la fel de mort ca el. Am căzut în genunchi și i-am sărutat mâna mare, rece. Apoi mi-am lipit fruntea de dosul palmei lui și i-am zis: „Iartă-mă. Sunt sânge din sângele tău și os din osul tău”. Atât mi-a venit să spun și mi-am dat seama că această mărturisire biblică mi-a descoperit în acel moment taina vieții și a dragostei. Era pentru prima oară când am fost sigur că tata mă aude și mă înțelege. Niciodată nu a mai fost atâta certitudine între noi doi.

L-am înmormântat de Crăciun. Există tot felul de credințe în popor că cei care mor în preajma unui mare praznic merg direct în împărăția lui Dumnezeu. Se zice că atunci cerurile sunt deschise. Eu nu știu ce să zic despre această credință populară, dar că în acea zi cerurile au fost deschise nu era nicio îndoială. Lumina coborâtă din cer se lovea de zăpada albă și totul era curat ca în copilărie. Mămica își făcea griji că oamenii nu vor veni la mort, că e o sărbătoare atât de mare și nimeni nu vrea să o strice cu o înmormântare. „O să vină, i-am zis eu, noi o să facem în așa fel ca nimic să nu strice sărbătoarea”. Așa a și fost.

În Oricova nu este biserică și de câte ori moare cineva se cheamă preot din oraș sau de la Mănăstirea Hârjaucă. Dar pentru a nu deranja pe nimeni de sărbătoare, eu am cerut binecuvântare de la mitropolie să-l înmormântăm pe tata cu ieromonahi de la Noul Neamț. Noaptea am fost la slujbă și îndată am pornit în sat. Am fost patru preoți. Niciodată nu a mai fost înmormântat cineva în satul nostru cu atâția preoți. A fost cea mai frumoasă înmormântare. O înmormântare poate fi frumoasă. Tot timpul am avut impresia că înmormântăm un călugăr. Totul era la fel de grav, la fel de bărbătesc, la fel de luminos ca la înmormântările de la Noul Neamț.

Vrând, nevrând m-am dus cu gândul la Părintele Varahiil, care a fost înmormântat și el pe zăpadă. Doar în mănăstire am văzut înmormântare fără boce-te. Femeile din sat, care, după obicei, au încercat să-l bocească pe tata, au fost oprite de mine. „Vă rog să nu bociti. Vă asigur că aici sunt oameni cărora le este a plânge mult mai mult decât vouă. Lăsați preoții să-și facă treaba”.

Am scos sicriul și l-am dus pe mâini până la cimitir. Frații de la Noul Neamț au început să cânte „Sfinte Dumnezeule”. Era cea mai sfântă, cea mai puternică, cea mai adâncă și cea mai plină de nădejde

cântare. Zăpada luminoasă făcea să pară că soarele strălucește și din pământ. Totuși, când am ajuns la groapă, pământul era la fel de negru ca întotdeauna. Bulgării înghețați se loveau de sicriul tatii, iar bubuiturile ce se risipeau printre bocetele de plâns dovedeau încă o dată că nimic nu e mai nefiresc decât moartea.

La masa de pomenire a venit tot sătul și încă multă altă lume. Părintele Irineu, care acum a ajuns episcop în Orsk, a ținut o cuvântare panegirică. El a semănat nădejde în inimile noastre, zicând multe cuvinte frumoase.

Îmi amintesc că el mă ruga de multe ori să-l iau cu mine să-l cunoască pe tata. Părintele Irineu are o inocență care îl făcea să creadă că el e în stare să-l convingă pe tata de existența lui Dumnezeu. Totuși eu eram sigur că acest lucru nu se va întâmpla. El a ajutat-o foarte mult pe mămica în acele clipe grele, oferindu-se să facă totul în locul ei. După aceea mămica își amintea de multe ori de el, iar, când i-am zis că Irineu a fost hirotonit episcop, s-a bucurat. De la masă oamenii s-au dus pe la casele lor. Crăciunul era în toi. Soarele strălucea fără să topească zăpada.

După aceea tata a apărut în vis unei vecine. Stătea pe un scaun și era foarte mulțumit. „Cum a fost?”, l-a întrebat vecina, știind că tata a vrut să fie înmormântat fără preot. „Bine. Foarte bine”, a răspuns tata.

Desigur, totul poate părea o poveste. Dar mie mi-a plăcut dintotdeauna să cred în povești. De pildă, una din mătuși, sora tatii, este convinsă până azi că atunci când am început slujba înmormântării tata s-a întors cu fața la preoți. A fost așa sau nu, eu nu pot să zic. Dar nici nu mai contează.

După multă vreme de frământări, l-am visat pe tata în grădina casei de la Oricova. Era așa cum îl țineam eu minte din copilărie. S-a apropiat de mine și mă privea. Eu eram mirat de apariția lui. „Cum de ai venit?”, l-am întrebat. „Păi ce, crezi că eu îmi sunt autosuficient? Vin doar când mi se dă voie”, a răspuns tata. Ce m-a mirat era faptul că tata era smerit și demn. În el nu mai era nicio urmă de trufie, era calm și senin. „Și cum e? E bine?”, l-am întrebat eu. „Da”, a răspuns tata. „Dar spune, măcar acum m-ai înțeles?” „Da. Te-am înțeles”, a răspuns tata și visul s-a terminat. Bucuria m-a trezit din somn.

A zice unui om „te iubesc” înseamnă a-i zice că vrei ca el să nu moară niciodată. Sigur că fiecare dintre noi dorește ca morții săi să se mântuiască.

În această dorință oamenii exagerează mult calitățile celor plecați, iar defectele aproape că nici nu le mai văd. Dar cine știe, poate că această vedere este cea adevărată? Poate că dragostea are dreptul să exagereze binele și să nesocotească răul? Poate că tocmai această dorință îl face pe Dumnezeu să răspundă potrivit dragostei noastre, și nu potrivit păcatelor? Dacă este așa, atunci și moartea își are rostul ei.

Rostul morții este acela de a ne aduce aminte că nu am iubit îndeajuns.

Mănăstirea

Mănăstirea Noul Neamț, ca și toate mănăstirile din lu' me, este un loc unde oamenii cei mai diferiți cu puțință se adună în numele Domnului aducând fiecare noianul amintirilor sale, sprijinit pe picioarele subțiri ale unor aspirații care, de regulă, nu rezistă sub greutatea trecutului și se surpă. Această surpare se petrece la fiecare diferit, dar se petrece negreșit, căci doar așa poate începe urcușul anevoios spre lumină.

Fără zdrobirea aspirațiilor omenești, fără risipirea închipuirilor pe care oamenii își zidesc de obicei viața, nu poate avea loc cunoașterea de sine, cunoaștere care îl îndreaptă pe om spre adevăr și iubire într-un mod cu totul firesc, aidoma animalului însetat după o zi de muncă. Setea și somnul sunt stări cu totul naturale, și totuși cei care dorm ori de câte ori li se face somn și beau ori de câte ori li se face sete nu înțeleg că aceste două stihii umane nu au fost lăsate doar pentru a fi satisfăcute, ci au fost date omului mai ales ca o preînchipuire a lucrurilor viitoare, a căutărilor înalte, când sufletul se zbate spre lumină ca și spre o apă, iar trupul se dezbracă de greutatea sa ca de un somn greu.

Mănăstirea seamănă cu o zi de coasă. Dar parcă poți să vorbești despre asta cu cel ce nu a cosit niciodată? Te trezești de dimineață, când iarba este plină de rouă și aerul răcoros se amestecă cu lumina tihnită a răsăritu-lui, apoi te oprești în brazda împletită cu flori, îți ascuți coasa, ducându-te cu gândurile departe, poate într-o altă țară, poate într-un alt timp, iar sunetul metalului călit se risipește în aer ca bătăile unui clopot, ridicând în văzduh păsările ascunse până atunci și făcând ca șoarecii și alte jivine neînsemnate să se ascundă în găurile lor. Apoi începe truda și pe bună dreptate se spune în popor că nu există o altă osteneală mai mare decât cositul, dar e la fel de adevărat că nu există o hodină mai plăcută decât aceea de după o zi de coasă.

Probabil de aceea lucrarea mântuirii este înfățișată în psalmii lui David ca o zi de seceriș, în care semănatul se face cu lacrimi, iar strângerea snopilor cu bucurie.

Bucuria și lacrimile sunt două laturi nelipsite ale vieții omenești, iar în mănăstire ele sunt mult mai pronunțate. Aici și lacrimile sunt mai multe, și bucuria e mai mare.

Cea mai puternică impresie a mănăstirii este aceea că aici nu există timp. Aici se citesc cărți care au mii de ani și se aplică rânduiei întocmite în locuri și ținuturi cărora istoria demult le-a dat alte nume. Totul este viu prin Duhul Sfânt. Într-o chilie un monah vorbește cu Sfântul Antonie cel Mare, alături un altul se plânge Maicii Domnului. Unul citește Efrem Sirul, altul se roagă cu psalmii lui David. Toate aceste nume și timpuri se amestecă în chip firesc. Demonul evoluției nu poate intra aici.

Însă paradoxul cel mai mare al vieții monahale este acela că aici oamenii își spovedesc păcatele unul altuia, continuând totodată să se respecte reciproc. Oamenii cred că a-ți descoperi slăbiciunile este un lucru greu, totuși și mai greu este să auzi păcatele celui alt și să rămâi neschimbat în dragostea cu care ești dator ca om.

În mănăstire am învățat că darurile sunt de la Dumnezeu, iar păcatele de la om și de la diavol. De aceea e normal să vedem în om partea lui dumnezeiască și să trecem ușor peste ceea ce îl reprezintă cel mai puțin: păcatul. Un părinte bătrân, pe numele său Iosif, mi-a zis odată: „Să știi că acolo unde este un dar bun sunt și două rele”. Convingerea că oamenii înzestrați cu daruri deosebite sunt mai ispitiți și că îndeobște lupta fiecăruia e diferită face ca monahii să nu judece și să nu se mândrească, având în vedere că până și diavolii care umblă în jurul fiecăruia sunt diferiți în putere și în meșteșuguri.

Mănăstirea Noul Neamț este fiică a vestitei lavre Neamț din România. Ea este așezată în apropierea râului Nistru, pe o moșie dăruită prin hrisov domnesc Mănăstirii Neamț de către domnitorul Alexandru cel Bun. Primii monahi, urmași ai Sfântului Paisie Velicicovski, monahul care a renăscut tradiția filocalică în toată lumea orto – FUGA SPRE CÂMPUL CU CIORI

doxă, au venit aici în 1859 în urma secularizării lui Ioan Cuza. Părintele Andronic, fost duhovnic la Neamț, a trecut Prutul într-o covată de spălat rufe, în care a pus și cărțile la care ținea. Părintele Andronic a scris zeci f de tomuri prețioase, dintre care istorii ale

mănăstirilor moldave, cronici ale timpului său, traduceri și chiar două volume de cântări cu notație psaltică bizantină. Din tot acest tezaur, care face din părintele Andronic un ultim cronicar al Moldovei, am publicat, cu osteneala mai multor frați, un volum intitulat Aduceri aminte, restul rămânând în manuscris în arhivele statului Moldova. În amintirile sale părintele Andronic descrie tânguirea care l-a cuprins privindu-și țara în care s-a născut dintr-o covată purtată de apele tulburi ale Prutului, probabil cel mai tulbure râu din lume. Apele acestea, care pot fi văzute și azi, par să zugrăvească nehotărârea de secole a poporului român.

Aidoma acelor monahi de odinioară, în stare să-și părăsească țara într-o covată, mânați doar de nădejdea în Dumnezeu, am cunoscut la Noul Neamț pe Părintele Selafil, părinții

Serghie cu barbă și Serghie fără barbă, Părintele Varahiil. Acești oameni nu aveau vârstă și parcă nici patrie, deoarece sufletul lor se oglindea în psalmi, în Patericul Egiptean, în viețile Sfinților din toate timpurile și locurile și, desigur, în cuvintele veșnice ale Evangheliei. Aceștia erau oamenii care, fiind persecutați de sistemul comunist-ateu, au suferit diverse umilințe vreme de peste patruzeci de ani, unii fiind exilați în Siberia, alții suferind blamările unei societăți noi, create special pentru a-i distruge. Ei s-au întors în mănăstire după treizeci de ani de pustiire, timp în care chiliile lor au fost transformate în adăpost pentru spitalul de tuberculoși, iar Biserica Adormirii Maicii Domnului în depozit de arme al Armatei a 14-a. Acești oameni ajunși la desăvârșire au ocupat în mănăstire locurile cele mai smerite și neînsemnate, urând până la moarte laudele și bogăția.

Aici, în dosul coloanei din biserica întunecoasă, sub bolta care se înalță ca un cer vechi, dincolo de care, fără să vreau, întrevăd de fiecare dată cerul nou și luminos al învierii, mi-am depănat nu o dată firul amintirilor. Mii și mii de oameni până la mine au călcat podeaua de lemn de stejar acoperită cu numeroase straturi de vopsea, ultimele de proveniență sovietică, cel mai probabil furate sau decontate din depozitele Armatei a 14-a, și fiecare dintre ei a simțit, ca și mine, că biserica aceasta este a lui și că Dumnezeu. Se pleacă cu mai multă îngăduință spre acest sfânt locaș.

Mirosul de tămâie a pătruns adânc în pereți, încât dacă ai răzui stratul de pictură nouă sub care se găsește fresca veche, ai da de mirosul tămâiei folosite de monahii de odinioară. Acolo, în stratul de

var bătut cu câlți, sunt mirosuri aduse de la Sfântul Munte al Athonului, de la Ierusalim, din Petersburgul țarului Alexandru al II-lea și de la Iași,» >» din țara nouă și secularizată a lui Ioan Cuza Vodă. Dacă ai răzui și mai adânc, ai da probabil de mirosul de tutun și motorină, cremă de ciubote și sudoarea soldaților sovietici care au șârâit pe podeaua de stejar a bisericii transformate în depozit lăzile grele cu arme și muniții. Gândurile se amestecă cu fumul de tămâie și se urcă la cer. În drumul lor, ele se amestecă cu gândurile altor oameni, încât ai impresia că fiecare dintre noi nu este decât un gând în sufletul mare și luminos al Bisericii.

Aici generalii de război își plâng păcatele, fostele prostituate fac milostenie, ucigașii curăță sfeșnicele, miniștrii cer sfaturi pentru campania electorală, polițiștii vin după vin, narcomanii sapă grădina. Aici viața forfotește de sinceritate. Toți știu aproape totul despre fiecare. După mulți ani de ascultat păcate, ajungi să cunoști oamenii după mers, după ce au în mână, după cum stau pe scaun, după ora la care te caută.

Dar cel mai mult oamenii se cunosc după ochi. Un lucru este mai greu de înțeles, cum cunoștea oamenii Părintele Selafile, care trăind nouăzeci și șapte de ani, trecând prin suferințele exilului siberian, a rămas orb în ultimii douăzeci și cinci de ani de viață. Fără să vadă jocul ochilor și mușchii feței, Părintele Selafile știa totul despre om: de unde vine, pentru ce vine și ce se va întâmpla cu el. Uneori el te lua de mână și parcă însuși sufletul cobora în palmele lui vorbind limba atât de ascunsă a dragostei. Probabil dragostea, suferința și minciuna pot fi simțite printr-o atingere de mână.

Când am intrat în mănăstire, aici încă mai erau păuni. Ciorile de pe câmp treceau zidul înalt al mănăstirii și ciuguleau din ulucile cu hrană ale păunilor. Păunii sunt de o fudulie și prostie asemănătoare cu cea a oamenilor. Veneau autocare cu copii să vadă păuni, ca la zooparc. Unii monahi se rugau să scape de păsările mândriei și de forfota deșartă care se făcea în jurul lor. Altor, mai copilăroși, le plăceau. Oamenii sunt atât de diferiți, fie că trăiesc în lume, fie că sunt monahi... Numai Dumnezeu este unul și neschimbat.

Să prinzi o pasăre cu mâna

Uneori am impresia că nu am depășit niciodată copilăria, că și acum hălăduiesc pe dealurile ninse împresărate cu tufe de măceș încărcate cu roadă, dovadă că Dumnezeu a dăruit totul din belșug.

Mănunchii de poame roșii sunt clătinați uneori de greutatea unei păsări singurate. Uneori pașii ți se intersectează cu urmele unui animal sălbatic și gândurile zboară în urma lui făurind o întreagă poveste.

Ca și atunci, sufletul meu caută să se însingureze, știind că numai în singurătate gândurile capătă gust. Trec printre oameni ca printre copaci, timid ca o jivină oarecare și mă ascund de vânători dibaci în dosul răsăritului de soare.

Hristos a zis că dacă nu vom fi precum copiii, nu vom intra în împărăția cerurilor. S-ar părea că e o condiție atât de simplă, și totuși cât de mult se deosebesc oamenii mari de copii! M-am gândit de multe ori ce face această diferență atât de mare și cred că e dezamăgirea și invidia. Copiii nu cunosc dezamăgirea pentru că sufletul lor e într-o neconținută căutare și flacăra dorinței arde în cale tot ce este rău și nedrept. Această ardere am mai văzut-o doar la monahii îmbunătățiți.

Nu demult am fost în satul în care am copilărit. Mulți dintre oamenii pe care i-am cunoscut au murit. Satul nu mai are aceeași savoare pe care o avea în copilărie. Copiii de azi nu mai încălță ciubotele taților pentru a merge la derdeluș. Mi se pare că nu mai merg nici cu uratul, nici cu colindatul. E un fel de apocalipsă culturală care a venit peste sat.

Într-una din grădini, un vecin făcea rachiu. Numele lui este Marin. Ne-a invitat să-l gustăm. Am băut de sufletul tatii, de sufletul tuturor celor morți. El mi-a povestit cum, cu mulți ani în urmă, m-a dus pe mine și pe tata cu motocicleta departe, după deal, la un izvor din mijlocul pădurii. Aici tata a vrut să-mi arate locul unde se adapă iepurii. Luase cu sine o sârmă și a făcut un laț. „Acuși o să prindem iepurele”, mi-a zis el cu convingere. „Ce vorbești prostii, Valentin Stepanovici? Cum să prinzi iepurele aici? Nu vine niciun iepure”, l-a luat în râs Marin. Tata l-a luat deoparte, ca să nu aud eu, și i-a zis: „Nu știi tu ce înseamnă pentru un copil să știe că dacă nu azi, mâine o să se prindă iepurele!” Tata făcuse atâta drum pentru a-mi spune o minciună frumoasă. Mă gândesc ce mi-ar fi putut spune dacă ar fi crezut în Dumnezeu?

Credința este ceea ce îl face frumos pe om. Credința nu este capacitatea de a crede, căci toți oamenii, până și animalele, cred dintr-o lege a naturii. Credința este un instinct, ca și foamea. Chiar și pentru a mânca este nevoie să crezi că ceea ce mănânci este bun și nu-ți poate

dăuna, însă credința depășește condiția de instinct abia atunci când este împreună cu dragostea. De aceea este ușor să crezi în lucrurile imediate, dar este greu să crezi în Dumnezeu. Credința în Dumnezeu este condiționată de iubire. Dragostea se regăsește doar în dragoste. O inimă iubitoare nu poate citi Evanghelia fără să creadă, deoarece se regăsește pe sine ca într-o oglindă. Dumnezeu, fiind iubire, Se descoperă celor ce iubesc. Asta e toată taina credinței. Iubesc, deci cred!

Acum, sincer să fiu, nici eu nu știu de ce v-am spus toate acestea. Am încercat să scriu o carte despre credință, dar înțeleg că nu am dat răspuns la întrebarea cea mai importantă: ce este credința și cum se poate dobândi. Nici nu sunt sigur dacă adevărata credință se poate dobândi. Și atunci de ce să scrii despre credință? Probabil din aceeași pornire inocentă care îi face pe copii să se avânte după păsări. Cei care nu au făcut-o niciodată nu mă vor înțelege.

Până la urmă tot ce mi se pare important este să înțelegi, mai puțin important mi se pare să formulezi o explicație. Căci, nu-i așa, lucrurile cele mai importante din viața noastră nu au nicio explicație. Poate că de asta sunt importante.

Probabil nu există om care, copil fiind, nu s-a repezit să prindă o pasăre.

Copiii cred că pot prinde păsările cu mâna. Desigur, aceasta este o credință care se ruinează cu vârsta, când copiii cresc și li se pare stupid să se mai avânte după păsări. Păsările zboară. Unele zboară puțin de tot, parcă pentru a te momi să le urmezi. Se mută la o întinzătură de mână, atât cât să nu le poți ajunge. Totul pare un joc. Un joc ce s-ar putea prelungi toată viața dacă oamenii nu ar îmbătrâni și păsările nu ar muri.

Cuprins

Fiul lui Valentin Stepanovici 5

Bomba atomică, gaura de ozon și alte credințe 17

9

Tata și „popa roșu” 29

Noe 43

Ciubotele popii 49

Cum a ajuns tata ateist și cum am vrut să-l înțeleg 59

Portret al artistului la tinerețe... 69

Mașina de scris 83

De ce mor căprioarele și iepurii sălbatici 95
Căderea imperiului 103
Fața lui Hristos 111
„Supraomul” 127
Un diazepam pentru Dumnezeu...141 Suntem adevărați doar
atunci când plângem 153
Viața și petrecerea părintelui Feodor 159
Când dragostea e mai tare decât moartea 171
Mănăstirea 181
Să prinzi o pasăre cu mâna 191